

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AFET EĞİTİMİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

(DİSİPLİNLERARASI)

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AFET DURUMUNDA KRİZ YÖNETİM
BECERİLERİ ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZ

SEVBAN ACAR

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. DURMUŞ ÖZBAŞI

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AFET EĞİTİMİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

(DİSİPLİNLERARASI)

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AFET DURUMUNDA KRİZ YÖNETİM
BECERİLERİ ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVBAN ACAR

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. DURMUŞ ÖZBAŞI

ÇANAKKALE - 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Sevban ACAR tarafından Doç. Dr. Durmuş ÖZBAŞI yönetiminde hazırlanan ve 28/01/2022 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan "Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Afet Eğitimi ve Yönetimi Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Durmuş ÖZBAŞI (Danışman)

Doç. Dr. Gökhan ILGAZ

Dr. Öğr- Üyesi Fehmi Volkan AKYÖN

Tez No : 10454068

Tez Savunma Tarihi : 28/01/2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi 'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Sevban ACAR

15/03/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, bana hep sabır gösteren ve çalıŐmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen çok saygı değer danışman hocam Doç. Dr. Durmuş ÖZBAŞI, değerli asil jüri üyelerimiz Doç. Dr. Gökhan ILGAZ ve Dr. Öğr. Üyesi Fehmi Volkan AKYÖN'e, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen iyi günde kötü günde yanımdan ayrılmayan sevgili eŐim Senem ACAR ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme sonsuz teŐekkürlerimi sunarım.

Sevban ACAR

anakkale, Ocak 2022

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AFET DURUMLARINDA KRİZ YÖNETİM BECERİLERİ ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Sevban ACAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Afet Eğitimi ve Yönetimi Anabilim Dalı

(Disiplinlerarası)

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Durmuş ÖZBAŞI

28/01/2022, 100

Bu çalışmada, üniversite 2., 3., ve 4. sınıf öğrencilerinin afet durumlarındaki kriz yönetim becerilerini ölçme hedefi ile geçerliliği ve güvenilirliği olan bir ölçek geliştirerek ölçek üzerinden toplanan veriler ışığında öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, afete ilişkin kurs alma, afet yaşama, afete ilişkin tatbikatlara katılma ve ilk yardım kursu alma değişkenleri açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu üniversitede öğrenim gören belirli bölümlerden rasgele seçilen öğrenciler oluşturmaktadır. Ölçeğin 51 maddelik deneme hali pilot olarak 507 öğrenciye uygulanarak yapı geçerlik durumunun belirlenmesi için açımlayıcı faktör analizi ile dört faktörden oluşan 40 maddelik son hali elde edilmiştir. Ölçek dört boyutlu olarak varyansın % 40,34'ünü açıklamaktadır. Elde edilen maddeler üzerinden doğrulayıcı faktör analizi için 710 öğrenciye uygulanan form neticesinde 40 maddelik dört faktörlü yapı doğrulanmıştır. Cronbach's Alpha katsayısı analiz edildiğinde ,946 değeri ölçeğin tümüne ait olarak elde edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin güvenilirlik katsayıları ise birinci alt boyutta ,789; ikinci alt boyutta ,853; üçüncü alt boyutta ,870 ve dördüncü alt boyutta ,743 olarak bulunmuştur. Geçerlik ve

güvenirlilik çalışmaları sonrasında ölçeğin dört boyutlu (Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri, Afet Anında Strateji Becerileri, Afet Anında Eylem Becerileri ve Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri) olduğu ortaya çıkmıştır. Uzman görüşlerine dayalı olarak yapılan Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri (ADKYB) Ölçeğinin son halinde yer alan maddeler ölçeğin kapsamının ve geçerliliğinin sağlandığını göstermektedir. Doğrulayıcı faktör analizi bulgularına göre değerlendirmeye alınan t değerleri ve uyum indeksleri ölçeğin dört faktörlü yapısını geçerli kılmaktadır. Bazı değişkenler açısından incelenmek üzere 1289 öğrenciye uygulanmıştır. Analizler sonrasında elde edilen bulgulara göre, afet ile ilgili kurs alma, afete ilişkin tatbikatlara katılma, daha önce afet yaşama, ilk yardım kursu alma değişkenleri açısından incelendiğinde manidar farklılıklar gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Kriz Yönetimi, Strateji, Planlama, Eğitim

ABSTRACT

DEVELOPING THE CRISIS MANAGEMENT SKILLS OF UNIVERSITY STUDENTS IN DISASTER SITUATIONS AND ITS INVESTIGATION IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Sevban ACAR

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Disaster Education and Management Department

(Interdisciplinary)

Master of Science Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Durmuş ÖZBAŞI

28/01/2022, 100

In this study, we developed a valid and reliable scale with the aim of measuring the crisis management skills of 2nd, 3rd, and 4th year university students in disaster situations, and in the light of the data collected from the scale, the students' gender, class level, taking a disaster-related course, experiencing disaster before and take a first aid course and participate in disaster-related exercises. In this study, it is also aimed to examine the variables of participating in disaster-related exercises and taking a first aid course. The study group of the research consists of randomly selected students from certain departments studying at the university. The 51-item trial version of the scale was applied to 507 students as a pilot, and the final version of 40 items consisting of four factors was obtained by exploratory factor analysis to determine the construct validity. The scale explains 40.34% of the variance in four dimensions. As a result of the form applied to 710 students for confirmatory factor analysis over the obtained items, the four-factor structure with 40 items was confirmed. When Cronbach's Alpha coefficient was analyzed, the value of ,946 was obtained as belonging to the whole scale. The reliability coefficients for the sub-dimensions

of the scale were ,789 in the first sub-dimension; ,853 in the second sub-dimension; ,870 in the third sub-dimension, and ,743 in the fourth sub-dimension. After the validity and reliability studies, it was revealed that the scale has four dimensions (Post-Disaster Crisis Management Skills, Disaster Strategy Skills, Disaster Action Skills and Pre-Disaster Crisis Management Skills). The items in the final version of the University Students' Crisis Management Skills in Disaster Situation (ADKYB) Scale, which is based on expert opinions, show that the scope and validity of the scale are provided. The t values and fit indices evaluated according to the confirmatory factor analysis findings validate the four-factor structure of the scale. It was applied to 1289 students to be examined in terms of some variables. According to the findings obtained after the analyzes, significant differences were observed in terms of taking disaster-related courses, participating in disaster-related exercises, experiencing a disaster before and taking a first aid course.

Keywords: Disaster, Crisis Management, Strategy, Planning, Education

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JURİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xii
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.	Problem Durumu.....	1
1.2.	Araştırmanın Amacı.....	6
1.3.	Araştırmanın Önemi.....	7
1.4.	Araştırmanın Sınırlılıkları.....	9

1.5.	Varsayımlar.....	9
------	------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL TEMELLER/İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

	Sayfa No	
2.1.	Afet, Afet Yönetimi ve Aşamaları.....	10
2.1.1.	Afet Kavramı ve Türleri.....	10
2.1.2.	Afet Yönetimi.....	14
2.1.3.	Afet Yönetiminin Aşamaları.....	15
2.1.4.	Türkiye’deki Afet Yönetimi Modelleri - Afete Müdahale Yöntemleri.....	17
2.1.5.	AFAD Afetlere Müdahale Sürecinin Oluşturulması.....	17
2.2.	Kriz Yönetimi ve Teorik Çerçevesi.....	20
2.2.1.	Kriz Tanımları.....	20
2.2.2.	Krizlerin Nitelikleri.....	21
2.2.3.	Krizlerin Yönetimi.....	23
2.2.4.	Krizlerin Yönetim Süreci.....	24
2.2.5.	Krizlerin Yönetiminde Yöneticiler.....	30
2.2.6.	Krizlerin Yönetimi İle İlgili Yaklaşımlar.....	33
2.3.	İlgili Araştırmalar.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1.	Araştırma Modeli.....	43
3.2.	Evren ve Örneklem.....	44
3.3.	Veri Toplama Aracı.....	51
3.4.	Verilerin Analizi.....	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1.	Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumlarında Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Yapı Geçerliliği İle İlgili Bulgular.....	56
4.1.1.	Üniversite Öğrencilerin Afet Durumlarında Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi İle İlgili Bulgular.....	63
4.1.2.	Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular.....	67
4.2.	Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	68

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1.	Tartışma.....	81
5.2.	Sonuçlar.....	88
5.3.	Öneriler.....	92
	KAYNAKÇA.....	93

EKLER.....	101
EK 1. KATILIMCI BİLGİ FORMU (Kompozisyon).....	I
EK 2. Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği.....	II
EK 3. Ölçek Maddelerinin LISREL İçin Yeniden Kodlanmış Hali.....	VIII
EK 4. Tablolar.....	IX
EK 5. Şekiller.....	XX
ÖZGEÇMİŞ.....	XI
	XX
	XVI

SİMGELER VE KISALTMALAR

ADDYM	Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi
AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemi
ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
İADDYM	İl Afet ve Acil Durum Yönetimi Merkezi
İSMEP	İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi
JMO	Jeoloji Mühendisleri Odası
KYÖ	Kriz Yönetimi Ölçeği
LISREL	Lineer Yapısal Denklemler Model Dili
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MMO	Maden Mühendisleri Odası
ADKYB	Afet Durumlarındaki Kriz Yönetim Becerileri
SPSS	Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Doğal Afetlere Müdahalede Yer Alması Gereken Hizmet Grupları.....	16
Tablo 2	Tüm Örneklemın Buldukları Bölümlere Göre Dağılımı.....	40
Tablo 3	Tüm Örneklemın Cinsiyete Göre Dağılımı.....	41
Tablo 4	Tüm Örneklemın Yaşamın Büyük Bölümünün Geçtiği Yerlere Göre Dağılımı.....	41
Tablo 5	Tüm Örneklemın Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.....	42
Tablo 6	Deneme Grubundaki Katılımcıların Bölüm, Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	42
Tablo 7	Açımlayıcı Faktör Analizi Uygulamasındaki Katılımcıların Bölüm, Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	43
Tablo 8	Doğrulatoryıcı Faktör Analizi Uygulamasındaki Katılımcıların Bölüm, Sınıf Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	44
Tablo 9	KMO ve Bartlett'in Küresellik Testi.....	51
Tablo 10	Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumlarındaki Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğine Ait Özdeğerler ve Faktörlerin Açıkladıkları Varyans Oranları (51 madde).....	52
Tablo 11	Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumlarındaki Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinde Yer Alan Faktör Yükleri.....	54

	Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumlarındaki Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğine Ait Özdeğerler ve Faktörlerin Açıkladıkları Varyans Oranları (40 madde).....	56
Tablo 12		
	ADKYB Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonucu Elde Edilen Uyum İndeksleri.....	60
Tablo 13		
	ADKYB Ölçeğinin Faktörlere Göre Cronbach's Alpha Katsayıları.....	62
Tablo 14		
	ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları.....	64
Tablo 15		
	Faktörlerin sınıf düzeylerine göre betimsel istatistikleri.....	65
Tablo 16		
	ADKYB ölçeği puanlarının sınıf düzeyleri değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	66
Tablo 17		
	ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin afete ilişkin kurs alma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları.....	68
Tablo 18		
	ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin afete ile ilgili tatbikatlara katılma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları.....	70
Tablo 19		
	ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin daha önce afet yaşama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları.....	71
Tablo 20		
	ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin daha önce afet yaşama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları.....	73
Tablo 21		

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Türkiye'deki Depremlerin Oluşturduğu Bölgelerin Haritası.....	10
Şekil 2	Türkiye Afet Yönetimi Strateji Belgesi.....	15
Şekil 3	Örgütsel Çevre ve Kriz Etmenleri.....	20
Şekil 4	Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumlarındaki Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği Deneme Formuna İlişkin Yamaç-Birikinti Grafiği.....	54
Şekil 5	Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Yol Diyagramı.....	59

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu kısım çalışmanın problemi, amaç ve önemi ile sınırlılık ve varsayımları, tanım ve kuramsal temeli içinde barındırmaktadır.

1.1. Problem Durumu

Doğanın yapısı gereği kendiliğinden dönüşümlü bir yapıya sahip olduğu bilindiğine göre insan yapısına has fikir kurma yeteneği dışında insanoğlunun farkını ortaya koyan noktalardan bir diğeri de gelişme isteğidir. İnsanlar, daha iyi şekilde organize edilmiş bir dünya düşünerek istenilen gelişimi sağlama yeteneğine sahiptir. Kişinin, görüş açısına göre, sahip olduğu vizyona göre birtakım irili ufaklı istekleri olabilmektedir. Bu istek, belirli bir tutum sayesinde resme daha geniş açıdan bakabilecek bir araştırma sürecine gerek duymaktadır. Bu süreçte kişi, herhangi bir sorun veya fırsatı irdeleyerek olumlu ya da olumsuz sonuçlara varmasını sağlayabilir (Sayın, 2008).

İnsanların hayatları süresince amaçlarına ulaşmalarını engelleyen sorunlardan birçoğu ile baş edebilmeleri ve normal yaşantılarına dönebilmeleri mümkün olabilmektedir. Birtakım problemler vardır ki kişinin baş etme yeterliliğinin üstünde gerçekleşmektedir. Sevdiği birinin ölümü, aniden yakalanan hastalıklar, bulunduğu sosyal ortamın değişimi, kötülüğe maruz kalması, toprak kayması, yoğun kar kütlelerinin kayması, kaya düşmesi, gibi doğa kaynaklı afetler gibi ani gelişen ve kendi başına çözüm üretmediği durumlara genel olarak kriz adı verilmektedir (Filiz, 2007).

Bardakçı (2001)'nin anlatımına göre kriz kavramı Türkiye'de ilk kez 1858 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Ahmet Cevdet Paşa isimli tarihçi "Tezâkir-i Cevdet" isimli yapıtında devlet giderlerinin gelirden fazla olması nedeniyle oluşan ekonomik zorluğu Fransız dilindeki "crise" sözcüğü ile anlatılmıştır. Bu görüşün ne şekilde Türk diline uyarlanacağı istişare edilerek söz konusu yapıtta "crise" sözcüğüne denk düşeceği varsayılan "buhran" sözcüğü kullanım için uygun görüşmüştür. Sonrasında Türk dilinde kelimeyi daha

sade ve kolaylaştırmak adına “buhran” kelimesinin, “bunalım” kelimesi olarak kullanılmasına karar verilmiştir (Yılmaz, 2003).

Gündelik yaşamın genelinde çabuk gelişen, bir önlem alınmama ya da yetersizlik durumlarında ortaya çıkan kriz kavramı; fırsat yaratmayı, risk ve tehditleri, değişim ve inovasyonu içinde barındırmaktadır. Kriz sonucunda menfaat ya da kargaşa oluşumu, kriz yaşanmasının sebebine verdiği tepkiye göre biçim kazanmaktadır. Birey bazında düşünüldüğünde kriz; doğanın gerçekleriyle yüzleşme, birtakım durumların farkına varmak, deneyim kazanmak, olgunlaşmak gibi konularda bir milat sayılabileceği gibi bir travmatik duruma da dönüşme ihtimali de bulunmaktadır (Filiz, 2007)

Kriz yönetimi, muhtemel kriz sebeplerini irdeleyerek, alınan ihtiyatlı kararlar sayesinde yaşanacak krizi önleyebilmek veya minimum zararlar toparlamak amacı ile yürütülen araştırma ve çalışmaların içinde bulunduğu sürecin tamamı olarak açıklanabilir (Bozgeyik, 2004; Tutar, 2000). Türkiye bürokratik, jeopolitik, sosyal, ekonomik ve stratejik konuları sebebiyle afet ülkeleri kapsamına girmektedir. Yaşanan doğal olaylar haricindeki kentleşmedeki çarpıklık, altyapı sorunları, kaynağında insan olan hatalar ve teknolojik gelişmeler yeni birtakım afetleri beraberinde getirmektedir. Kriz, birey ve toplumun tamamında rastlanabilecek karışık olaylardır. Böylece kriz, toplum ve rutin hayatın bir unsuru haline almaktadır. Mümkün olan, krizi engellemekten ziyade yaşandığı anda krizle en olası şekilde baş etmektir. Afet anında ve sonrasında yapılan acil müdahale insan hayatının kurtarılmasında son derece büyük bir öneme sahiptir. Erkal ve Değerliyurt (2009), yaşanan afetlerin insanlığın var oluşundan beri süregelen bir süreci kapsadığını belirtmektedirler. Yaşanması muhtemel afetler için önlemler alıp ivedi, etkili müdahale yapabilmek için sağlam bir afet yönetimi mekanizması kurmak gerekmektedir. Yüksek hasarda bulunabilecek afetler için yeterli bir strateji kurulmadığında sonuçlar ağır olmaktadır. Türkiye’de afet konularındaki stratejilerde son dönemde gönüllülük esasını önem kazanmaktadır (Kaya, 2013). Afet yönetiminde, her evrede ön plana çıkan sivil toplum, almış oldukları görev ve sorumluluk bilinciyle önem arz eden bir rol oynamaktadır.

21. yüzyıl araştırma gelişme çağı olarak adlandırılmakla birlikte vizyoner liderlik kavramı (Tekin ve Ehtiyar, 2011), Hastane Afet Planları, Türkiye Afetlere Müdahale Planı gibi birçok yeni fikir ve çalışmaları beraberinde getirmiştir (Demirtaş, 2000; Çelik, 2004; Sayın, 2008; Aksu, 2009; Karacığan, 2016). Bunların yanı sıra Türkiye afet anlamında depremler, maden faciaları, terör olayları, yağışlarla birlikte her yıl ortaya çıkan baskın, sel,

heyelan gibi birçok krizler deneyimlenmiştir. Kriz, örgütlerin ve toplumların yaşamında karşılaşılabilecek kaotik durumlar olmakla beraber karmaşayı da ardından getirebilir. Her ne kadar hazırlık yapılırsa da bu krizler yaşanılması gereken deneyimlerdir. Burada önemli olan krizi deneyimlemekten ziyade, vakit kaybetmeden onu fırsata dönüştürmektir.

Kurumların, fonksiyonel bir şekilde ve bütün halinde durabilmeleri için, kurum içindeki çalışanların emek ve davranışlarının ortak bir amaç göz önüne alınarak belli bir geniş görüşlülük çerçevesinde zemine ve zamana uygun hale getirebilmeleri için idari birimlere ve yöneticilere gerek duyulmaktadır. Kurum kaynaklı veya gelişim ile ilgili nedenler ile meydana gelen krizler sonucunda çalışanlarda yaralanma ya da ölüm gibi istenmeyen durumlar gelişebileceği gibi, uzun vadedeki duygu duruma etkisi sebebi ile kişinin öğrenme ve öğretme sürecinde aksaklıklara, bunun sonucunda da verimde düşüklüğe sebep olmaktadır. Kişiler ve kurumların krizin oluşmasından önce, krizin olduğu zamanda ve krizin yaşanmasında sonrasındaki tavırları birçok farklı bilim dalının araştırma konusunu oluşturmuştur. Krizin kısa ve uzun dönem etkilerini tarayan araştırmalarda kriz, sosyopolitik, teknolojik-yapısal ve psikolojik açılardan ele alınmıştır. Kriz durumlarının bu üç perspektif temel alınarak, krizin yönetimi ile ilgili planların geliştirilmesi ve bu doğrultuda strateji oluşturulmasının önemi vurgulanmıştır (Durusu,2006).

Kişilerin kriz konusunda duyarlılığının ve bu konudaki yönetim yetilerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kişilerin krizden önce, kriz sırasında ve sonrasında neler yapacağı konusunda gerekli bilgi, beceri ve birikime sahip olmaması mühim bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Filiz (2007), genel yaklaşımın kriz yaşandıktan sonra oluşan sorunların giderilmesi üzerine olduğu, böylelikle bireysel anlamda bilinçlenmenin kriz sonrasında yetersizliklerin farkına varılması ile geliştirilip oluştuğunu belirtmiştir. Özet olarak belirtmek gerekirse meydana gelen bir olay sonrasında görülen problemler incelenmekte olup farklı çözümler için çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar ışığında kazanılmış tecrübeler doğrultusunda yalnızca kişisel gelişim sergilendiği ortaya çıkmıştır. Olası görülen ya da ihtimal dahilinde olmayan bir durumdan oluşan herhangi bir krizden en az zararla çıkabilmesi; ihtiyatlı ve iyi eğitim alarak yetişen bireyler kapsamında müdahale yapabilme yeteneğine bağlı olmaktadır.

Krizi müessir bir biçimde yönetebilmek için müessir ve vakitlice alınan kararlar olarak stratejik bir düşünce yapısına sahip olan bir yönetici olmak gerekmektedir (Tack, 1994). Yaşanacak herhangi bir elektriksel arıza, öğrenciler arasındaki çatışmalar, bulaşıcı

hastalık, doğa olayı veya afette okullarda krizi ortaya çıkarabilmektedir (Ayyürek, 2014). Mevcut bulunan anlık nüfus kalabalığı nedeniyle hassas yapıda olan eğitim öğretim kurumlarında yaşanabilecek deprem gibi doğa olayları krize sebebiyet verebilecek dış etmenler arasında bulunmaktadır (Ocak, 2006). Bundan yola çıkarak toplumsal açıdan önem arz eden eğitim öğretim kurumlarında yaşanabilecek herhangi bir kriz durumunun önemli görüldüğü belirtilmektedir (Akpınar ve Köksalan, 2003).

Eğitim ve öğretim kurumlarında yaşanabilecek afet odaklı krizlerin müessir bir biçimde yönetiminin sağlanması için ciddi bir ekip ruhu ile organize olmak gerekmektedir. Kriz anı ve sonrasında ziyade öncesi için de hazırlık planlarının etkin bir şekilde kurgulanmış ve kurumun içinde barındırdığı tüm bireylerin bu konuda gerekli bilinci kazanmış olması gerekli görülmektedir (Demirtaş, 2000; Ocak, 2006; Gül, 2006; Savcı, 2008; Sayın, 2008). Bu gibi kurumlarda kriz ortaya çıkmadan öncesinde kriz yönetim ekibi kurularak planlama ve hazırlık çalışmalarının ilk öncelik olduğu belirtilmektedir (Olgun, 2006; Tutar, 2000).

Afet yönetimi ve afet durumlarında kriz yönetimi konusunda yapılan araştırmalar ve çalışmalar (Demirtaş, 2000; Ocak, 2006; Gül, 2006; Savcı, 2008; Sayın, 2008) genellikle yönetsel açıdan incelenmektedir. Ancak bir afet durumunda krizden etkilenen her birey, yaşanan krizle başa çıkmaya çalışanlar grubuna ister istemez dahil olmaktadır. Buradan yola çıkarak bireylerin afete ne kadar hazır olduğu, herhangi bir afet durumunda yaşanan krizlerle nasıl başa çıkabileceği doğrultusundaki becerilerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi adına bir araştırma yapılması gerekmektedir. Yapılan araştırmalara göre bireysel anlamda kriz yönetim becerilerini ölçen ve değerlendiren bir ölçek tespit edilememiştir. Dış ilişkilerde tutarlılık gösterilmesi, kaynakların ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılması, öğrenci başarısını olumlu yönde etkileyecek çalışmaların planlanması, ciddi bir geniş görüşlülük doğrultusunda ilerleme kaydederek gelişimin sağlanması, çalışanlar bazında motive edici bir iş ortamının kurulması, olası çatışmaların önüne geçilmesi, çözüm odaklı hızlı ve güven verici kararların alınması, kriz durumları için gerekli tahliye ve müdahale planlarının denetimi ve güncel tutulması kapsamındaki çalışmaların kontrollü bir şekilde yürütülmesi gibi sorumluluklarda gerek duyulan kabiliyetler ile donanmış yöneticiler eğitim ve öğretim kurumlarında yaşanabilecek krizlerde önemli bir konumda oldukları belirtilmektedir (Çelikten, 2001). Eğitim ve öğretim kurumlarında yapılması öngörülen kriz yönetimi planlamaları sayesinde birtakım kriz durumlarının önlenebildiği ve ortaya çıkardığı

olumsuzlukların azaltılabildiği belirtilmektedir. (7126 Sayılı Sivil Savunma Kanunu Akt: Ayyürek, 2014).

Kriz yönetimi hakkında birçok araştırma (Demirtaş, 2000; Çelik, 2004; Özkan, 2004; Karacığan, 2016) mevcuttur. Demirtaş'ın (2000) Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı şekilde çalışmakta olan yöneticilerden kaçının olağan durum ile kriz durumunu ayırt edebildiğini konu alan bir çalışması mevcuttur. Çelik'in (2004) Türkiye'de eğitim alanında acil durum yönetimi model önerisi geliştirilmesini konu edinen bir çalışması mevcuttur. Özkan'ın (2004) doğal afetlerde yaşanan kriz durumlarını yönetmek için gerek duyulan bileşenlerin incelendiği bir tez çalışması mevcuttur. Ayrıca Çelik ve Özdevecioğlu (2002) ile Okumuş ve Karamustafa (2005) çalışmaları ortak düşünüldüğünde konak işletmecilerini kapsayacak şekilde genelde ekonomi açısından ele alınan kriz algı ve yönetim becerileri üzerinde çalışılan birtakım çalışma bulunmaktadır. Kriz yönetimi becerileri hakkında birtakım araştırmalara (Sayın, 2008; Aksu, 2009; Ayyürek, 2014; Yıldız, 2014; Karakuş, 2018; Atabay, 2019; Yılmaz, 2020) yapılan taramalar sonucunda rastlanmıştır. Sayın'ın (2008) yöneticilerin kriz yönetimi konusundaki becerileri hakkında araştırması mevcuttur. Aksu'nun (2009) ilköğretim öğretmenleri ve okul müdürleri üzerinde yapılmış krizin yönetimi ve ileri görüşlü bir liderlik düzeyine ilişkin algılarını ve yeterliliklerini belirlemeye yönelik bir araştırması mevcuttur. 2011 senesinde yaşanan Van depremi sonucunda oluşan krizi yönetme becerilerine ilişkin Van ilindeki resmi anaokulu, ilköğretim ve liselerde yönetici pozisyonundaki kişilerin deprem nedeni ile oluşan kriz durumunu yönetme yetilerini ölçmesi amacı ile Ayyürek ve Memduhoğlu'nun geliştirmiş olduğu "Kriz Yönetim Ölçeği" (KYÖ) uygulanmıştır (2014). Yıldız'ın (2014) ise araştırmacı Sayın tarafından geliştirilmiş olan "Kriz Yönetim Tutumları" ölçeği ile araştırmacı Akbaba (1997) tarafından geliştirilmiş olan "Örgüt Sağlığı Algıları" ölçeğini kullanarak İstanbul ili Üsküdar ilçesindeki resmi ilk ve ortaokullarında yönetici pozisyonundaki bireylerin bu iki unsur arasındaki ilişkiyi amaçlayan bir çalışması mevcuttur. Karacığan (2016) ise çalışmasında, afetin ve krizin yönetim unsurlarını, çalışmalarını yerel bölgelerde faaliyet gösteren yönetici pozisyonundaki kişiler açısından inceleyerek kamusal alandaki birtakım kuruluşların kriz ve afet yönetimine yaklaşımlarını belirtmiştir. Karakuş (2018) ise, Mersin ili merkez ilçelerinde resmi ortaokullardaki yönetici pozisyonundaki bireylerin kriz durumlarının yönetim hususundaki yeterliliklerinin seviyesini saptamak amacıyla Aksu ve Deveci (2009)'nin geliştirmiş olduğu "İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kriz Yönetim Becerileri" ölçeğini

uyguladığı bir çalışma yapmıştır. Atabay'ın (2019), Kırklareli devlet hastanesi bünyesinde görev yapmakta olan sağlık çalışanlarını kapsayan Sayın (2008) tarafından okul yöneticilerin kriz yönetimi ile ilgili tutum ve yaklaşımlarının belirlenmesi sebebiyle geliştirilmiş olduğu “Kriz Yönetim Tutumları” ölçeğini kullanarak sağlık çalışanlarının kriz yönetimi ile ilgili yaklaşımlarını ortaya koymaya çalıştığı bir araştırması mevcuttur. Yılmaz (2020) ise, İstanbul ili Avcılar ve Esenyurt ilçelerindeki resmi eğitim ve öğretim kurumlarında yönetici pozisyonundaki bireylere uyguladığı Sayın (2008) tarafından geliştirilmiş olan “Kriz Yönetim Tutumları” ölçeği ile Schutte ve arkadaşlarının (1998) geliştirdiği Austin ve arkadaşlarının (2004) ise düzenlediği Türk diline Göçet (2006) vasıtası ile çevrilmiş olan “Duygusal Zekâ” ölçeğini kullanarak yöneticilerin “kriz yönetim becerileri” ve “duygusal zeka seviyeleri” arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır. Yapılan taramalar sonucunda Atabay'ın (2019) yaptığı çalışma göz önünde bulundurulduğunda kriz yönetim becerilerini yöneticiden indirgeyerek bireylerde araştıran bir çalışma olarak görülse de uygulama yapılan bireylerin sağlık çalışanları olduğu, bu çalışanların sürekli olarak krizle karşı karşıya kaldıkları, araştırmanın kesitsel oluşu ve kullanılan ölçeğin yönetici pozisyonundaki bireylere yönelik olması gibi unsurlardan dolayı birey bazında denenmiş bir uygulama olarak görülmesi söz konusu değildir. Böylelikle kriz yönetimi konusundaki beceri ve tutumları yönetsel açıdan bireye indirgemek adına kriz anını yaşayan öğrencilerin krizden önce, kriz anında ve krizden sonra yapmaları gerekenleri ele alan herhangi bir araştırmaya alan yazında rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmanın problemi üniversite öğrencilerinin kriz öncesi, anı, sonrasında bilmeleri ve yapmaları gereken bilgi ve becerilere sahip olup olmadıklarını saptamak için bir ölçek geliştirilmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yapılan tez çalışmasındaki amaç, üniversite öğrencilerinin yaşadığı krizlerin neler olduğunun, öğrencilerin kriz yaşanmasına karşı tepki düzeylerinin, krizin sebebi olarak algıladıkları etmenlerin, krizin yönetilmesi ile ilgili beceri seviyelerinin, krizi engelleme ya da çözümlenme stratejilerinin başarısını ve kriz durumlarında yaşadıkları güçlükleri belirleyerek kriz yönetim becerilerini ortaya koyan bir ölçek geliştirmektir.

Araştırmadaki genel amaç kapsamında aşağıda belirtilen alt amaçlara da yanıt aranmıştır:

- ADKYB ölçeğinin geçerlik analizlerine ilişkin sonuçları nedir?
- ADKYB ölçeğinin güvenirlik analizlerine ilişkin sonuçları nedir?
- ADKYB ölçeği alt boyutları kapsamında üniversite öğrencilerinin;
 - Cinsiyeti
 - Sınıf düzeylerine
 - Afete ilişkin kurs alma
 - Afete ile ilgili tatbikatlara katılma
 - Daha önce afet yaşama
 - İlk yardım kursu alma

değişkenlerine göre anlamlı fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Üniversite öğrencilerinin afet ve krize bakış açılarını, krizin yönetilmesi ile ilgili bilgi birikimlerini ve krizin yönetilmesinde kullanılan stratejileri oluşturmanın yanı sıra böyle bir çalışmanın ve geliştirilen ölçeğin Türkiye’de afet yönetimi kapsamında bir eksikliği tamamlaması açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın incelenmesinde başvurulan nicel ve nitel metotların beraber kullanılması neticesinde ortaya çıkacak bulgular sonucunda bu konuya paralel araştırma yapma fikrindeki araştırmacılara farklı pencereden bakma fırsatı verebileceği ve geliştirilen ölçeğin yeni araştırmalara destek olacağı, bununla beraber kriz yönetimi konusunda bir eksikliği kapatmaya çalışacağı da düşünülmektedir. Araştırma sonucunda kazanılan bulguların, üniversite öğrencilerinin kriz yönetimi ile ilgili bilgi ve beceri gelişimi kapsamında yapılması olası araştırmaların ve afet durumlarında krizin yönetilmesi ile ilgili bilgi ve beceri konularında yapılacak araştırmalara önemli bir kaynak oluşturacağı ve farklı perspektifler kazandıracığı düşünülmektedir.

Krizlerden oluşabilecek minimum zarar ile çıkabilmek amacı ile yapılması gerekenler konusunda strateji geliştirilmesinde, bunun sonuçlarından yola çıkarak bireylerin

kendi kriz yönetimi politikalarını geliştirmeleri hususunda yardımı olacağı öngörülmektedir. Ayrıca, üniversite öğrencileri üzerinde birey bazında kriz yönetimi üzerinde bir çalışma yapılmamış olması dikkat çekmektedir.

Ayrıca bu araştırma sonucunda elde edilecek olan bulgular neticesinde afet, afet yönetimi ve kriz yönetimi alanlarında daha karmaşık ve daha güncel problemlerin ortaya atılıp bir sonraki yeni çalışmalarda bu araştırma ölçeğinin referans olması ve ışık tutması hedeflenmektedir. Araştırmanın konusuna göre uygulanan çalışma grubu düşünüldüğünde ilk örnek teşkil etmesi önemini vurgulamaktadır. Araştırmanın çalışma grubu düşünüldüğünde özgünlüğü ve sonraki çalışmalara katkısının olacağı ortaya atılan referans hedefiyle ilişkilidir.

Bu çalışmada, katılımcıların afet yaşama, afete ilişkin kurs alma, ilk yardım kursu alma, afete ilişkin tatbikatlara katılma, cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre çeşitli değişkenler açısından değerlendirmeye alınarak elde edilen bulgular neticesinde farklılık gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlara göre geliştirilen ölçeğin geçerliliğinin güçlenmesi açısından önem arz etmektedir. Buna göre daha önce afet yaşamış olan katılımcılar ile daha önce afet yaşamamış olan katılımcılar arasında fark gözlemlendiğinde ölçeğin dayanaklarını artırabilecek yapının sağlanması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca afet yaşama değişkeni, afete ilişkin kurs alma değişkeni, afete ilişkin tatbikatlara katılma değişkeni kendi aralarında benzerlik göstermekte olsa da farklılıkların oluşabilmesi varsayımı ile hem bu farkındalığı ortaya koymak için hem de ölçeğin dayanaklarını güçlendirmek için önem arz etmektedir.

Bu çalışma, kriz yönetiminin hayatın her anında olduğunu ve bununla toplumun baş etme becerilerini incelemeye çalışmaktadır. Ayrıca, üniversite öğrencilerinin mozaiği alınarak eğitim görmüş/görmeye devam eden bireylerin görev ve sorumluluk bilincini, bir afet yaşandığında mevcut bireyin potansiyel becerisinin ölçülmesini incelemektedir. Böylelikle birey düzeyinde geliştirilecek olan kriz yönetim becerileri testinin bundan sonraki çalışmalara bir destek olması amaçlanmaktadır. Konuyla ilgili yapılan ölçeklerde yöneticiler, işletmeler temel alındığı için böyle bir çalışma yapılmasına gereksinim duyulmuştur.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Eğitim Fakóltesi bünyesindeki tüm bölümlerde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmaya katılımı sağlanan öğrenciler, afet durumunda kriz yönetim becerileri ölçeğini dikkatli bir biçimde ve içtenlikle cevapladıkları varsayılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu kısımda afet ve kriz kavramları kuramsal olarak detaylı bir biçimde açıklanmış ve kriz yönetim becerileri ölçeği hususunda daha önce benzer bir çalışmanın varlığı araştırılmış ve gerekli alan yazın taramalarından elde edilen bilgiler ışığında ilgili araştırmalardan bahsedilmiştir.

2.1. Afet, Afet Yönetimi ve Aşamaları

2.1.1. Afet Kavramı ve Türleri

Birleşmiş Milletler tarafından kabul görülmüş ve uluslararası bürokraside belirtilen biçimine göre genelleme yapılacak olduğunda “İnsanlar için can, fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamı durdurarak veya kesintiye uğratarak toplumları etkileyen ve yerel imkânlar ile baş edilemeyen her türlü doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar” afet sözcüğü ile isimlendirilmektedir. (Birleşmiş Milletler, 1992). Kadioğlu (2011)’na göre, toplumun rutin yaşantısını ve faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel kapsamda zarara uğratan sahip olunan imkanlar ile başa çıkılamayacak insan veya doğa kökenli yaşanan olayların sonuçlarını afet olarak tanımlanabilir. Ayrıca afeti, eldeki kaynakların ihtiyacı karşılamadığı veya yapılan müdahalenin gerekli olan müdahaleyi sağlayamadığı olaylarda yaşanan sonuçlar olarak özetlemek mümkündür. Buna göre bir risk gerçeğe dönüşüp krize neden olduğunda ihtiyaç duyulan gereksinimin mevcut konumdaki kaynakların yetersiz kalması sonucunda afet yaşanmaktadır.

Herhangi bir afetin boyutu, toplumsal anlamda ekonomik, kültürel ve can kayıplarıyla belirlenmektedir. Odak noktası insan; sosyal, siyasal, çevresel ve ekonomik gibi birtakım unsurları olan bir olgu olarak açıklanabilir. Sistemik müdahale, kaygı gütmeyen yapılan işbirliği, doğru bilgi paylaşımı ile doğru sosyolojik çözümler üretilerek afet kaynaklı kayıp ve zararı azaltılabilir. Afetler özelliklerine göre kitleleri etkileyen, çabuk gelişen ve zincirleme reaksiyona sahip dinamik yapıdaki afetler olarak üç kısımda incelenebilmektedir.

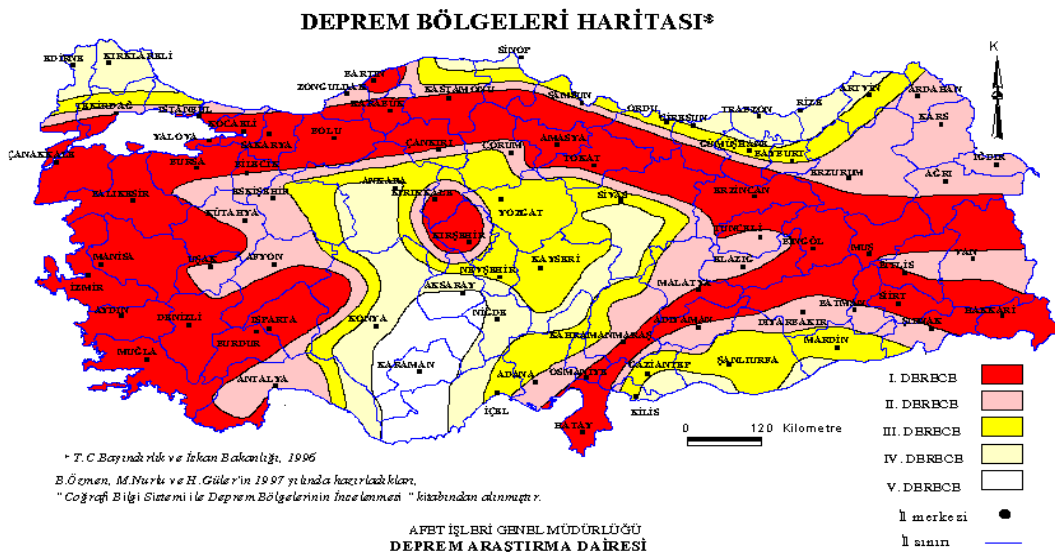
Afetler genelde kaynakları itibari ile “doğal”, “teknolojik” ve “insan” başlıkları ile üç ana sınıfta anlatıla bilinmektedir. İnsanoğlu ve teknolojinin birleştiği durumlarda oluşan ve savaş gibi olaylar karmaşık afet olarak adlandırılmaktadır. Son dönemlerde afet kavramını beşeri ve doğal afetler olmakla birlikte iki ana başlık altında değerlendirme eğilimi daha ön planda olduğu görülmektedir (Kadıoğlu, 2011).

Doğal Afetler

Doğal afet çeşitleri, oluşumuna bakılarak Jeolojik merkezli, Meteorolojik merkezli, Oşinografik merkezli, Hidrolojik merkezli, Biyolojik merkezli olmak üzere beş ayrı bölümde değerlendirilebilir (Erbay ve diğerleri, 2014).

Fay hatları üzerinde bulunan düzlemde yarı şekilde deforme olmuş tabanlar boyunca oluşan hareketlenmeler sebebiyle yüzeyin sarsıntıya uğramasına deprem adı verilmektedir. Deprem, ortaya çıkan gerilim büyüklüğüne göre yer kabuğu malzemesinin dayanım süresini aşınca ortaya çıkmaktadır. Depremler, kısa süre içerisinde gerçekleşebilen yer kabuğundaki çeşitli levha hareketleri neticesinde oluşan son derece yıkıcı olabilen titreşim hareketleri olarak tanımlanabilir (Akyel, 2000).

“Afet İşleri Genel Müdürlüğü Deprem Araştırma Dairesi” tarafından Türkiye’deki depremlerin bölgelerini oluşturan harita çıkartılmıştır. İlgili harita Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 1: Türkiye'deki Depremlerin Oluşturduğu Bölgelerin Haritası

Şekilde verilen Türkiye Deprem Bölgeleri Haritasına göre Türkiye kuzeyinden geçmekte olan Kuzey Anadolu Fay Hattı (KAF) batıda Çanakkale'den başlayarak doğuda Van ilinden ilerleyerek Türkiye dışına doğru devam eder. Türkiye'de çok büyük depremlere yol açan KAF'ın yakın zamanda sebep olduğu deprem ise Van-Erciş'tir. Türkiye'ye Hatay üzerinden girerek KAF ile denk düşen önemli olan başka bir fay hattı Doğu Anadolu Fay Hattı (DAF)'dır. Üçüncü diğer hat ise Türkiye'nin batı bölgesinde bulunan birçok batı vilayetini içinde barındıran ve küçük büyük çeşitli fay hatlarından oluşan Batı Anadolu Fay Hattı (BAF)'tır. Doğal afetler içerisinde depremler neden olduğu yıkım sonucu düşünüldüğünde en tehlikeli afetlerden biridir (Akyel, 2000). Gündelik hayatta fark edilmeyen derin problemlerin ortaya çıkmasına yol açabilen sosyal, ekonomik, psikolojik ve benzeri konular ile ilgili öncesinde tahmin edilemeyen çok yönlü kriz vakaları depremin etkileri olarak ortaya çıkabilmektedir (Karaesmen, 1996).

Yeryüzünün kayması şeklinde ifade edilen heyelan, yüzeyde bulunan kaya ve toprak kütlelerinin buldukları konumdan ayrılıp eğim doğrultusunda yer çekimi ile kontrolsüz bir şekilde hareket etmesi olarak tanımlanabilir. Eğim açısının çok fazla olması, kuvvetli yağış, kaya ve toprak özellikleri, yerçekimi gibi faktörler sebebi ile gerçekleşen toprak ya da kaya tabakanın bulunduğu yerden eğim yönündeki kontrolsüz hareketi olarak tanımlanabilir (Ulusay, 2000).

Türkiye'de Doğu Karadeniz bölgesi başta olmak üzere heyelan vakaları sıklıkla yaşanmakta, can ve mal kaybına sebebiyet vermektedir. Fidan (2019)'ın yaptığı araştırmaya göre, yaşanan heyelanlar sonucunda 88 yılında Trabzon Çatak bölgesinde 48 can kaybı, 90 yılında Karadeniz bölgesinde 65 can kaybı yaşanmıştı. 95 yılında Isparta'da 74 can kaybı, 98 yılında yine Karadeniz bölgesinde 50 can kaybı yaşanmıştır. 2002 yılında ise Rize'de 27 can kaybı, 2005 yılında Sivas'ta 15 can kaybı verilmiştir. Genel olarak çok yağış alan bölgelerde heyelan görülmekte olup bölgenin ağaç yapısının da heyelanlara engel olamadığı gözlemlenmektedir.

Suyun mevcut hacminin artmasına sebep olan genellikle gerçekleşme sürecine göre hızlı ve yavaş olarak iki aşamada incelenen su seviyesindeki artış veya kaynaklardan gelen su miktarındaki ani yükselme sonucunda büyük ölçekli su akımları meydana gelerek toprak gibi kuru yüzeylerin su ile kaplanması durumu olarak belirtilebilir (AFAD, 2014; Özdikmen,

2015). Ayrıca Demirbaş (2002), Türkiye’de toprak yapısı, bitki örtüsü, yerleşimi ve iklim koşulları temel alındığında bu durumu sıklıkla yaşayan bölgelerin Akdeniz, Ege ve Karadeniz olduğunu belirtmiştir.

Beşeri Afetler

Kaynağı insan olan afetler nükleer, biyolojik, endüstriyel kazalar gibi afetleri içinde barındırmaktadır. Beşeri afetler, doğa ile arasında bir bağlantı kurulamayan ve doğrudan insan faaliyetlerinin bir sonucu olan afet durumları olarak açıklanabilir. Bunlar, sosyal yaşantıda büyük hasarlar meydana getiren ve doğa yaşantısını zehirleyen, toplumların genelinde büyük yaralanma ve ölümlerle sonuçlanan afetler olarak anlatılabilir. Doğa dışı gerçekleşen afet durumları bünyesinde, yaşanan harpler ve bunun sebep olduğu göç ile yaşanan kıtlık vakaları da değerlendirmeye alınmaktadır. Uçak kazaları, makro ölçekli motor aksamı taşıt kazası, savaşlar, terör olayları, büyük yangın vakaları, kimya ürünleri kazaları ve saldırılar, sabotaj ve bina göçükleri insan kaynaklı afetler olarak ele alınmaktadır (Yılmaz, 2003).

Genellikle tedbirsizlik, dikkatsizlik, uygulama hatalarından kaynaklandığı düşünülen ve kaynağında yine insan unsurunun bulunduğu "... yanlış ve eksik planlama ve uygulamaların neden olduğu yerel ve bölgesel karakterli olgu ve olaylar ile bunların doğurduğu..." sonuçlar beşerî afetlere örnek oluşturduğu belirtilmektedir (Kadioğlu, 2011).

“Uluslararası Afet ve Acil Durumlar Veri tabanı (EM-DAT)” istatistiklerine göre dünyada yaşanan nüfus kalabalığına, çarpık kentleşmenin artışına, refahın yükselmesine, teknoloji alanındaki gelişmelere bakıldığında buna paralel olarak insan kaynaklı olarak değerlendirilebilecek teknolojik afetler de belirli bir hacim kazanarak ağır can ve mal kayıplarına neden olmuştur (AFAD 2014).

Kimyevi ve toksik maddelerin neden olduğu modern endüstrinin üretim konusunda vazgeçilmez bileşenlerinin depo, kullanım, transfer, uygulama, atık gibi süreçlerinde tehlikeli kazalar meydana gelebilir. Buna istinaden toplumda ve doğada ciddi sağlık tehditleri oluşturacak ekonomik zararlara ve ölümlere sebebiyet verebilecek toksik yayılım,

patlama ve büyük yangınlara yol açan durumlar endüstri kazaları olarak gözlemlenmektedir (<http://www.csb.gov.tr/>, 2019).

2.1.2. Afet Yönetimi

Afet yönetimi, afete neden olabilecek durum ve olayların önüne geçilmesi veya bunların oluşturabileceği zararları minimuma indirmeye yönelik yapılan çalışmaların toplumun tümünü içine alacak şekilde organize edilip planlanması ve etkin verimlilik için tüm kurum ve kuruluşlarla birlikte kaynakların tümünün ortak bir amaç doğrultusunda yönetilmesi olarak tanımlanabilir. Afet yönetimi, olası afet risklerini azaltmak, afet sonrası oluşabilecek kötü sonuçları önlemek ya da en aza indirmek, afete karşı senaryolar kurabilmek, olası hasar ve ihtiyaçların tahmini, afet anında etkin müdahale, afet sonrası etkin rehabilitasyon vb. için metod, plan kurma ve önlem alma uygulamalarının bütünüdür. Afetlerde yönetimin amacı, olası zararı önlemek, afetten ilk zarar görenleri kurtarmak, afetlerden sonra rutin yaşamı sağlayıp daha da güzel bir hale dönüştürüp sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda, afet yönetimi ile ilgili çalışmaların sadece afet olduğunda ve/veya afetten sonrası ile sınırlı kalmayacağını gösterir. Afet öncesi gerekli tedbirlerin alınması, senaryoların kurgulanması, afet planlarının yapılması ve afet sırasında etkin müdahalenin oluşturulmasının önemi bunların bir bütünü oluşturan parçalar olduğunu vurgulamaktadır (Kadıoğlu, 2011).

Akyel (2007), afet yönetimini, afetlerin önüne geçilmesi veya oluşan hasarın en aza indirilmesi için bir durumla karşılaşıldığında etkin bir uygulama yapılmasını sağlayan, bu ve bu gibi durumlardan elde edilen tecrübelerin sonucunda var olan sistemi geliştiren bir yönetim şekli ve uzmanlık alanı olarak tanımlarken; Güler (2008) ise, afetler sonucunda oluşan hasarı azaltmak maksadı ile tüm uygulamaların organize edilmesi için kurum ve kuruluşların tüm imkanlarının bu amaca yönelik kullanılması ile ortaya çıkan doğallığı benimseyen ve gözetken aktif bir yönetme biçimi olarak tanımlamıştır.

Afet yönetimi, oluşan ve oluşabilecek zararları mümkün olan en minimum duruma indirmek için yapı ve yönetsel çözüm önerileri ile planlama ve teknik desteği içinde barındıran süreçlerin yönetimidir. Kısaca afet yönetimi en etkili sonucu alabilmek için kullanılacak mevcut kaynakların doğru tespitidir. Temelinde hazırlık ve müdahale

süreçlerini barındırır (Tezgider, 2005). Afetin ilk etkilerinden başlayarak afet sonrasında oluşabilecek tüm risk ve tehditleri göz önünde bulundurarak tedbirlerin alınması da afet yönetimini kapsar. Afetlerin süreklilik arz ettiğini, afetlerden kaçmanın imkanlar dahilinde olmadığını farkına varan toplumlar afetlere karşı koyma ve afetlere karşı mücadele metotları geliştirmişlerdir. Büyüyen teknoloji ile tahminlerin çoğunluğu gerçekleştirilmekte ve sonucunda önleyici ve koruyucu önlemler alınıp afet zararlarını azaltmaya çalışılmaktadır (Güler, 2008).

Afetlerin rutin bir doğa olayı olması alışkanlığını kazanan Japonya gibi ülkeler, tehlike arz eden olayların yönetilmesi fikrini temel alarak sivil savunma, kriz ve afet yönetimi anlayışlarını geliştirerek afet yönetimini sistematik hale getirmişlerdir. Afetlerden mağduriyet yaşayan gelişmiş ülkeler afetin zararlarını azaltabilme fikrine bağlı olarak afetin etkili ve başarılı yönetilmesini sağlamak ile ilgili çalışmalarını hızlandırarak afet yönetim sistemlerinin gelişimindeki büyük paydayı oluşturmuştur. Böylelikle afet yönetimi sistemin içerisinde modern, bütünleşik ve toplum tabanlı sistemler anlayışları geliştirilmiştir (Akdağ, 2002).

2.1.3. Afet Yönetiminin Aşamaları

Afetler sonucu ile doğabilecek muhtemel olayların engellenmesini ya da zararlarının azaltılmasını amaçlamaktadır. Afet yönetim evreleri olarak bütünleşik afet yönetimi sistemleri dahilinde afetler yaşanmadan önce risklerin yönetimi, zararların azaltılması ve afete hazırlık evrelerinden bahsedilirken afetler sonucunda da müdahale ve iyileştirme evrelerinden bahsedilmektedir (Kadıoğlu, 2011).

Risk, Zarar Azaltma ve Hazırlık

Afet oluşumu kapsamında risk analizlerinin yapılması, afet yüzünden oluşabilecek zararların azaltılması ve önceden gerekli hazırlıkların yapılabilmesi ile mümkün olabilmektedir. Hazırlık evresinde engelleyici kararların alınması, afetin toplumdaki etkileri

ve riskleri konusunda vatandaşların bilinçlendirilmesi ve afetlerle başa çıkabilme kapasitesinin artırılması, afetlerin her evresinde kanunlar çerçevesinde yapıların iyileştirilerek ihtiyaç duyulan kanunların oluşturulması araştırma ve geliştirme ile uygulanan faaliyetlerin ortaya çıkarılması hususlarının bulunduğu evre şeklinde açıklanabilmektedir. Risklerin yönetimi ve zararların azaltılması evresinde gerekli öngörülenler:

- Tehdit unsurlarının önceden belirlenmesi,
- Yapı ve fiziksel zararı azaltma amaçlı stratejiler hususunda eğitim çalışmaları,
- Kısa, orta, uzun süreçte zarar azaltma planlarının kurgulanması,
- Stratejik açıdan önemli olan ve risk taşıyan altyapı ve tesislerin güçlendirilmesi,
- Mevzuatın gelişen koşullara bağlı kalarak yenilenmesi ve güncellenmesi,
- Erken uyarı ve tahmin mekanizmalarının geliştirilerek etkin kullanımı,
- Gerekli önlemlerin alınması,
- Acil müdahale, arama-kurtarma ve tıbbi yardım planlarının oluşturulması,
- Afet mücadelesi ve risk yönetimi konuları ile ilgili gereken tatbikat ve eğitimin düzenlenmesi,
- Gönüllülük sisteminin kurularak toplumun teşviki şeklinde açıklanabilmektedir (Güler, 2008).

Müdahale ve İyileştirme

Afet yönetiminde önemli bir bölümü oluşturan bu evre, afete maruz kaldıktan sonra başlayıp ivedi bir biçimde yapılan arama-kurtarma çalışmaları, ilk yardım ve tıbbi müdahale, geçici barınma gibi ihtiyaçları kapsamaktadır. Acil biçimde, senkronize olarak afetler yaşandıktan sonra zarar gören konumun güvenli ve sürdürülebilir bir yaşantı ve normale dönmüş sosyo-ekonomik koşullara dönülmesi amacı ile yapılan tüm çalışmalar söz konusu evre içindedir. Altyapısal hizmetlerin tekrar inşa edilmesi, eğitim, sağlık, ulaşım hizmetlerinin tekrar insan hizmetine sunulması, mikro işletme sahiplerine gerekli kredilerin dağıtılması benzeri uzun vadeli planlamaların gerçekleştiği güven içindeki yaşantının tekrar oluşturulma evreleridir (Güler, 2008).

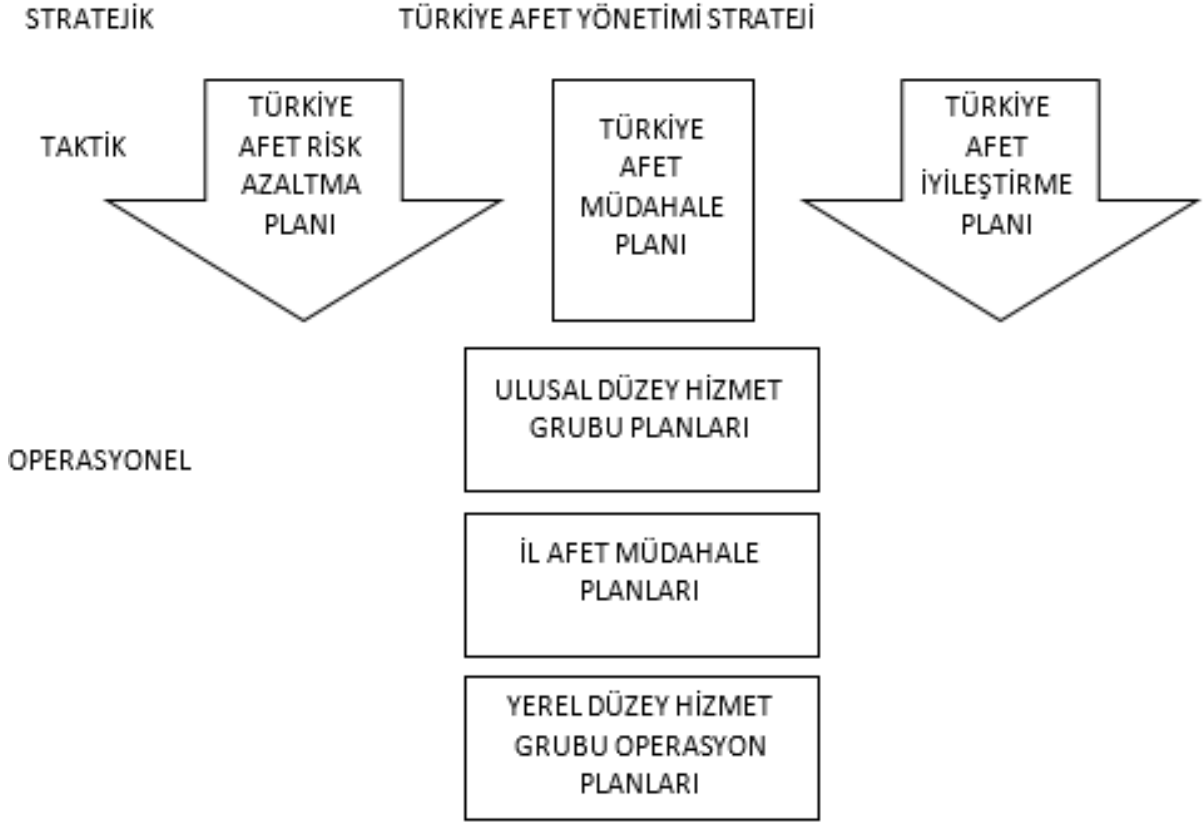
2.1.4. Türkiye’deki Afet Yönetimi Modelleri – Afete Müdahale Yöntemleri

Türkiye’de ve dünyanın genelinde birçok afet yaşanmaktadır. Ülkeler, yaşanan afet durumlarına mevcut coğrafi, mali ve kültürel yapıları ve yönetim biçimlerine göre farklı eylem planı geliştirmektedir. Birinci evre afet kuşağı üzerinde bulunan Türkiye’de müdahale açısından afet öncüsü görülen kuruluş “Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı” (AFAD)dır. İçişleri bakanlığına bağlı olarak çalışan AFAD, afet alanında ihtiyaç duyulan risk, zarar azaltma, müdahale ve iyileştirme görevlerini yerine getirmektedir (AFAD, 2014).

2.1.5. AFAD Afetlere Müdahale Sürecinin Oluşturulması

Afet ve acil durum hizmetlerindeki koordinasyonunda, eğitim stratejilerinin oluşturulup bu konularla ilgili mevzuattaki gerekli düzenlemelerin yapılmasında AFAD sorumluluk sahibidir. AFAD kendi sorumluluğunun kapsamında “Türkiye Afet Müdahale Planı” (TAMP) ismi ile bir planlama düzenlemiştir. Ülke düzeyinde yaşanan vakalarda, hizmet grubu planının hazırlanıp eylemleştirilmesinden hizmet grubu “sorumlu ana çözüm ortağı” olan kurumlar ve kuruluşların birinci derecede sorumlu olması ile hizmet grubu planıyla göreve getirilen yardımcı çözüm ortakları bakanlıklar, kamu kurumları, kamu kuruluşları, özel sektördeki kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve gerçek kişiler sorumludurlar (Resmi Gazete, 2013).

Vakaların durumuna göre görevli bulunan hizmetlerin gruplandırılmış hali TAMP’ta belirlenerek stratejik yaklaşım ile hazırlanan ivedi durumlardaki faaliyetlerde görevlendirilerek sorumlulukları olan hizmet gruplarını ve koordinasyon birimlerine ait sorumlulukların tanımlandığı söylenebilir. TAMP, ulusal ve yerel düzeyde yaşanan afet ve acil durumlardaki müdahaleler ile alakalı süreci vurgulayan üst plan olarak gerçekleşmesi olası ivedi vakaların türleri ve düzeyleri doğrultusunda uyarlanabilir, esnek bir yapıda olan sürdürülebilirliği yüksek organize sistemleri tanımlamaktadır. Plan türleri Şekil 2’de görülmektedir:

Şekil 2: Türkiye Afet Yönetimi Strateji Belgesi (AFAD, 2013)

Şekil 2 incelendiğinde herhangi bir afet durumunda ilk müdahalenin yerel düzeyde tutulduğu gözlemlenmektedir. Yerel grubun yetersiz kaldığı durumlarda bölgesel anlamda İl Afet Müdahale Planları devreye sokulmaktadır. İl Afet Müdahale Planları yetersiz kaldığında ise ulusal düzeyde bir müdahalenin söz konusu olduğu gözlemlenmektedir. Ulusal düzeyin de yetersiz kaldığı afet durumlarında TAMP devreye sokularak ve gerekli uluslararası iletişim ve organizasyonlar ivedi bir biçimde müdahalenin gerçekleştiğinin açıklandığı gözlemlenmektedir.

Tablo 1

Doğal afetlere müdahalede yer alması gereken hizmet grupları (AFAD, 2013)

OLAY TÜRÜ	YER ALMASI GEREKEN HİZMET GRUPLARI
Su Baskını	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Teknik Destek, Zarar Tespit
Baraj Patlaması	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Teknik Destek, Zarar Tespit
Orman Yangını	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Teknik Destek, Zarar Tespit
Sanayi Yangunları	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Teknik Destek, Zarar Tespit, KBRN
Toplu Nüfus Hareketleri	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Beslenme, Yangın, Zarar Tespit
Siber Saldırı	Teknik Destek, Güvenlik ve Trafik, Haberleşme, Enerji, Zarar Tespit
Kimyasal	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, KBRN, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Yangın, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Zarar Tespit
Biyolojik Afetler ve Salgın Hastalıklar	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, KBRN, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Yangın, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Zarar Tespit
Radyolojik ve Nükleer Kazalar	Haberleşme, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, KBRN, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Enerji, Barınma, Beslenme, Yangın, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Zarar Tespit
Kuraklık	Gıda Tarım ve Hayvancılık, Sağlık, Altyapı, Zarar Tespit
Deprem	Tüm Hizmet Grupları
Ulaşım Kazaları	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Enerji, Enkaz Kaldırma, Teknik Destek, Zarar Tespit

Tablo 1 incelendiğinde TAMP'ta yer alan planlara göre olay türlerine göre müdahale etmesi gereken hizmet gruplarının isimlerinin açıklandığı gözlemlenmektedir.

2.2. Kriz Yönetimi ve Teorik Çerçevesi

Bu kısımda krizlerin tanımı, özellikleri açıklanmış; kriz yönetimine ilişkin yaklaşımlar, süreç ve yöneticilerden teorik olarak bahsedilmiştir.

2.2.1. Kriz Tanımları

Türk Dil Kurumu'na (1994) göre kriz, bunalım, buhran anlamlarına gelmek ile beraber toplum, kurum ya da kuruluşun veya bireyin hayatında zorluk içinde gerçekleşen dönem olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda, uluslararası literatürde krizin farklı birçok tanımına rastlanabilir.

Booth'a (1993) göre kriz, bir örgütün olağan fonksiyonlarını, başarısını, varlığını önem arz edecek şekilde engelleyen eylem olarak tanımlandığında, krizin olumsuz ve zararlı yönleri ele alınmakta ancak olumlu olarak gelişim için bir dönüm noktası olabilmektedir. Özetle kriz, sistemi bütünüyle tehlike altına alan bireyin, grubun veya örgütün standart prosedürlerin uygulanmasıyla başa çıkamadıkları ani ve köklü değişimin strese yol açtığı bir bozulmadır.

Kriz, herhangi bir örgütün üst düzey hedeflerini tehlikeye sokabilecek kriz tahmin, engelleme ve başa çıkma sistemlerinin eksikliğinin yaşandığı, bir dizi kararlar alınarak ivedi tepki verilmesi gereken bir olay olarak açıklanabilir (Torrington, Weightman ve Johns, 1989). Sikich (2002) krizi, istek dışı sonuçlar veren, planlan dışı olay veya olaylar serisi olarak tanımlamıştır. Demirtaş, krizi örgütsel anlamda, amaçların ve varlığın tehdit altında olduğu, ani tepkinin zorunlu kılındığı alışılmadık ve hızlı değişikliklere gidilen karar ve plan mekanizmalarını olumsuz olarak etkileyen, aynı zamanda yeni deneyimler kazanarak bunu fırsata da dönüştürmesine olanak sağlayabilen bir dönüm noktası olarak değerlendirmektedir (2000).

Peker ve Aytürk (2000) çalışması doğrultusunda birey, millet düzeninde gözlemlenen sosyolojik, psiko-sosyolojik, ekonomi, politika, sağlık gibi krizler ile birlikte çalışma ve yönetim hayatında örgütsel anlamda kriz görülmesi mümkündür. Krizler, spontane gerçekleşen durum dışı olaylardır. Böylelikle krizler, örgüt düzeyinde özellikle ele

alınması gerekli olan ciddi problemlerdir. Bununla birlikte yönetici ve çalışanların hayatında göz önünde bulundurulması gereken bir stres kaynağıdır.

2.2.2. Krizlerin Nitelikleri

Can'a (2002) göre krizin temel özellikleri aşağıdaki biçimde sıralanması mümkündür;

- Krizler yaşanmadan önce ihtimal dahilinde değildir.
- Krizlerin tahmini ile önlem mekanizması yeterli olmayabilir.
- Kriz durumları gaye, hedef ve varlık kavramları için tehdit unsurudur.
- Başa çıkma doğrultusunda gerekli bilgi ve zaman yoktur.
- Acil müdahaleye ihtiyaç vardır ve stres yaratır.

Kriz her bireyin, grubun veya örgütün hayatında yaşayabileceği, bunun bilincinde olarak hazırlıklı olunması gereken yönetsel olarak beceri ve çaba gerektiren bir durumdur. Normal şartlarda belirgin olmayan yönetimin önemli bir boyutunu oluşturan, hazırlıklı olmanın ve gerçekleştiğinde krizi yönetebilmenin baş etme yolu olarak bahsedildiği, kriz yönetim becerisine sahip olmayan örgütlerin ömrünün pek de uzun olmadığından bahsedilebilir. Herhangi bir deprem sonrasında yönetsel açıdan krizin temel özelliklerinin bu süreçte ağır bir şekilde yaşandığı gözlenmektedir. Kriz yönetimi ile ilgili gerekli davranışların sergilenmediği durumlar, yöneticilerin kriz yönetimi konusundaki bilgi ve beceri eksikliklerine bağlanmaktadır. Devlet gibi bir örgütün krizler sıkça karşılaştığı bir durum olsa da müdahale ve kriz bölgesinde yaşanan iletişim sorunları ve bilgi karmaşası yönetsel olarak stres yaratmaktadır. Bu sebeple yönetsel olarak proaktif yaklaşımlarla gerekli tedbirlerin alınarak daima hazırlıklı olmak ve krizi etkili bir şekilde yönetmek gerekmektedir (Demirtaş, 2000).

Can'a (1997) göre krizle karşılaşmakta role sahip olan hususlar, çevre ve örgüt düzeyinde iki ayrı yapıda incelenmektedir:

- Örgütsel Yapı: Örgüt, çevresel değişime uyum sağlayamayacak ölçüde keskin bir yapıya sahip olduğu iletişim sistemi problemlere hızlı çözüm sağlayamayacak derecede

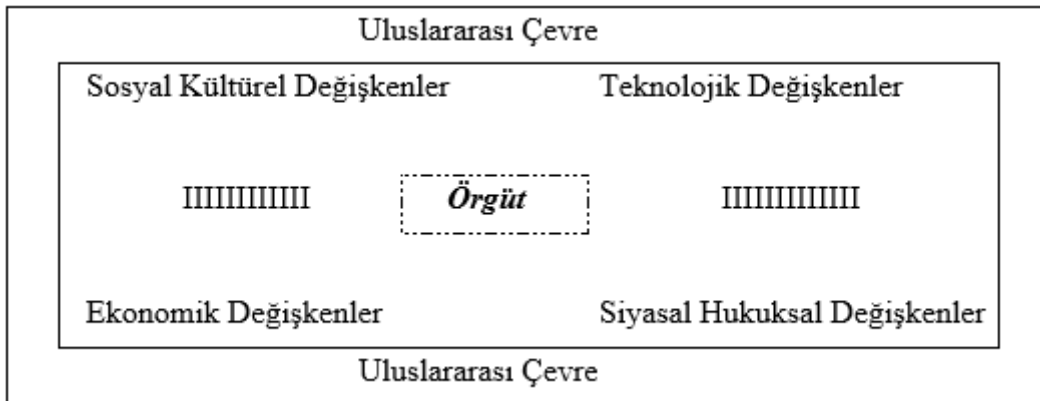
karmaşık bir yapıda kurulduğu durumlarda örgütün kriz yaşama ihtimali hızla artarak krizle başa çıkma ihtimalini düşürebilmektedir.

- Yönetimin Niteliği: Herhangi bir örgütün, üst düzey yöneticilerinin çevresel değişimi takipsizliği, gelişim ile ilgili veri analizi yapmaması ve yetersizlikleri kriz yaşamasının en önemli nedeni olarak açıklanabilir.

Kriz anında en önemli rolü oynayan devamlı değişmekte olan çevresel etmenler, örgütün denk geleceği belirgin olmayan ve kargaşa içindeki durumu etkileyerek yönetim olarak alınan kararların doğruluğunu ve güvenilirliğini azaltmakta olup örgütün krize doğru sürüklenip gitmesine yol açabilmektedir. Krize neden olan çevresel etmenleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Ekonomi sistemi ve maddi güç
- Teknoloji alanındaki gelişimler
- Toplum ve kültür yapısındaki hususlar
- Bürokratik hususlar
- Uluslararası çevresel hususlar
- Doğal yolla oluşan hususlar

Deprem, doğal yolla oluşan hususların sebep olduğu bir kriz olmakta ve örgüt doğası gereği, denetim dışında kalmaktadır.

Şekil 3: Örgütsel Çevre ve Kriz Etmenleri (Can, 1997)

2.2.3. Krizlerin Yönetimi

Türk Dil Kurumu'na göre krizlerin yönetim açıklaması, “Bir ülkenin karşılaştığı ulusal, uluslararası herhangi bir sorun veya doğal afet durumunda sorunun en az zararlarla atlatılabilmesi için gerekli kararların alınması işi” şeklinde tanımlanmaktadır. Olası krizlerin engellenmesi, olumsuz sonuçlarının en aza indirgenmesi veya giderilmesi için sarf edilen çabaların tümü kriz yönetiminin içinde bulunmaktadır (Aydemir ve Demirci, 2005).

Kurum ve kuruluşlar, işleyişlerine devam ederken tüm önlemlerin alınmasına rağmen bir kriz durumuna maruz kaldıklarında temelinde ivedi ve etkin stratejik yöntemler ile krizin yarattığı sonuçları gidermeye yönelik bir amaç taşıyan kriz yönetimi devreye sokulmaktadır (Akgemici, 2007). Literatürde, her bilim dalının kendi görüşleri doğrultusundaki bakış açılarıyla sınırlandırarak tanımlama yapma çabasının olduğu kriz yönetimi kavramına yönelik birçok tanım olduğu söylenebilir (Örnek, 2006).

Pearson ve Clair (1998)'e göre kriz yönetimi, kriz ile ilgili sinyallerin öngörülüp değerlendirildiği ve muhtemel kriz durumu yaşanırken minimum zararlar kurtulabilmek için alınan önlemlerin uygulanmaya sokulduğu süreçleri kapsamaktadır.

Kriz yönetimi, muhtemel kriz yaşandığında yapılması gerekli görülen müdahale ve planlar bütünü olmak dışında ayrıca bir fırsat dönümü olarak değerlendirilmektedir. Kriz erken tespit ve önleme mekanizmalarını kullanarak doğru ve etkili bir stratejik müdahale ile etkin bir kriz yönetimi uygulanabilmektedir (Haşit, 2013).

Etkili bir kriz yönetimi ve krize karşı daima hazır olmak için kriz ile ilgili doğru ve yanlışların da bilincinde olmak gerekmektedir. Booth'a (1993) göre, kriz ile ilgili farkında olunması gereken ve etkili bir kriz yönetimi için bilinmesi gereken bazı maddeler aşağıda açıklanmıştır:

- Krizin kaçınılmaz olduğuna inanılırsa bu durumla ortaya çıkan kadercilik anlayışı ile krizle baş etmede gerçekleştirilen eylemler başarısız olabilir.
- Olumsuz etkilerle ilgili kanıtlanmış herhangi bir bilimsel veri olmadığı göz önünde bulundurularak krizle başa çıkmak için gereken temel veriden yoksun olma yaklaşımı ile bilgi temelli örgütler kriz yönetimi ile ilgili bir girişimde bulunmamaktadır.

- Gelişen teknoloji ile güvenli prosedürlerin kullanımı sayesinde krizlerin önüne geçilmesi inancı oluşturmaktadır. Fakat oluşabilecek herhangi bir kriz durumunun sonuçları da bu doğrultuda daha devasa olabilecektir.
- Bazı örgütler, çalışanlar üzerinde alınan güvenlik tedbirlerinin kazanılacak deneyim ve gelişimi engellediğini savunarak kriz yönetimini ve risk almamayı zararlı bulabilmektedir. Ancak gelişim ve ilerleme için etkili ve efektif bir kriz yönetim politikası gerekmektedir.
- Krizle başa çıkabilmek için etik olarak duygusal davranıştan uzak olmanın aksine içgüdüsel ve duygusal yaklaşım krize hazırlık için önem taşımaktadır.
- Krizin yaşanması beklenmeden, kaçınılmaz olduğu düşüncesine kapılmadan, kaderci anlayıştan sıyrılarak, teknolojiden uzak kalmayıp yine de sorunları çözmek için teknolojiye bağlı kalmadan etkili ve efektif bir kriz yönetimi gerçekleştirmek gerekmektedir. Kriz yönetimini problem olmaktan ziyade gelişim aracı olarak ele alarak içgüdüsel ve duygusal yaklaşımlara önem vermek gerekmektedir.

2.2.4. Krizlerin Yönetim Süreci

Dinamik bir yapıya sahip olduğu düşünülen kriz yönetimi süreci ile ilgili genel yaklaşım; öncesi, anı, sonrası olarak yapılan üç ana kısımda incelemektir (Tüz, 2001). Bozkurt ve arkadaşları (1998) bu süreci, mevcut faaliyet ve organizasyon sürecine yönelik olası tehdit unsurlarının belirlenmesi, bu tehditlere karşı en etkili müdahale yöntemlerinin değerlendirilmesi ve olası bir krizi engelleyebilecek en etkin prosedürün oluşturulduğu bir yönetim süreci olarak tanımlamaktadırlar.

Augustine, çoğu krizin başarı ve başarısızlığı da beraberinde getirdiğini anlatmaktadır. Bu potansiyeli görüp ilerletmek ve analiz ederek iyi sonuçlar almak kriz yönetiminin özünü oluşturmaktadır. Aksi düşünüldüğünde ise yaşanan durumu kaçınılmaz olumsuzluklar ile sonuçlanmaktadır (2000). Demirtaş'a (2000) göre kriz yönetiminde, iyi ve kötü olarak sonuçlanacak ihtimallerin dikkatli bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda kriz yönetimi, geleceğe ilişkin olası problem ve risk faktörlerinin saptandığı mümkün olan reaksiyon yöntemlerinin kategorize edildiği iyi bir iletişim düzeninin ve

organizasyonun kurulduğu, krizle başa çıkma tedbirlerinin gerçekleştirildiği ve karşı etkilerin yorumlanmasını içinde barındıran bir süreçtir.

Can'ın (2002) yaptığı çalışma doğrultusunda krizlerin yönetimi, muhtemel krizler yaşandığında krizlerin belirtilerinin saptanarak değerlendirilmeye alınması ve krizin asgari zararlarla sonlandırılabilmesi için ihtiyaç duyulan tedbirlerin alınması ve gerçekleştirilmesi sürecidir. Temel hedefi, krize hazırlanmak olan kriz yönetiminin beş evresi aşağıda belirtilmiştir:

- Krizlerin belirtilerinin saptanması
- Krizlere karşı hazırlıklı olma ve koruma metotları uygulanması
- Krizlerin kontrol edilebilir seviyeye çekilmesi
- Eski düzene geri dönme
- Krizlerden çıkarımda bulunma ve durum değerlendirmesi

Augustine (2000) ise, kriz yönetim sürecini sırasıyla aşağıdaki gibi açıklamıştır:

- Krizlerden Kaçınma Durumu: Oluşabilecek vakayı kontrollü bir şekilde karşılama minimum masraflı ve kolay seçeneği olan önleme evresi sıklıkla es geçilmektedir. Yöneticilerin birçoğu kriz durumunun rutin yaşamın bir parçası olduğunu kabul ettiği görülmüştür.
- Krizleri Yönetmeye Hazırlanmak: Bu evre, kriz önlenemediğinde meydana gelebilecek istenmeyen durumlarla mücadele etmek için plan yapılan evredir. Yöneticilerin birçoğu ne yazık ki bu hazırlığa yeterli önem ve vakti ayırmamaktadır.
- Krizleri Saptamak: Öncelikli olarak krizin varlığını kabul etmek olan bu evre, gerçeklerin kabullenildiği bu nedenle de aslında en zorlu evredir.
- Krizleri Dondurmak: Verilecek zor kararların hızlı bir şekilde alınması gereken bu evre, kararlılığın büyük önem taşıdığı evredir. Genellikle problem eksikliğinin ne konuda olduğunun saptanamamasıdır. Bilgi eksikliği mevcuttur veya önem sırası yapılamamaktadır.
- Krizleri Çözmek: Mümkün olan en hızlı biçimde uygulanması gereken evredir. Beklemek krizi çözümsüz hale getirebilir.
- Krizlerden Yarar Sağlamak: Önceki evreler eksiksiz tamamlanmış ise oluşan zararların giderilmesi fırsatının olduğu evredir. Öncelik her zaman önlemek olsa da

kriz durumu ortaya çıktığında kabullenip hızlı bir şekilde yönetmek ve uzun vadeli planlamalar yapılması gerekmektedir.

Filiz'e (2007) göre kriz, farklı evrelerden oluşmakta ve her süreci kaos ile dolu olan evrelerin süreci, kriz türü, ortaya çıkış sebebi ve büyüklüğüne bağlı olmaktadır. Krizlerin tespit edilmesi, ilerlemeden engellenmesi, gerçekleştikten itibaren başa çıkılması ve tedbirli davranma yeterliliği göstermek adına kriz durumlarının evresel olarak analiz edilmesi gerekli görülmektedir. Kriz sürecinin yönetimi, "Kriz Öncesi", "Kriz Anı" ve "Kriz Sonrası" olarak ana evreler üç başlık altında toplanmaktadır.

Kriz Öncesinde Yönetim

Kriz henüz gerçekleşmeden önceki evredir. Bu süreçte, krizlerin gerçekleşme sebeplerinin belirtisi gözlenmekte ve sonuçların yaşanılması ile son bulmaktadır. Krizlerden önceki dönemi, körlük, eyleme geçmeme ve yanlış eylemler olarak üç evre ile açıklamak mümkündür. Krizin tanınması gerektiği ancak yönetimde yetersizlik, eksiklik ve talihsizliklerin başladığı yönetimin karşılaştığı problemlere duyarsız kaldığı için kriz belirtilerini algılayamadığı, dolayısıyla çözüm üretmediği evre körlük evresi olarak açıklanabilir. Karşı karşıya kalınan problemler nedeniyle yönetimin performansının düşük olduğu, krizin belirtilerinin artarak ağırlaştığı, verimlilik ve kalitenin düştüğü ancak harekete geçilemeyen evreye eyleme geçememe evresi denilmektedir. Yönetim tarafından krize yol açan problemlerin algılanmasına rağmen çözüm odaklı alternatif planların geliştirilemediği standart çözümler uygulanıp problem çözmede uygulanan yanlış yöntemler ile yönetimin performansının düştüğü ve bunun sonucunda motivasyon yoksunluğu, ruhsal bunalım, stres ve gerilimin meydana geldiği evre yanlış eylemler olarak adlandırılmaktadır. Meydana gelen bu negatif atmosfer sonucunda ise kriz meydana gelmektedir. Kısacası kriz öncesi yönetiminden, kriz yaşandığında engellemek veya zararlarını azaltmak hususlarında yapılacakların ikinci planda kaldığı temel amacın olası bir kriz yaşanmadan öncesinde bu durumun öngörülerek ihtimal dahilinde fırsata çevirebilmek için yapılan planlama ve hazırlık süreci olarak bahsetmek mümkündür. (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2008).

Krizle karşılaşmadan önce muhtemel krizleri öngörerek krize hazırlanmak, kriz yaşandığında çaresiz bir biçimde krizi ertelemek ya da kaçış yolları aramaktan daha önemlidir. Böylelikle krizden minimum zararla ve ayrıca olumlu sonuçlar kazanarak çıkılabilir (Narbay, 2005).

Asunakutlu ve arkadaşları (2003) tarafından erken tahmin ve yönetsel anlamda tam zamanında alınan efektif kararların kriz yönetimindeki en etkili ve belirgin faktörü olduğu açıklanmıştır. Gereken önlemlerin alınması açısından mümkün olan erken uyarı sistemlerinin oluşturulması ile kriz yönetim birimlerinin uyarılması sağlanabilir (Örnek, 2004). Temelinde, gerekli verilerin toplanarak anlamlı hale getirilmesi ile karar mercilerinin işini kolaylaştırmak olan erken uyarı sistemleri yönetimin oluşan çevresel değişikliklerin farkına varmasını sağlayarak kriz zararını minimize edebilmektedir (Aksoy, 2004). Mümkün olan erken uyarı sistemleri sayesinde kriz sinyalleri önceden algılanarak kriz büyümeden önlem alınabilir ve ayrıca imkanlar dahilinde her kriz için bir sistem ve strateji geliştirmek önem arz etmektedir (Narbay, 2005).

Herhangi bir krizin yaşanacağı durumunu öngörerek kriz durumuna hazırlanmak, iç ve dış tehdit unsurlarını belirlemek, olası krizlere karşı müdahale planları hazırlayarak krizden oluşabilecek olumlu ya da olumsuz sonuçlara hazırlanmak ve kriz zararlarından korunmaya çalışmak için gerçekleştirilen faaliyetleri içermektedir (Sheaffer ve Negrin, 2003).

Krizin göstergelerine karşı alınan önlemlerin kalitesi ve kriz ile ilgili yapılan tahminlerin doğruluğu yöneticilerin kriz yönetim becerisine bağlı olmaktadır. Yöneticinin kriz boyutunun ilerlemesini engelleyebilmesi için olası krizi ve boyutlarını öngörebiliyor ve ihtiyaç duyulan tedbirleri alabilmekte yeterlilik sergilemesi gerekmektedir (Narbay, 2005).

Kriz öncesi dönemde dağınıklık, çözüm bulamama (entropi) durumu yaşanmaktadır. Entropi, faaliyetlerin aksaması, denge bozulması, karmaşa ve bunların sonucunda sistemin işleyişinin durması anlamına gelmektedir. Açık olmayan bir yönetim sisteminin olduğu bürokrasi ve kamuda entropiye birçok kez rastlamak mümkündür. Yönetimdeki düzen eksikliği ve çözüm bulamama durumunun yaşandığı yerlerde yönetici inisiyatif kullanımındaki eksikliklerin, çalışanların işini benimsemekteki duyarsızlığı sebebiyle kriz sinyalleri saptanamamaktadır. Bu konuda eksik kalan kurum ya da kuruluşlar, krizi engellemek için sahip oldukları bir fırsatı değerlendirememektedir. Bu dönemde kriz

sinyallerinin saptanması, kriz hasarının en aza indirgenmesi, krize karşı ihtiyaç duyulan tedbirlerin vakitlice alınması açısından önem arz etmektedir (Tutar, 2007).

Kriz Anında Yönetim

Kriz sebebiyle ortaya çıkan hasarın ağırlı bir biçimde yaşandığı ve bu durumun sonlandırılması için gerekli olan faaliyetlerin uygulandığı döneme kriz anı dönemi denilebilir. Kriz etkisini yöneticiler de dahil olmak üzere tüm birey ve toplumda en yoğun biçimde hissettirmektedir. İlk kriz şokunu aşıttan sonra krizin türü ve büyüklüğü temel alınarak ihtiyaç duyulan tüm tedbirlerin alınması ve krizin etkilerinden kurtulmak için gereken çalışmalar gerçekleştirilir. Bu dönem tırmanma, tırmanmanın durulması ve gerileme evrelerinden oluşmaktadır. Tırmanma evresinde düzen yerini belirsizlik ile değiştirmekte ve tamamen kargaşa ortamının olduğu bir durum söz konusudur. Bir sonraki evrede ise bahsi geçen tutarsızlık ve karmaşa ortamını yok etme doğrultusunda alınmış olan önlemler işleme sokulmakta ve krizde yaşanan gerilim ve yükselme durulmaktadır. Kriz durumlarında yöneticinin yapması gereken misyonu, mevcut analizi yapmaktır. Bu süreçte yöneticiler, kriz çözümü doğrultusunda gerekli önlemleri uygularken geleneksel ve popüler olan yaklaşım çeşitlerinden uzak durmalıdır. Tutarsızlık, gerilim, menfaatler gibi kavramların sonucu ile ortaya çıkan kaos gibi olumsuz etkenlerin güçlü olduğu bu dönemde, yöneticilerin etkili, efektif, hızlı ve doğru kararlar almaları gibi ağır bir sorumlulukları vardır. Genellikle alacakları sağlam kararlarla zaman zaman da dış unsurlar sonucu ile krizden doğan güvensiz panik ortamı geriler veya tamamı ile ortadan kalkar (Tutar, 2007).

Yönetici, yaşanan krizi denetim altına alıp gerekli kriz müdahalesi gerçekleştirmez ise kriz boyutunun ilerlemesi ile krizi yönetmek imkansız hale gelmektedir. Krizi zamanında denetim altına almak için en etkili ve efektif yollarından biri önleme ve hazırlık sistemlerini sürekli yerinde teste tabi tutarak herhangi bir zayıflık belirtisini etkin şekilde ortaya çıkarmaktır (Narbay, 2005).

Krizi yaşayan birey, grup ya da toplumun amaç ve varlığını tehlike altına alan durumu çözmek için gerçekleştirilen faaliyetler süreci olarak tanımlanabilir. Her açıdan tanınmaya çalışılan krizin sebepleri teşhis edilmelidir. Yönetim, kriz etkenlerini

yorumlamalı, strateji kurmalı ve süreç raporunu düzenli bir şekilde gözlemlemelidir. Krizi çözebilmek için aşağıda verilen süreci incelemek gerekmektedir (Baltaş, 2002):

- İleriye dönük çözüm yolları doğrultusunda gerekli ihtiyaçların tespitini sağlamak,
- Faaliyet planlamaları ve yönetsel uygulamaların hazırlığını sağlamak,
- Olası vakalar için yönetsel sistem geliştirilmesini sağlamak,
- Birimlerde heyecan uyandıran bir işleyiş sistemi kurmak,
- Gerekli iletişimi kurmak için planlama yapmak.

Krizin çözümü ile ilgili çalışanlar içinde iş birliğinin artmasına istinaden yapılan çalışmalar krizin zararını indirgemekte etkili bir rol oynamaktadır. Yaşanabilecek çatışmaların engellenmesi, oluşturulan yüksek motivasyon sayesinde destekleyici bir atmosfer oluşmaktadır. Çalışanlar arasında yaşanan gerilim sağlıklı ve pozitif bir iletişimi engelleyerek esnek düşünmeyi azaltabilmektedir. Ancak krizin yaşandığı süreçte ihtiyaç duyulan bilgi ve verilerin toplanabilmesi için sağlıklı ve pozitif iletişim önemli olmaktadır.

Kriz Sonrasında Yönetim

Krizin sona erdiği ve etkenlerin izlerinin silindiği bu süreç, alınmış olan tedbir ve uygulamaların ilkeleri doğrultusunda değişebilir. Kriz sonrası, gelecekte yaşanabilecek benzer kriz durumlarının değerlendirildiği süreç şeklinde düşünülebilir. Ayrıca kriz yaşandıktan sonraki tedavi ve çıkarımda bulunma süreçlerini kapsamaktadır. Kriz sebebiyle oluşan hasarların onarıldığı, kaybedilen fonksiyonların tekrar kazanıldığı bir süreçtir. Yöneticilerin, kriz etkilerini ortadan kaldırmak için uygulama yapması gerekmektedir. Böylelikle yöneticiler, yeni projeler tasarlayıp krizin ortaya çıkardığı belirsizlik durumunu ortadan kaldırmakta ve gerekiyorsa radikal değişimlere gitmektedirler (Koçel, 1993).

Kriz sonrasındaki değerlendirme süreci; krizler yaşanırken alınmış olan kararlar, tedbirler ve müdahalelerin incelenmesi ve krizin şartlarını değerlendirerek atılan adımların doğruluğunun saptanması faaliyetlerini içermektedir (Can, 2005). Kriz sonrası yönetim, krizin hasarlarını onarıp tekrarlanmaması doğrultusunda yönetim yapısını oluşturmaya çalışmakta ve benzer krizler ile karşılaşma ihtimaline karşı ihtiyaç duyulan çalışmaları

belirlemektedir. Benzer krizlerin tekrar etmesini engellemek mümkün olmamakla birlikte ihtiyaç duyulan tedbirleri zamanında alabilmek önem arz etmektedir (Narbay, 2005).

2.2.5. Krizlerin Yönetiminde Yöneticiler

Herhangi bir problemin olmadığı bir ortamda, çoğu yönetmelik ve prosedürü, ortalama zeka ve yetenekte olan bir birey başarı ile uygulayabilmektedir. Birçok yönetsel metot, mantıklı yaklaşım veya birtakım temel kurama bağlılık dışında pek bir beceri gerektirmemektedir. Ancak kriz durumlarında yönetim becerisine ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle durumlarda, klasik kalan bazı yönetim kuram ve metotlar işlevsiz kalmakta ve göz ardı edilmeleri ya da değiştirilmeleri gerekmektedir (Tack, 1994).

Yöneticilere en çok kriz zamanlarında ihtiyaç duyulmaktadır. Bu gibi durumlarda gerçekleştirecekleri yönetsel beceri ve yeterlilikler, krizden oluşan panik ve gerilimin giderilmesi ile krizin kolaylıkla atlatılmasını sağlamaktadır (Demirtaş, 2000). Tack'a (1994) göre, bir kriz yaşandığında yönetici, öncelik olarak durum değerlendirmesi yaparak krizin nitelik ve boyutlarını saptaması gerekmektedir. Doğru sorular ile cevap aranması genellikle krizin çözümü ile ilgili kilit rol oynamaktadır. Kriz yaşanırken "Sorumlu kim?" gibi soruların cevapları yararlı olmamakta, zaman kaybedilmesine yol açmakta ve sorun çözümünden sonra ruhsal bozukluklar yaratabilmektedir. Kriz, ivedi müdahaleye ihtiyaç duyulan bir durumdur ve böyle bir durumda yaşanan krizin sorumlusunu arayan bir yönetici, krizi çözmekten ziyade krizin şiddetini artırabildiği düşünülmektedir.

Ayrıca kriz yönetiminin başarı veya başarısızlık ile sonuçlanması, etkili ve efektif bir iletişim becerisine bağlı olmaktadır (Wyatt, 2002). Etkin iletişim kültürü oluşturmak kriz yönetiminin başarısında önemli bir rol oynamaktadır. Bu iletişim, kriz belirtilerinin erken saptanmasına ve krize hazırlıklı olunmasına yardımcı olabilmekte ve kriz gerçekleştiğinde sağlıklı bir değerlendirme yaparak kriz çözümünde önemli rol oynayabilmektedir. Böylelikle oluşabilecek olası kişisel problemleri de engelleyebilmektedir. Sorumlunun kimliğini araştırmak doğru olmayan bir davranış olsa da krizin nasıl gerçekleştiğini araştırmak ana etkeni bulmakta yararlı olabilmektedir. Tack'a (1994) göre kriz yaşandığında yöneticilerin sormasında yarar sağlayabilecek birtakım önemli sorular aşağıda verilmektedir:

- Yaşanan durumun zarar seviyesi nedir?
- Yaşanabilecek en zor durum nedir?
- Krizi kaosa dönüştüren maddenin kaynağı nedir?
- Hali hazırda uygulanabilecek planlar nelerdir?
- Hangi planlar aynı anda devreye sokulabilir?
- Birimleri motive etmekteki öncelik sırası nedir?
- Yönetimin belirleyeceği suç unsuru veya suçlu kişi kim olabilir?
- Hali hazırdaki durumdan menfaati doğrultusunda yarar sağlamaya çalışan potansiyeller kim olabilir?
- Yaşanan durum çözümlendiğinde güvensizlik ortamı oluşabilir mi?

Peker ve Aytürk (2000), yaşanan krizleri etkili ve efektif bir biçimde yönetebilmek için, birtakım kriz yönetim tekniklerin uygulanmasının gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu tekniklerin içinde öncelik olarak bir kriz yaşanmadan önce çağrı planı hazırlanmalı ve sonrasında acil eylem planının oluşturulması gerekmektedir. Bunun devamında ise krizin yönetimi için gereken merkez kurularak müdahale birimleri belirlenmelidir. Krizde gerekli iletişimi sağlayacak sistemin kurularak halka gereken destek ve güvenin sağlanması, otoriter tavır takınarak disiplin tedbirleri alınıp uygulamaya sokulmalı, başarılı personeller ödüllendirilerek personel ve vatandaşın yaşadığı zararların karşılanması, personelin ve halkın sürekli olarak motivasyonunun artırılması, krizin genel süreci ve yönetim hususlarının değerlendirmeye alınması sağlanmalıdır.

Tack'a (1994) göre, kriz ortaya çıkarak işleyen sistemi bozduğunda, ivedi bir biçimde sistemin normal hale gelmesi durumunun öncelikli olan bir tutum olması gerekmektedir. Böylelikle problemin çözülmesi sağlanırken söz konusu kişiler bünyesinde ani gerilimler yaşanmamasına da önem verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda fonksiyonel bir çözüm mekanizması kurulmalıdır. Bu şekilde bir çözüm mekanizması aşağıdaki unsurlar ile gerçekleştirilebilir:

- Meydana gelen durumda sorun tespiti yapılması,
- Önceden ortaya koyulan amaca göre yeniden sorun incelemesi,
- Doğru soruların cevapları aranarak veri toplanması,
- Toplanan verilerin detaylı bir biçimde irdelenmesi,
- En iyi sonucu alabilecek çözümün uygulanması,

- Deneme yapılarak doğru çözümün belirlenmesi,
- Uygulanan çözümün geçerliliğinin netleştirilmesi,
- Çözümün biçimsel anlamda netleştirilmesi,
- Çözümün doğru bir şekilde uygulamaya sokulması.

Kriz zamanlarında yöneticilerin lider özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bu liderlik yeteneklerinden ikisi ekibin tüm olarak varsayılmasını ve birey çatışmaları yönetimini kapsamaktadır (Tack, 1994). Demirtaş' a (2000) göre yönetici, devinimli olmalı ve sürekli canlı olmalıdır. Harekete geçmek her zaman için riskler barındırmaktadır, ancak yaşanan krizin boyutlarından dolayı ciddi tedbirler alınmasına ihtiyaç duyulduğunda, bu tedbirleri gerçekleştirecek olan kişinin yine yönetici olduğunu belirtmektedir.

Kriz zamanlarında ekip içerisindeki çatışmaları etkin bir biçimde yönetmek için aşağıda verilen unsurların dikkate alınması gerekmektedir:

- Her durum, kendi şartları içerisinde ele alınmalıdır.
- Bireylere ilgi verilmeli ve ekip birlikteliğinin korunabileceği varsayılmalıdır.
- Kriz yaşanırken kurulan cümlelerin yapılan müdahalelerden daha çarpıcı olabileceği unutulmamalıdır.
- Problem saptandıktan sonra, belirli bir süre içerisinde çözüm bulunup bulunamayacağı düşünülmelidir.
- Bireylere kendi problemlerine çözüm bulmaları için ihtiyaç duyulan teşvik ve fırsat verilmelidir.
- Ekip tutumu değiştirilmek isteniyor ise olumlu desteğe başvurularak yapılmalıdır.
- Duygularla hareket edilmemelidir.
- Yaşanan duruma gösterilen tepki hususunda lider ile tüm ekip arasında farklılık görülebilir.
- Lider, tüm ekibin sorumluluğunda olduğunu sürekli anımsamalıdır.

Tack (1994) yaşanan bir krizden sonra, bireylerde gerginlik, yorgunluk, güven sorunu, aşırı reaksiyon gösterme ve bencillik gibi davranışlar görmenin mümkün olduğunu belirtmektedir. Ayrıca krizden oluşan olumsuz etkenlerin aşılması ve işleyen verimli sisteme geçebilmek için verimi engelleyebilecek unsurların ortadan kaldırılması, kriz sürecinde bireysel çabaların değerlendirilmesi için yapıcı eleştiri yönteminin uygulanması gerektiğini açıklamaktadır. Hurst'a (2000) göre kriz sonrası kendini yenileyen bir örgüt veya toplumu

sadece ortak değerler bir arada tutabilmektedir. Bu nedenle kriz sonrasında yeniden ortak hedeflere bağlanarak örgütün önem ve kural maddelerinin tekrar gözden geçirilmesi ve ortak değerlerin vurgulanması gerektiğini belirtmektedir.

2.2.6. Kriz Yönetimi İle İlgili Yaklaşımlar

Olası bir kriz durumu meydana gelmeden önce birtakım sinyaller gösterebilmektedir. Bu sinyaller dikkate alınmadığı takdirde yaşanacak kriz durumunun daha da büyüme kaydetmesi öngörülmektedir. Bundan yol çıkılarak kriz ile ilgili sinyallerin irdelenmesi ve gerekli önlemlerin alınması açısından kriz yönetimi yaklaşımlarının önem arz ettiği vurgulanmıştır (Karaköse, 2007). Bu sinyaller hakkında değerlendirme yapılması, kriz müdahale planlarının oluşturulması, kriz sonrası iyileştirme aşamasının planlanması gibi etkinlikler kriz yönetimi yaklaşımlarına göre farklılık göstermektedir. Bu yaklaşımlar aşağıda sunulmuştur:

- Proaktif Yaklaşım
- Reaktif Yaklaşım
- Krizden Kaçma Yaklaşımı
- Krizi Çözme Yaklaşımı

Proaktif Yaklaşım

Olası bir kriz durumunun sinyallerini erkenden tespit edilip irdelenerek kriz yaşanmadan, öncesinde yapılan kriz yönetim çalışmalarının tümü proaktif kriz yönetimi yaklaşımı olarak belirtilebilir (Haşit, 2013).

Bu yaklaşım, kriz öncesi dönemde kriz belirtilerini göz önünde bulundurarak krizlere karşı daha duyarlı olunmasını öngörmektedir. Kriz belirtilerinin fark edilmesi ve krize hazırlık evreleri bu yaklaşımda büyük önem taşımaktadır. Bu yaklaşımda, olası krizdeki belirsizliklerle savaşabilmek ve mevcut tehdit unsurlarını incelemek için stratejik düşünme anlayışının ve bu anlayışta planlar kurgulamanın önemini vurgulanmaktadır. Ayrıca

yöneticilerin çevresi ile sürekli iletişimde olmasını gerektirmektedir. Kriz yönetimini proaktif bir şekilde geliştirmek için yeterli ve doğru bilgi akışına sahip olma, başa çıkılabilir tehdit unsurlarını belirleme, erken uyarı sistemleri kurma ve kullanma, yapılan planlamayı uygulanır biçime çevirme, fedakarlıkların sınırını belirleme ve kriz ekibi kurmak gerekmektedir. Kriz öncesinde proaktif yaklaşım ile gereken hazırlıklar yapıldığı için kriz sırasında öngörülmemiş olaylara daha rahat cevap verilebilmekte ve kriz anının kargaşa, stres ve panik atmosferini daha rahat atlatılmaktadır. Bu yaklaşıma bir başka açıdan bakıldığında da önemli bir diğer özelliği krizlerin fırsata dönüştürülmesinde büyük rol oynamaktadır (Erten, 2011).

Ural (2006) proaktif yaklaşımı, krizin oluşmasına yönelik belirtilerin sürekli takip edildiği erken tespit mekanizmalarının geliştirilerek krizi erken tahmin edilebilir kılan bünyesinde düzenli eğitimlerle inovasyonun ön planda tutulduğu çalışma ekiplerini barındıran bir sistem olarak değerlendirmektedir.

Ataman (2002) ise krize sebebiyet verebilecek olasılıkların engellenmesini sağlayacak yöntemlerin araştırılması ve krizi kontrol altına alabilecek tüm çabaları kapsayan bir yaklaşım olduğunu belirtmiştir. Haşit (2013) proaktif yaklaşımı özümseyen kurum ve kuruluşların kriz yönetimi sürecine dahil etmesini öngördüğü unsurları şu şekilde belirtmektedir:

- Gereksiz ve yanlış bilgilerden uzak gerçek verilere ulaşabilmek için etkili bir enformatik sistemin kurulumu sağlanmalıdır.
- Yönetim sürecini yorup bir başka kriz ortaya çıkarmadan önce eldeki kaynaklar ile başa çıkılabilecek tehditler belirlenmelidir.
- Krizin büyüklüğünü tespit edebilmek için erken tahmin ve önlem mekanizmaları geliştirilmelidir.
- Herhangi bir kriz yaşanırken karar alma, tahliye ve müdahale gibi konularda yönetime hareket alanı ve seçenek sağlaması açısından birden fazla kriz planı yapılmalıdır.
- Kriz yönetim planları, sorunsuz işleyebilmesi ve sürecin takip edilebilmesi için önceden tasarlanmış ve doküman şeklinde hali hazırda bulunmalıdır.
- Yetersizlik durumu ile karşılaşmamak için hali hazırda sahip olunan kaynaklar göz önünde bulundurularak gerekli fedakârlık kıstasları belirlenmelidir.

- Eldeki kaynaklarla faaliyetlerinin desteklendiği kriz önleme ve müdahale ekipleri oluşturulmalıdır.

Reaktif Yaklaşım

Herhangi bir kriz ortaya çıkarak olumsuz etkilerini yaşatırken yaşanan olayın geçici bir durum olma olasılığı, müdahale etmenin daha olumsuz sonuçlara yol açabilme durumu, hali hazırda uygulanan strateji ve yöntemler sonucunda böyle bir olayla karşılaşarak mevcut uygulamaya devam edilmesi düşüncesi gibi birtakım nedenlerden dolayı yönetimin hiçbir şekilde karşılık vermediği durumlar reaktif yaklaşım olarak belirtilmektedir (Tutar, 2007).

Erken uyarı sistemlerini görmezden gelerek krizlere gereken müdahaleyi uygulamak için kriz anının beklendiği durum reaktif (tepkici) yaklaşım olarak adlandırılmaktadır. Bu yaklaşımda yönetim, imkanlar dahilinde olmak üzere krizlerin önlenmesi ya da etkilerinin azaltılması ile ivedi bir biçimde normale dönülmesini sağlayarak krize kriz anında müdahale etmektedir. Böylelikle reaktif yaklaşım içerisine yönetim sürecinin içeriğindeki önleme, zarar azaltma ve iyileştirme evrelerinin dahil olduğu söylenebilmektedir. Bu yaklaşım, kriz anına yönelik olduğu kadar etkili ve efektif yönetim doğrultusunda bu yaklaşımda uyum gösterilmesi gerekli olan prosedürler vardır. Öncelik olarak ilk iş, ivedi biçimde krizi sona erdirip normale dönüş olmalı ve bunu yaparken uygulamalar yeni sorunlara yol açmamalıdır. Mevcut problemin nedeninin ve olası çözümlerin tespit edildiği bir program uygulanmalıdır. Kriz öncesi dönem yönetimine duyarsız kalındığı için kriz anında sağlam müdahale yapılması sonucu ile kriz kontrol dışına çıkabilmektedir (Erten, 2011).

Etkili ve efektif kararlar alıp etkin müdahale stratejileri ile krize karşılık vermenin hayati önem taşıdığı durum tespiti ve değerlendirmesi yapan liderin kriz yönetimindeki rolünün pekiştirildiği böyle bir durumda yaşanacak başarısızlık ile mevcut faaliyetlerin maliyeti artar ve kaynak yetersizliği ile kaosa doğru kriz hızla büyüme gösterebilmektedir (Tutar, 2007).

Kriz yönetim sürecinde reaktif bir yaklaşımın sergilenmesi kriz karşı müdahalede yetersiz görülmektedir. Geliştirilmiş bir vizyon ile etkin müdahale stratejileri kurgulamak

muhtemel kriz durumlarına karşı gerekli hamleler planlanarak krizler kolay yönetilebilir olaylar halini alabilmektedir. Herhangi bir kriz durum ile karşılaşıldığında oluşan problemlerin yeni krizlere neden olmasını engellemek için mevcut problemlere reaktif bir tutumdan uzak proaktif bir davranış sergileyerek müdahale edilmesi öngörülmektedir (Tutar, 2007).

Krizden Kaçma Yaklaşımı

Krizlerin sürekliliği ve olumsuz etkileri göz önüne alındığında olası krizin atmosferinden uzakta kalabilmek için krize sebebiyet verebilecek unsurların değerlendirilerek etkilerinin engellenmeye çalışıldığı çabaların tümünü kapsayan bir yaklaşım olarak belirtilmektedir (Akgemici, 2007).

Krizi engelleme ve denetim altına alma sistemleri sayesinde krizden uzak kalmak bu yaklaşımın temelini oluşturmakta ve tehlike bazlı krizlerde uygulanabilmesi mümkün bir yöntem olarak görülmektedir. Ancak fırsat amaçlı krizlerde bu yaklaşımı kullanmak zarara sebebiyet verebilir. Kaçma stratejilerini ve istenilmeyen olayları etkisizleştirmeyi kapsamaktadır. Bir örgütün temel değerleri, yönetim felsefesi ve ileride içinde bulunacağı durum gibi etkenler bu yaklaşımda oldukça etkili olmaktadır. Dış çevreyi takip ve kontrol altında tutmak, gelecek ile ilgili çıkarımda bulunmak ve elde edilen verilere bakarak problemlerin tanımlanıp efektif çözüm arayışlarını sağlayacak yapıyı kurmak bu yaklaşımda önemli rol oynamaktadır. Krizlerden kaçınma krizin yönetim sürecinde gerekli belirtilerinin algılanması, koruma ve hazırlıklı olma sürecinde ihtiyaç duyulan uygulamaları içinde barındırır. Bununla birlikte krizin engellenmesi ve efektif bir biçimde yönetilip kriz belirtilerinin toplanması ve değerlendirme yapacak sistemlerin kurulması ve ortaya çıkan sonuçlara paralel olacak şekilde kriz yönetim süreci kapsamında planların kurgulanması gerekmektedir. Böylelikle sürekli çevre analizi ile sorunları tanımlayabilen etkin çözümler üretebilen ve bunları gerek duyulduğunda faaliyete sokabilecek esnek yapıdaki örgütlerin kurulması da krizden kaçma yaklaşımı için önemli görülmektedir (Erten, 2011).

Bu yaklaşım doğrultusunda, olası krizleri belirlemeye yönelik erken tespit mekanizmaları kurularak potansiyel krizlerin analizi ve fırsat ihtimalleri açısından incelenmesi kapsamında etkin ve işlevsel bir yönetim sistemi oluşturulur (Tutar, 2007).

Krizi Çözme Yaklaşımı

Dinçer (2013) kriz çözme yaklaşımını, olası kriz durumlarını tahmin edip etkili ve efektif bir kriz müdahale yöntemi ile temelinde başarıya ulaşmayı hedefleyen bir yönetim yaklaşımı olarak tanımlamıştır. Akgemici (2007) ise, temelinde zarar görmeden önüne geçilmesinin hedeflendiği olası fırsatların değerlendirilmesi açısından çalışma ekibi ile yönetimin organize bir şekilde müdahale ettiği bir kriz yönetimi yaklaşımı olarak belirtmiştir.

Kriz öncesi durumun tahmini ve çözümü için hızlı ve doğru zamanda harekete geçme anlayışlarının bileşiminden oluşan yaklaşıma krizi çözme yaklaşımı olarak belirtilmiştir. Temelini minimum masraf ve zararlar krizden kurtulmak oluşturmaktadır. Krizi başarıya dönüştürme amacındaki bu yaklaşım yönetimin krize etkin müdahalesini ortaya koymaktadır. Kriz öncesi dönemde mevcut durumun tahmini ve sorunlara çözüm bulmak için müdahalenin doğru zamanlaması başarı ile sonuçlanmaktadır. Bu yaklaşım ile krizi yönetebilmek için öncelik olarak erken uyarı sistemleri kurulmalı, kriz anında algılama ve teşhis aşamaları dikkatli bir şekilde yapılmalı, etkili bir veri toplama mekanizması kurgulanmalı, mevcut yapı esnetilerek zaman baskısına engel olunmaya çalışılmalıdır. Diğer yaklaşımın uyguladığı metot ve yöntemler benzer olsa da krizden kaçma yaklaşımında mümkün olduğunca krize düşmemek amaçlanırken bu yaklaşım kriz yönetimindeki tüm safhaları içinde barındırmaktadır (Erten, 2011).

Milburn ve arkadaşları (1983), bu yaklaşımda, öncelik olarak benmerkezci anlayıştan uzak ve ortak katılımlı kararlar alınmasını sağlayabilecek bir düzen oluşturulması, orta vadede ise yönetim sürecinin gelişimini sağlayacak amaçlar doğrultusunda yönetim ekibinin belirlenmesi, uzun vadede yaşanabilecek muhtemel krizlerin çözümü bazında katkı sağlaması açısından dış etmenleri göz önünde bulundurarak kapsamlı planların yapılması gibi politikaların izlenilmesini gerekli görmüşlerdir (Akt. Dinçer, 1992).

2.3. İlgili Araştırmalar

Kapucu (2012), bir krizi önlemek veya krizin yarattığı sonuçları kontrol altında tutmak için hızlı ve etkili bir biçimde karşılık verme konumunda olduğu düşünülen resmi kurum ve kuruluşların arasında, uygulamaya konulduğunda, potansiyel tehdit unsurlarının sinyallerini tanıma ve gerçekleşebilecek birtakım krizlerin meydana gelmeden önce kesintiye uğratma kapasitelerini arttırabilecek aynı zamanda birçok kurum ve kuruluş arasında işbirlikçi çalışma ekipleri de oluşturabilecek bir ön hazırlık modeli sunmuştur.

Demirtaş'ın (2000) yaptığı araştırmaya göre Türkiye'de yaşanan 17 Ağustos ve 12 Kasım'daki depremler sonucunda ortaya çıkan kriz durumlarından hareket ile krizin yönetim süreci unsurlarının, "kriz yönetimi" ile "eğitim yönetimi" arasındaki ilişki ve krizin yönetim evresinde yönetici kişilerin nitelik ve becerilerin önemi vurgulanmıştır. Çalışmada, eğitim kurumunun merkezi ve yerel düzeylerinde çalışmakta olan yönetici kişilerin kriz durumları ile başa çıkabilme alternatifleri hususunda kapsamlı eğitim almalarının önemli olacağına yer verilmiştir. Kriz durumu ile olağan durumu birbirinden ayırabilen eğitim yöneticisinin sayısı sorgulanmış ve yanıt verilmesi talep edilmiştir. Bu yöntem kullanılarak krizin yaşandığı vaziyetlerde izin alma veya rapor usulü ile görev yerlerinden ayrılmaya çalışan yönetici pozisyonlarındaki görevlilerin, görev yerlerinde kalmalarına katkı sağlayacağı düşüncesi belirtilmiştir. Bundan yola çıkarak Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki tüm yönetici pozisyonundaki bireylerin kriz yönetimi hususunda eğitim görmesi düşüncesi ile sağlıklı plan ve programlar yapılabilmesi için yaşanan kriz ve afet durumlarından gerekli dersin alınması tavsiye edilmesi sonucuna bağlanmıştır.

Çelik'in (2004) yaptığı araştırmada, Türkiye'deki eğitim faaliyetleri içerisine entegre edilmiş acil durumlarda yönetim ile ilgili bir model önerisi geliştirmek ve bu modelin uygulanabilir olma durumunu belli görüşler içerisinde değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Oluşturulan model araştırmanın örneklemini oluşturan bireylerin görüşleri alınmış, bu neden ile elde edilen veriler gerekli istatistik teknikleri ile analiz edilip modelin uygunluğu bu şekilde kavranmaya çalışılmıştır. "Burdur ve Yalova ilindeki öğretmenler, okul, il-ilçe eğitim yöneticileri, il sivil savunma görevlileri, MEB merkez örgütü yöneticileri üniversitelerde eğitim yönetimi ve afet yönetimi alanındaki akademisyenler olarak" belirtilmiştir.

Çalışma bünyesinde 1125 anket değerlendirmeye tabi edilmiştir. Önerilmiş olan “Acil Durum Yönetimi Merkez ve Taşra Örgütü” ve “Okul Acil Durum Yönetimi Yapısı” unsurları araştırma sonuçlarına göre uygulanabilir bulunduğu belirtilmiştir. “Acil Durum Yönetimi Merkez Örgütü” unsuru ile ilgili değerlendirmeler analiz edildiğinde katılımcıların, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan merkez örgütle ilgili maddeler olumlu bir biçimde katılım sağlamıştır. Böylelikle “Acil Durum Yönetimi Merkez Örgütü Modeli” aşırı derecede uygulanabilir bulunmuştur.

Sayın (2008) ortaöğretim kurumlarındaki yöneticilerin, kriz bilgi ve beceri düzeylerinin belirlenmesi için bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada genel olarak, ortaokul kurumları bünyesinde görevli olan yönetici pozisyonundaki bireylerin krizlerdeki yönetim stratejine istinaden bir araştırmanın ortaya koyulması amacı güdülmüştür. 551 katılımcıdan oluşan bu araştırmanın bulgularına göre krizlerde yöneticilerin yönetim süreci kapsamında karşılaştıkları güçlüğü, üst yönetimin tutumundan ve bürokratik sınırlılıklardan kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca bulgular, normal bir birey gibi kriz sürecinde stres ve korku vs. duygular yaşadığı ve yaşanan krizi kontrol altında tutmak için hızlı düşünerek çabuk hareket etme gibi konularda verimli olduğu yönünde açıklanmıştır.

Aksu (2009) yaptığı çalışmada ilkökul öğretmenlerini merkez altına alarak “vizyoner liderlik” ve “kriz yönetimi” unsurları arasında manidar bir farklılık belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın modeli tarama modeli olarak belirlenmiş olup 2007-2008 yılları arasındaki eğitim döneminde uygulanmıştır. Araştırma evreni İzmir il sınırlarındaki 4 metropol ilçenin seçilip 190 ilköğretim okulu kapsamında 6320 öğretmen tarafından oluşmuştur. Tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak aynı bölgeden 28 okuldaki 358 öğretmen seçilmiştir. Bu araştırmaya göre öğretmenlerden alınan veriler incelendiğinde okul yöneticileri kriz yönetimi ve vizyoner liderlik unsurlarında görev yaptığı ilçeye de bağlı olarak verimli çıkmışlardır. Kriz yönetimi ve vizyoner liderlik unsurları arasındaki pozitif bir ilişki bulunduğu ($r=0.75$) saptanmıştır.

Ayyürek (2014) yaptığı çalışmada, 2011 senesinde Van’da yaşanan afetin yarattığı krizleri yönetme becerilerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla il merkezindeki resmi anaokul, ilkökul ve liselerin bünyesinde çalışan tüm öğretmenleri evren belirleyerek örneklemini il merkezindeki beş ayrı sosyo-ekonomik düzeydeki çevrelerden seçerek Van depremini yaşayan öğretmenleri temel almıştır. Böylelikle seçilen 680 öğretmen üzerinde okullardaki yöneticilerin deprem sonucunda ortaya çıkan krizleri

yönetme kabiliyetlerini belirlemek amacıyla Ayyürek ve Memduhoğlu'nun geliştirmiş olduğu “Kriz Yönetim Ölçeği” (KYÖ) kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu araştırmaya göre yöneticilerin kriz aşamalarındaki beceri ve tutumlarının yetersiz kaldığı ve öğretmen görüşleri temel alındığında kriz öncesi alınması gereken tedbirler ve yapılması gereken planların ihmalinden dolayı krizin okul yöneticileri tarafından doğru ve etkili bir şekilde yönetilemediği bulgularına ulaşıldığı gözlemlenmiştir. Uygulama esnasında yöneltilen sorular açısından değerlendirme yapıldığında ise afet ile ilgili seminer ve eğitimlere katılmanın değişkenlerde farklılık göstermediği kıdem ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılaşmanın olduğu belirtilmiştir.

Yıldız (2014) yaptığı çalışmada, resmi ilk ve ortaokullardaki yönetim pozisyonundaki bireylerin “kriz yönetim tutumları” ile “örgüt sağlığı” unsurlarına dair ilişki incelenmiştir. İstanbul ilinin Üsküdar ilçesi bünyesinde belirlenen seksen dokuz orta ve ilköğretim devlet kurumunda müdür, müdür başyardımcısı ve müdür yardımcısı görevini sürdürmekte olan 331 yöneticiden oransız küme örnekleme modeli kullanılarak 118 yönetici verilerinin kullanılabilir olduğu belirtilmiştir. Sayın (2008) tarafından geliştirilmiş “Kriz Yönetim Tutumları” ölçeği ile Akbaba (1997) tarafından geliştirilmiş “Örgüt Sağlığı Algıları” ölçeği kullanılarak gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda yöneticinin yaş alıp tecrübesi ve kıdemi arttıkça krizle baş edebilme stratejisini geliştirmekte zorluk çekmediği, direkt tayin yolu sayesinde yönetici olanın yönetici atama sınavı sonucunda okul yöneticisi olana göre söz konusu iki unsur arasındaki ilişkinin daha olumlu olduğu gibi birtakım sonuç ve bulgulara ulaştığı söylenebilir.

Karacığan (2016) yaptığı çalışmada, afet ve kriz yönetim mevzuatı ile yerel birimlerdeki yönetimler baz alınarak incelenmiştir. Buna ek olarak kamu yönetimi sisteminin içinde yer alan birimlerin afet ve kriz yönetimine karşı tutumları da açıklanmıştır. Türkiye kapsamında ortaya çıkan afet durumlarında başarılı bir şekilde müdahalenin yapıldığı savunularak tam aksine hazırlıksız olduğu gerekçesiyle can ve mal kaybının gerçekleşmesinin eğitimsizlik sorunundan kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu konulardan yola çıkılarak çalışma sonunda afetlerde etkin bir yönetim için inceleme ve değerlendirmeler yapılmıştır. Türkiye’de kriz ve afet yönetimleri konusunda sorumlu olan kuruluşun yürüttüğü risk azaltmak adına yapılan çalışmalar incelenmiştir ve yapılan faaliyetlerden bahsedilmiştir.

Karakuş (2018) yaptığı çalışmada, öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşleri kapsamında yönetici konumundaki bireylerin kriz yönetme beceri ve tutumlarının düzeyini tespit etmek amacıyla Mersin ilinin merkez ilçelerinde devlet ortaokulların bünyesinde görevli olan yönetimin ve öğretmenlerin katılımıyla toplamda 884 kişiye Aksu ve Deveci (2009) tarafı ile geliştirilmiş “İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kriz Yönetim Becerileri” ölçeğinin uygulandığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, yöneticilerin kriz anında becerilerin tam yeterli olmaması ile sonuçlandığı gözlemlenmiştir. Öğretmenlerin görüşüne göre alınmış olan afet eğitimleri baz alındığında incelenen değişkene göre yöneticilerin kriz öncesi ve anı evrelerinde manidar bir farklılık gözlemlenirken kriz sonrası evresine göre bir farklılık oluşmadığı belirtilmiştir. Yöneticilerin eğitim seviyesi değişkeni baz alınarak krizden önceki evrede lisans programı ile lisansüstü programlarından mezun olanları karşılaştırıldığında lisansüstü mezunları açısından manidar bir fark belirlenirken kriz anı ve sonrası evrelerinde ise herhangi bir farkın göze çarpmadığı belirtilmiştir. Yönetici konumundaki bireylerin kriz konusundaki eğitim varlığı değişkeni incelendiğinde kriz alanında donanımlı yöneticilerin manidar bir farklılık ortaya koyacak şekilde yüksek çıktığı belirtilmiştir.

Atabay (2019) yaptığı çalışmada, Kırklareli devlet hastanesi bünyesinde görev yapmakta olan sağlık çalışanlarını kapsayan Sayın (2008) tarafından okul yöneticilerin kriz yönetimi ile ilgili tutum ve yaklaşımlarının belirlenmesi sebebiyle geliştirilmiş olduğu “Kriz Yönetim Tutumları” ölçeğini kullanarak sağlık çalışanlarının kriz yönetimi ile ilgili yaklaşımlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Eksiksiz tamamlanmış 248 anket ile değerlendirmeye alınan verilerin bulgularına göre katılımcıların yaş faktörü, mesleki pozisyonu ile kriz eğitimi programına katılım değişkeni arasında manidar bir farklılık bulunduğu belirtilmiştir.

Yılmaz (2020) yaptığı çalışmada, yöneticiler kapsamında Sayın’ın (2008) geliştirmiş olduğu “Kriz Yönetim Ölçeği” ile Austin ve arkadaşlarının (2004) düzenlemiş olduğu “Duygusal Zekâ Ölçeği” arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için 2016-2017 yıllarında İstanbul ili Avcılar ve Esenyurt ilçelerinde bulunan eğitim öğretim kurumu bünyelerinde halihazırda görevde olan 466 yönetici pozisyonundaki bireyleri değerlendirmeye aldığı gözlemlenmiştir. Genel sonuca bakıldığında yönetici konumundaki bireylerin kriz yönetim beceri dereceleri ile duygusal zekâ seviyeleri arasında manidar bir ilişki bulunduğu

belirtilmektedir. Ayrıca alt ölçekli incelediğinde iyimserlik ile kriz anı ve sonrası verileri arasında pozitif bakımından ilişki tespit edildiğini açıklamıştır.

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde yönetici tabakasına yapılan kriz beceri ve yönetim çalışmalarını mevcut olup aynı zamanda krizi yaşayabilecek potansiyeldeki öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmaya rastlanmadığı görülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu kısımda araştırma modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması, uygulama süreci, veri analizleri ile ilgili bilgileri kapsamaktadır. Bu araştırma kapsamında öncelikle öğrencilerin kriz yönetim becerilerine ilişkin olarak kriz öncesi, kriz sırası ve kriz sonrası durumlarını ortaya koyabilecek bir ölçme aracının geliştirilmesi ve bu ölçme aracına dayalı olarak da öğrencilerin kriz yönetim becerilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Üniversite öğrencilerinin kriz yönetim becerilerinin belirlenmesine yönelik yapılan bu araştırma, hâlihazırdaki bir durumu ortaya çıkaran tarama modeli benimsenerek araştırma amaçları temel alındığı takdirde ilişkisel tarama modeli kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Herhangi bir çalışma, geçmişte yaşanan veya halihazırda bulunan bir durumu olduğu gibi betimleme yönünde ise tarama modelli çeşitlerinden yararlanılmaktadır (İslamoğlu, 2003). Bir çeşit tarama modeli olan ilişkisel tarama, en az iki değişken arasında birlikte değişim yaratıp yaratmadıkları belirlenir. Korelasyon tipi ve karşılaştırma şeklinde iki yol ile ilişkisel tarama yapılabilir. (Karasar, 2005). Bu çalışmada da, var olan maddeler arası ilişkiler ortaya çıkarılarak maddelerin ölçmüş olduğu ortak yapıların ortaya çıkarılması amaçlandığından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırmada hali hazırdaki durumu açıklamak ve değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koymak için araştırmacı tarafından geliştirilen: “Demografik Bilgi Formu” ve “Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği” olmak üzere iki adet veri toplama aracı kullanılmıştır. Amaç, üniversite öğrencilerinin afet durumunda kriz yönetim becerilerinin saptanması ve bu verilerin çeşitli değişkenler açısından incelenip konu ile ilgili bir ölçeğin geliştirilmesidir.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2019-2020 öğretim yılında öğrenimini sürdüren öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, 2019-2020 öğretim yılında Eğitim Fakültesi bünyesinde öğrenimini sürdüren 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden gönüllülük esası adı altında katılmış 1289 öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 2

Tüm örneklemin buldukları bölümlere göre dağılımı

Bölüm	N	%
İngilizce Öğretmenliği	98	7,60
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	62	4,81
Türkçe Öğretmenliği	76	5,90
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	296	22,96
Okul Öncesi Öğretmenliği	219	16,99
Sınıf Öğretmenliği	162	12,57
Coğrafya Öğretmenliği	37	2,87
Acil Yardım ve Afet Yönetimi	259	20,09
Matematik Öğretmenliği	61	4,73
Fen Bilgisi Öğretmenliği	19	1,48
Toplam	1289	100

Tablo 2 incelendiğinde örneklem bünyesinde yer alan 1289 katılımcıdan 98'inin (%7,60) İngilizce Öğretmenliği bölümünde bulunduğu, 62'sinin (%4,81) Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde bulunduğu gözlemlenmektedir. Katılımcıların 76'sının (%5,90) Türkçe Öğretmenliği bölümünde bulunduğu, 296'sının (%22,96) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde bulunduğu gözlemlenmektedir. Katılımcıların 219'unun (%16,99) Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde bulunduğu, 162'sinin (%12,57) Sınıf Öğretmenliği bölümünde bulunduğu gözlemlenmektedir. Katılımcıların 37'sinin (%2,87) Coğrafya Öğretmenliği bölümünde bulunduğu, 259'unun (%20,09) Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümünde bulunduğu gözlemlenmektedir. Katılımcıların 61'inin (%4,73) Matematik

Öğretmenliği bölümünde bulunduğu, 19'unun (%1,48) Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünde bulunduğu gözlemlenmektedir. Tabloya göre katılımcıların ağırlık olarak sırasıyla Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Acil Yardım ve Afet Yönetimi ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinden oluştuğu söylenebilir. Tablo neticesinde en çok katılımın Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünden sağlandığı söylenebilir.

Tablo 3

Tüm örneklemin cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	934	72,46
Erkek	355	27,54
Toplam	1289	100

Tablo 3 olarak örneklem bünyesinde yer alan 1289 katılımcının cinsiyet tablosu incelendiğinde 934'ünün (%72,46) kadın, 355'inin (%27,54) erkek olduğu gözlemlenmektedir. Tabloya göre katılımcıların çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu söylenebilir.

Tablo 4

Tüm örneklemin yaşamın büyük bölümünün geçtiği yerlere göre dağılımı

Yaşamın Büyük Bölümünün Geçtiği Yer	N	%
İl	682	52,90
İlçe	410	31,80
Kasaba	46	3,58
Köy	151	11,72
Toplam	1289	100

Tablo 4 incelendiğinde örneklem bünyesinde yer alan 1289 katılımcıdan 682'sinin (%52,90) yaşamının büyük bölümünün ilde geçtiği, 410'unun (%31,80) ilçede geçtiği

gözlenmektedir. Yaşamın büyük bölümü kasabada geçen sayısı elde edilen verilere göre 46 kişi (%3,58) olmasına rağmen 151 kişinin (%11,72) köyde geçtiği gözlemlenmektedir. Tabloya göre katılımcıların çoğunun yaşamının büyük bölümünü il ve ilçede geçirdiği söylenebilir.

Tablo 5

Tüm örneklemin sınıf düzeylerine göre dağılımı

Sınıf Düzeyi	N	%
1. Sınıf	112	8,69
2. Sınıf	243	18,85
3. Sınıf	604	46,86
4. Sınıf	330	25,60
Toplam	1289	100

Tablo 5'e göre örneklem bünyesinde yer alan 1289 katılımcının sınıf düzeyleri incelendiğinde 112'sinin (%8,69) 1. sınıfta okuduğu, 243'ünün (%18,85) 2. sınıfta okuduğu gözlenmektedir. Katılımcılardan 604'ünün (%46,86) ise 3. sınıfta okuduğu, 330'unun (%25,60) 4. sınıfta okuduğu gözlemlenmektedir. Tablo neticesinde katılımcıların ağırlık olarak 3. sınıf düzeyinde olduğu söylenebilir. Araştırma kapsamındaki öğrencilere ait cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, bölümü, gelir durumu, yaşamının büyük bölümünün geçtiği yerlere ilişkin bilgilerin yer aldığı demografik bilgi formu oluşturulmuştur. Ayrıca bu formda öğrencilerin; afet ile ilgili bir kurs alıp/almadığı, afet tatbikatına katılıp/katılmadığı, şimdiye kadar bir afet yaşayıp/yaşamadığı, ilk yardım kursu alıp/almadığı, evinde afet planı bulunup/bulunmadığı, afet çantasına sahip olup/olmadığına ilişkin bilgilerin yer aldığı çeşitli sorular da bulunmaktadır. Katılım sağlayan öğrencilerin uygulama gruplarına göre ayrılmış bir formatta hazırlanan bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımlarını gösteren tablolar aşağıda verilmiştir.

Tablo 6

Deneme grubundaki katılımcıların bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı

Bölüm	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi							
		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Acil Yardım ve Afet	Kadın	15	88,23	22	61,11	11	57,89	48	66,67
Yönetimi	Erkek	2	11,77	14	38,89	8	42,11	24	33,33
Toplam		17	23,61	36	50	19	26,39	72	100

Tablo 6'ya göre ilk deneme grubunu oluşturan öğrencilerin Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümünden seçildiği gözlemlenmektedir. Bu tabloya göre katılım sağlayan 2. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin 15'inin kadın 2'sinin erkek olduğu gözlemlenmektedir. Katılım sağlayan 3. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin 22'sinin kadın 14'ünün erkek olduğu gözlemlenmektedir. Katılım sağlayan 4. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin 48'inin kadın 24'ünün erkek olduğu gözlemlenmektedir. Bu tabloya göre ağırlık olarak 3. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin katılım sağladığı söylenebilir. Ayrıca tabloya göre deneme grubunun üçte ikisi ile çoğunluk olarak kadın öğrencilerden katılım sağlandığı söylenebilir.

Tablo 7

Açımlayıcı faktör analizi uygulamasındaki katılımcıların bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı

Bölüm	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi							
		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%
İngilizce	Kadın	1	0,97	60	21,58	1	0,80	62	12,23
Öğretmenliği	Erkek	0	0	36	12,98	0	0	36	7,10
Sosyal	Kadın	0	0	22	7,91	0	0	22	4,34
Bilgiler	Erkek	1	0,97	13	4,67	0	0	14	2,76
Öğretmenliği	Kadın	0	0	32	11,51	20	15,87	52	10,25

Türkçe	Erkek	0	0	8	2,88	16	12,70	24	4,73
Öğretmenliği									
Rehberlik ve	Kadın	78	75,73	0	0	1	0,80	79	15,59
Psikolojik	Erkek	23	22,33	0	0	0	0	23	4,54
Danışmanlık									
Okul Öncesi	Kadın	0	0	63	22,66	35	27,78	98	19,33
Öğretmenliği	Erkek	0	0	17	6,11	6	4,76	23	4,54
Sınıf	Kadın	0	0	21	7,55	22	17,46	43	8,48
Öğretmenliği	Erkek	0	0	6	2,15	6	4,76	12	2,37
Coğrafya	Kadın	0	0	0	0	6	4,76	6	1,18
Öğretmenliği	Erkek	0	0	0	0	13	10,31	13	2,56
Toplam		103	20,32	278	54,83	126	24,85	507	100

Tablo 7 incelendiğinde Açıklayıcı Faktör Analizi için yapılan uygulamada 2. Sınıf düzeyinde katılım sağlayan öğrencilerin 79'u kadın 24'ü erkek olduğu gözlemlenmektedir. Tabloya göre 3. Sınıf düzeyindeki katılımcıların ise 198'ini kadınların 80'ini erkeklerin oluşturduğu gözlemlenmektedir. Tabloya göre 4. Sınıf düzeyindeki katılımı 85'ini kadınların 41'ini erkeklerin sağladığı gözlemlenmektedir. Söz konusu tabloya istinaden katılımcıların çoğunluğunu kadın öğrencilerin oluşturduğu söylenebilir. Aynı tablo incelendiğinde Türkçe, Okul Öncesi, Sınıf, Coğrafya öğretmenliği bölümlerinden 2. Sınıf düzeyinde hiçbir katılımcı bulunmadığı söylenebilir. Ayrıca söz konusu tabloya göre katılımcıların çoğunluğunun 3. Sınıf düzeyindeki öğrencilerden oluştuğu söylenebilir. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünden 3. Sınıf düzeyinde hiçbir öğrencinin katılımı olmadığı, 4. Sınıf düzeyindeki öğrencilerden ise yetersiz seviyede (1) katılım sağlandığı söylenebilir. İngilizce Öğretmenliği bölümünden sağlanan 2. Sınıf ve 4. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin yetersiz sayıda (1) olduğu söylenebilir. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden sağlanan katılım incelendiğinde 2. Sınıf ve 4. Sınıf düzeyinde yetersiz sayıda olduğu (1-0) söylenebilir.

Tablo 8

Doğrulayıcı faktör analizi uygulamasındaki katılımcıların bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı

Bölüm	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi									
		1. Sınıf		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Kadın	8	7,20	2	1,64	82	28,33	28	15,13	120	16,90
	Erkek	2	1,80	2	1,64	42	14,46	21	11,36	67	9,44
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Kadın	2	1,80	2	1,64	14	4,82	1	0,54	19	2,68
	Erkek	0	0	1	0,82	5	1,72	1	0,54	7	0,99
Matematik Öğretmenliği	Kadın	0	0	0	0	26	8,97	17	9,19	43	6,06
	Erkek	0	0	0	0	6	2,06	12	6,49	18	2,53
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Kadın	43	37,90	88	71,30	17	5,87	5	2,71	153	21,55
	Erkek	16	14,40	20	16,40	3	1,03	2	1,08	41	5,77
Okul Öncesi Öğretmenliği	Kadın	0	0	0	0	52	17,93	32	17,29	84	11,83
	Erkek	0	0	0	0	12	4,12	2	1,08	14	1,97
Sınıf Öğretmenliği	Kadın	30	27	5	4,10	18	6,21	28	15,13	81	11,41
	Erkek	10	9	2	1,64	8	2,76	6	3,24	26	3,66
Coğrafya Öğretmenliği	Kadın	0	0	0	0	0		6	3,24	6	0,84
	Erkek	0	0	0	0	0		12	6,49	12	1,69
Fen Bilgisi Öğretmenliği	Kadın	1	0,90	1	0,82	5	1,72	11	5,95	18	2,54
	Erkek	0	0	0	0	0		1	0,54	1	0,14
Toplam		112	15,77	123	17,32	290	40,86	185	26,05	710	100

Tablo 8 incelendiğinde 1. Sınıf düzeyindeki katılımcıların 8'i kadın 2'si erkek Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümünden, 2'si kadın Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden, 43'ü kadın 16'sı erkek Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünden, 30'u kadın 10'u erkek Sınıf Öğretmenliği bölümünden, 1'i kadın Fen Bilgisi öğretmenliği bölümünden olduğu gözlemlenmektedir. 2. Sınıf düzeyindeki katılımcıların 2'si kadın 2'si erkek Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümünden, 2'si kadın 1'i erkek Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden, 88'i kadın 20'si erkek Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

bölümünden, 5'i kadın 2'si erkek Sınıf Öğretmenliği bölümünden, 1'i kadın Fen Bilgisi öğretmenliği bölümünden olduğu gözlemlenmektedir.

3. Sınıf düzeyindeki katılımcıların 82'si kadın 42'si erkek Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümünden, 14'ü kadın 5'i erkek Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden, 26'sı kadın 6'sı erkek Matematik Öğretmenliği bölümünden olduğu gözlemlenmektedir. 17'si kadın 3'ü erkek Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünden, 52'si kadın 12'si erkek Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünden, 18'i kadın 8'i erkek Sınıf Öğretmenliği bölümünden, 5'i kadın Fen Bilgisi öğretmenliği bölümünden olduğu gözlemlenmektedir.

4. Sınıf düzeyi incelendiğinde ise katılımcıların 28'i kadın 21'i erkek Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümünden, 1'i kadın 1'i erkek Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden, 17'si kadın 12'si erkek Matematik Öğretmenliği bölümünden olduğu gözlemlenmektedir. 5'i kadın 2'si erkek Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünden, 32'si kadın 2'si erkek Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünden, 28'i kadın 6'sı erkek Sınıf Öğretmenliği bölümünden, 6'sı kadın 12'si erkek Coğrafya Öğretmenliği bölümünden, 11'i kadın 1'i erkek Fen Bilgisi öğretmenliği bölümünden olduğu gözlemlenmektedir

Tabloya göre katılımcıların çoğunu 3. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin oluşturduğu, ağırlık olarak sorulara yanıt veren grubun kadınlardan oluştuğu söylenebilir. Söz konusu tabloya göre ağırlığın Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümü ve Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü öğrencilerinden oluştuğu katılımcılarda 1. Sınıf ve 2. Sınıf düzeylerinde ise Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü öğrencilerinden çoğunluk olarak katılım sağlandığı söylenebilir. 3. Sınıf düzeyinde ise çoğunluğu oluşturan grubun Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümü olduğu söylenebilir. Fen Bilgisi Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Coğrafya Öğretmenliği bölümlerinden az katılım sağlandığı söylenebilir. 1. Sınıf, 2. Sınıf ve 3. Sınıflarda Coğrafya Öğretmenliği bölümünden hiçbir katılım sağlanmadığı söylenebilir. 1. Sınıf ve 2. Sınıf düzeyinde Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünden hiçbir katılım sağlanmadığı söylenebilir. Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünden erkek katılımcının yok denilecek kadar az olduğu söylenebilir. Diğer uygulama gruplarında olduğu gibi kadın katılımcıların çoğunlukta olduğu söylenebilir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Yıldırım'a (2000) göre anket, birçok sorunun oluşturduğu listenin katılımcılar tarafından okunması veya katılımcılara okutulması şeklinde toplanan yanıtların kayıt altına alınması adımlarından oluşan bir çeşit veri toplama tekniği olmakla birlikte kamusal çalışma ve araştırmalarda sıklıkla kullanılmaktadır.

DeVellis (2014) ölçek geliştirmeyi, ilgili konu açısından kaynak taraması yapılarak ölçek konusu paralelinde sorulacak soruların dikkatli bir şekilde değerlendirilerek bir format oluşturulmalı ve buna bağlı olarak madde havuzu yaratılmalı şeklinde açıklamıştır. Tavşancıl (2002) tarafından, hazırlanan formatın, eldeki verilerin sınıflama, sıralama, eşit aralıklı ve oran ölçekleri biçiminde veya birtakım özel ölçüm biçimlerine göre (Likert tipi, Thurstone tipi gibi) olabileceği bahsedilmektedir. Ekici (2012) maddelerin tasarımında, sade ve akıcı olmalarına, tek maddenin sadece tek yargı çağrıştırıp katılımcıların fikre boğulmamasına özen gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Başta verilen sorular bir sonraki sorulardaki etkileri temel alınarak sıralanmalıdır. Böylelikle birtakım kişisel ve çekinceli soruların ilerleyen bölümlerde yer alması daha uygun görülmektedir.

DeVellis (2014) bir sonraki evre olarak, yaratılan madde havuzu ile alakalı uzman yorumuna başvurarak soruların kendine özgü yapısı, açıklığı ve varlığının değerlendirilmesinin yapılması gerektiğinden bahsetmektedir. Böylelikle uzmanlar, birtakım soruların kaldırılması ya da geliştirilmesi yönünde tavsiyede bulunabilir. Fakat bu uzman yorumu ve önerilerin uygulanması ölçek hazırlayanın iradesindedir. Taşkın (2010) maddelerin, uzman görüşü ile geçerliğinin değerlendirildiğini belirtmektedir. DeVellis (2014) yorumlarla biçim kazanan ölçeğin, hedef kitlenin temsili olan örneklem gruba uygulanarak geçerlik ve güvenilirlik analizi değerlendirmesiyle son halini kazandığından bahsetmektedir.

Araştırmacı tarafından öncelikle alan yazın taraması yapılmış, ölçek maddelerinin oluşmasına yardımcı olması için 2018-2019 yılı bahar döneminde Sağlık Bilimleri Fakültesi Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümü 3. ve 4. Sınıf öğrencileri ile kompozisyon çalışması yapılmıştır. Yapılan kompozisyon çalışması neticesinde kriz öncesindeki beklenen kişilerden davranışlar insanları muhtemel afetler ve krizlerle ilgili gereken bilinçlendirme çalışmasını yapmak, yaşanabilecek olumsuzluklara karşı psikolojik olarak hazırlanmak gibi

dönütler alınmıştır. Yine kriz öncesi ile ilgili olarak çoğunlukla kişilerden muhtemel krizlere ilişkin gereken eğitimlerin alınması ve bu eğitimler doğrultusunda olası ivedi durumlar için prova ve tatbikatların gerçekleştirilmesi gibi maddeler üzerinde durulduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu kompozisyon neticesinde kriz anı ile ilgili olarak soğukkanlı tavır sergileyerek olası panik ortamından bireyleri uzaklaştırmak, uygulanması gereken plan ve programların ivedilikle yapılarak kargaşayı önlemek, yardımların doğru ve adaletli bir biçimde yapılmasını sağlamak, tedbirli davranmak ve durum değerlendirmesi yapmak gibi hususlar konusunda dönütlerin alındığı gözlemlenmiştir. Söz konusu kompozisyon neticesinde kriz sonrası için denetimli ve kontrollü bir biçimde işleyişi düzeni tekrar revize ederek normale dönüşü sağlamak, gereken ivedi iyileştirmeleri sağlayıp eksiklerin tespitini yapmak gibi kavramlardan bahsedildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca yine kriz sonrası için yaşanan olumsuz durumun gerekli ders çıkarımlarında bulunmak, psikolojik destekler ile vatandaşların ve çevrenin iyileştirme sürecini hızlandırmak, yapılan durum değerlendirmesini iyi ve kötü yanları ile doğru bir şekilde ele almak ve yapılan uygulamaların hesap verilebilirliğinin varlığı gibi hususlara değinildiği gözlemlenmiştir. Bu gözlemler ve incelemeler neticesi ile alan yazın taramalarından çıkan sonuçlar birleştirilip harmanlanarak madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu maddeler birtakım ölçme değerlendirme uzmanları ve afet alanındaki uzmanların katılımı sağlanarak gerçekleştirilen Delphi Oturumları ile değerlendirilmiştir. Delphi oturumları neticesinde madde havuzu revize edilmiş ve bazıları madde havuzundan atılarak geriye kalan maddeler ile bir ölçme aracı oluşturulmuştur. Oluşturulan ölçek, 12 çoktan seçmeli soru ve katılımcıların cevaplamaları gereken 51 sorudan oluşmaktadır. Geliştirilen ölçek ilk olarak deneme uygulaması niteliğinde 2018-2019 öğretim yılı bahar döneminde Sağlık Bilimleri Fakültesi Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü bünyesinde öğrenimini sürdüren 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Uygulamaya 72 öğrenci katılmıştır. Katılımı sağlanan öğrencilerin farklı cinsiyet, yaş, sınıf, bölüm, yaşamının büyük bölümünün geçtiği yer ile ilgili bilgileri de değerlendirilmiştir. İkinci aşama olarak ölçme aracı Eğitim Fakültesi bünyesinde 2019-2020 yılında öğrenimini sürdüren 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Uygulamaya 507 öğrenci katılmıştır. Katılımı sağlanan öğrencilerin farklı cinsiyet, yaş, sınıf, bölüm, yaşamının büyük bölümünün geçtiği yer ile ilgili hususları da incelenmiştir. Üçüncü aşamada ise doğrulayıcı faktör analizi için yapılmış olan değerlendirmeye 710 katılımcı üzerinden uygulama sağlanmıştır. Yapılan uygulamalar ölçme aracının bazı değişkenler açısından da incelenmesi için öğrenciler arasından farklı cinsiyet, sınıf, bölüm, yaşamının büyük bölümünün geçtiği

yer ile ilgili grupları da içinde barındırmaktadır. Böylelikle ölçme aracının, çeşitli değişkenler tarafından da incelenmesi için gerekli veri tablosunun oluşumu sağlanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Veri çözümlemesinde SPSS İstatistik 25 programı kullanılmıştır. Pilot uygulama olarak hazırlanan 72 kişinin katılımının sağlandığı 51 maddelik ölçek ile SPSS üzerinden veri girişi yapılmış ve elde edilen veri tablosunda yanlış veri girişlerinin tespiti yapılmış ve gerekli ayıklama işlemleri yapıldıktan sonra temel bileşenler frekans değerleri ile analiz edilmiştir. Çok yönlü değişkenlik varsayımının incelenmesi için çarpıklık, basıklık değerleri betimsel istatistik üzerinden hesaplamalar yapılırken standartlaştırılmış değerleri değişken olarak kaydederek uç değerler (Z-Score) tespit edilmiştir. Çokluk ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan çalışma neticesinde basıklık, çarpıklık katsayılarının değer oranlarının standardın hatasına bölünerek elde edilen z-skor değerlerinin $\pm 1,96$ aralığında bulunması ciddi sapmanın olmadığı yönünde belirtilirken Kalaycı (2009) tarafından yapılan çalışma neticesinde ± 3 aralığındaki değerler dağılıma dahil edilmesi gerektiği yönünde yorumlanmaktadır. Veri tablosunda verileri sütunlarda düşükten yükseğe (Ascending) ve yüksekten düşüğe (Descending) sıralaması yapılarak uç değerler kontrol edilmiş ve 3 ve +3 değerlerinin üstündeki veriler analizden ayrılaştırılmış ve buna göre tekrar frekans analizleri hesaplanmıştır. Tezbaşaran (1997) tarafından yapılan araştırma neticesinde çoğu istatistik uygulamalarının oluşturulması amacıyla çok değişkenli normallik varsayımı büyük önem arz etmektedir. Maddeler ile ölçek kapsamındaki puanların arasında bulunan korelasyon Likert ölçek tanımına göre Pearson korelasyon katsayı ölçütünün uygulanması gerektiği yönünde açıklanmıştır. Sonuçlar ışığında aynı ölçek maddeleri ölçeğin maddelerini kesinleştirmek ve Doğrulayıcı Faktör Analizi için gerekli temeli oluşturacak faktör analizi için 507 kişinin katılımının sağlandığı açımlayıcı faktör analizi çalışması yapılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi (AFA) işlemlerinde öncelikle örneklemin yeterliliğinin hesaplanması için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve Bartlett ölçütü kullanılmış faktör dik döndürme (Varimax) yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen tablo incelendiğinde maddelerin ağırlık olarak dört faktör altında toplandığı gözlemlenmiştir. Tabachnick ve Fidell (2001)'e göre, maddelerin ait oldukları faktör altındaki yükleri en az 0.32 olmalıdır. Bu yüzden, bu araştırmada her bir maddenin ait olduğu faktör altındaki yük değerinin en az 0.32 olması

gerektiği ölçütü kabul edilmiştir. Uygulanan faktör analizi neticesinde ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin 0,887 ve Bartlett Küresellik Testi sonucunun 4402,151 (df: 780, p: 0,000) hesaplandığı görülmüştür. Elde edilen veriler ışığında çok yönlü değişkenlik varsayımının da gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Çokluk ve arkadaşlarına (2012) göre gerçekleştirilen çok yönlü değişkenlik varsayımı neticesinde doğrusallık varsayımının da gerçekleştirildiği ve yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bilgiler ışığında 0,80 ve 0,90 aralığında bulunan KMO değerlerinin “iyi” olarak yorumlandığı gözlemlenmiştir.

Çalışmanın analizlerinde çoklu doğrusal bağlantı varlığının kontrol edilmesi için özdeğerlerin oranı, regresyon katsayıları, F değerleri sonuçları incelenmiştir. Alpar (1997) tarafından yapılan çalışmaya göre veri setinde önemli çoklu bağlantının olmadığını özdeğerlerin 10’dan küçük olmasının yeterli kanıt sunduğu şeklinde açıklanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen t değerlerinin manidar olmamasına rağmen F değerlerinin manidar olması yine çoklu bağlantının söz konusu olduğu yönünde açıklanmıştır. Bu çoklu bağlantı oluşturan değişkenlerin veri tablosundan silinerek giderilmesi sonucunda modele katkısı olduğu düşünülen bazı değişkenler de çıkarılmış ise bilgi eksikliğine neden olabileceği belirtilmiştir. Değişkenler silinmeden önce temel bileşenler analizi yöntemlerinin kullanılarak daha detaylı bir çalışma ve analiz ile bilgi eksikliği yaratılmadan daha verimli bir model oluşturulabileceği anlatılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) aşamasında ise öncelikle betimsel istatistik üzerinden hesaplamalar yapılırken standartlaştırılmış değerleri değişken olarak kaydederek uç değerler (Z-Score) tespit edilmiştir. Toplam 710 kişilik öğrenci grubundan uç değerler kontrol edilmiş -3 ve +3.0 arasındaki değerlerinin dışındaki verilerin veri tablosundan gerekli silme işlemleri yapılmıştır. Buna göre en son 646 öğrencinin verisinin uç değer oluşturmadığı tespit edilmiş olup, analize 646 kişi ile devam edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizine başlamadan önce çok değişkenli normallik varsayımı tekrar kontrol edilmiş olup ve çok değişkenli normallik varsayımını karşıladığı tespit edilmiştir. DFA analizi için Lineer Yapısal Denklemler Model Dili (LISREL) programı kullanılmıştır. Madde isimleri oluşan dört faktöre göre kodlanarak LISREL programı için gereken belge oluşturulmuştur ve sonrasında analiz gerçekleştirilmiştir. DFA amacı gereği elde edilen sonuçlarda Schermelleh-Engel, Moosbrygger ve Müller’e göre (2003) verilerin yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA), ki-kare (Chi-Square), uyum iyiliği indeksi (GFI), düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi (AGFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değerleri incelenmiştir.

Ayrıca normlaştırılmış uyum indeksi (NFI), normlaştırılmamış uyum indeksi (NNFI), standartlaştırılmış hata kareleri ortalamasının karekökü (SRMR), görelî uyum indeksi (RFI), artımlı uyum indeksi (IFI), tutarlı normlaştırılmış uyum indeksi (PNFI), tutarlı uyum iyiliği indeksi (PGFI) değerleri incelenerek yapısal eşitlik modeli incelenerek geçerlilik tespiti yapılmıştır. Güvenirliğin analizi için iç tutarlılık hususunda Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır.

Ölçeğin çeşitli değişkenler açısından incelemek için cinsiyet, sınıf düzeyleri, afet ile ilgili kurs alma, ilk yardım kursu alma, afet ile ilgili tatbikatlara katılma ve daha önce afet yaşama sorularına verilen cevaplar doğrultusunda Anova, t-testi kullanılmıştır. Oluşan faktörler açısından elde edilen bulgulara göre ayrı ayrı olarak yapılan t-testi ile cinsiyet, sınıf düzeyleri, afete ilişkin kurs alma, afet yaşantısı, afete ilişkin tatbikata katılma ve ilk yardım kursu alma değişkenlerine verilen cevaplara göre arasındaki ilişki incelenerek bu kavramlar arasında manidar bir anlamlılık durumu varlığı incelenmiştir. Örnekleme t-testi hesaplanırken etki büyüklüğünü incelemek için yapılan hesaplamalar neticesinde George ve Mallery'e (2010) göre elde edilen değerlere göre 0 (sıfır) değeri ortalama eşitliğine işaret ederken 0.2 değeri "küçük" etki, 0.5 değeri "orta" etki ve 0.8 değeri "büyük" etki biçimde yorumlanmıştır. Buna istinaden öne sürülen amaca yönelik soruların sorgulanması sağlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırma amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmektedir.

4.1.Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumlarında Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Yapı Geçerliliği İle İlgili Bulgular

Bu kısımda Üniversite Öğrencilerin Afet Durumlarında Kriz Yönetim Becerileri (ADKYB) Ölçeği kapsamındaki geçerlilik ve ölçek yapısının geçerliliğinin belirlenmesine ilişkin ortaya çıkan bulgular ve yorumlardan bahsedilmektedir.

Tablo 9

KMO ve Bartlett'in Küresellik Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme		0,887
Yeterliliğinin Ölçüsü		
Bartlett'in	Yaklaşık ki-kare değeri	4402,151
Küresellik		
Testi	df	780
	Sig.	0,000

Tablo 9'da açımlayıcı faktör analizine (AFA) başlayabilmek için verilerin yeterli olup olmadığına ilişkin olarak Bartlett küresellik testi yapılmış ve 0,88 olarak bulunmuştur. Bu bulguya göre, verilerin AFA ile çözümlenebileceği tespit edilmiş olup 51 madde ile açıklanan varyans oranları ile incelenmiştir.

Tablo 10

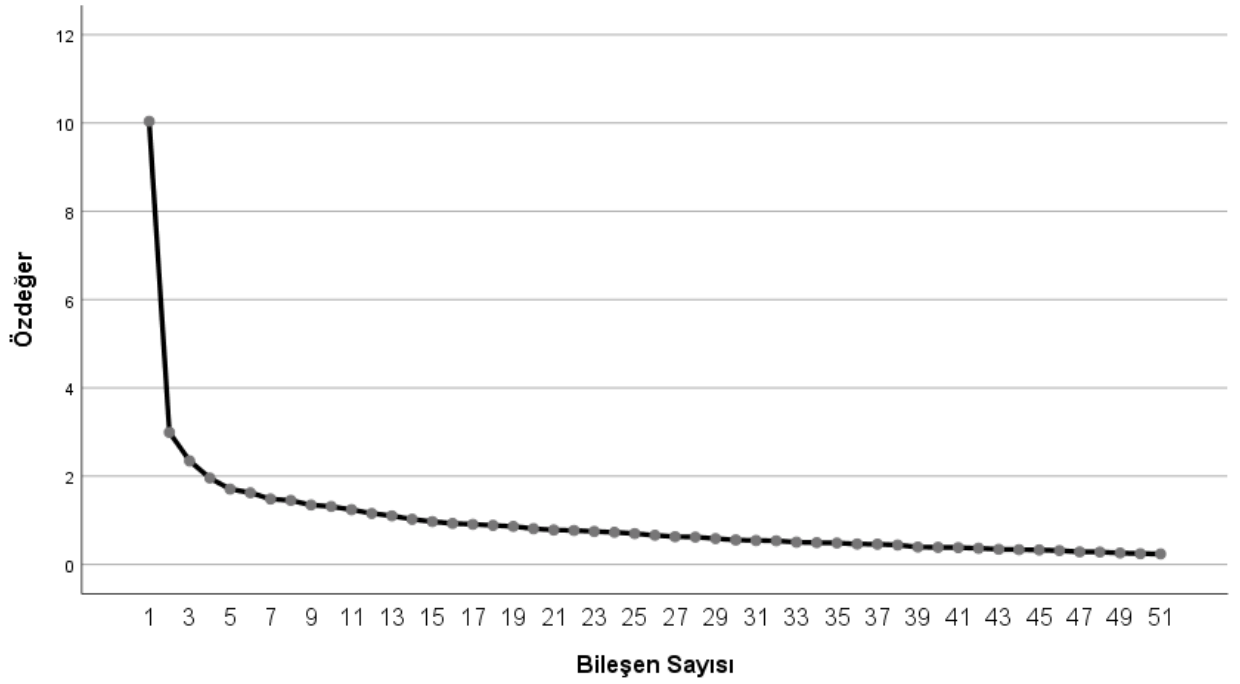
Üniversite öğrencilerinin afet durumlarındaki kriz yönetim becerileri ölçeğine ait özdeğerler ve faktörlerin açıkladıkları varyans oranları (51 madde)

Faktör	Başlangıç Özdeğerleri			Döndürülmüş Kareler Toplamı		
	Özdeğer	Açıklanan Varyans	Kümülatif Varyans	Özdeğer	Açıklanan Varyans	Kümülatif Varyans
		%	%		%	%
1	10,04	19,68	19,68	5,76	11,29	11,29
2	2,99	5,86	25,54	4,59	9,02	20,31
3	2,34	4,59	30,14	3,96	7,77	28,07
4	1,96	3,84	33,98	3,01	5,91	33,98

Tablo 10’da ADKYB Ölçeğinin yapısını oluşturan dört faktörün özdeğerleri ve açıkladıkları varyansa ait bilgiler bulunmaktadır. Üniversitede öğrenim görmekte olan 2., 3. ve 4. sınıflardan oluşan 507 öğrenci üzerinde yapılan uygulamada, temel bileşenler analizi sonucu yapılan ilk inceleme göz önüne alındığında özdeğeri 1’in üzerinde olan 12 faktör olduğu gözlemlenmiştir. İncelenen yamaç-birikinti grafiği neticesinde 4 faktörde karar kılınmış ve buna göre dört faktörlü seçim yapılarak tekrar analiz sonucunda tablodaki verilere ulaşılmıştır. Buna göre 51 madde üzerinden açıklanan varyansın %33,98 olduğu görülmektedir. 51 madde ile başlanan ölçeğin geliştirilme sürecinde yapılan analizlere göre ilk olarak madde 10 faktör analizinden çıkarılıp tekrar analiz gerçekleştirildiğinde %34 açıklanan varyansa ulaşılmıştır. Sonuca istinaden madde 13 analizden çıkarılmış ve %35 açıklandığı gözlemlenmiştir. Madde 8 analizden çıkarılıp tekrar analiz gerçekleştirildiğinde %36 açıklanan varyansa ulaşılmıştır. Sırasıyla madde 4, madde 14, madde 12 ve madde 5 analizden çıkarıldığında açıklanan varyansın %38’e ulaştığı gözlemlenmiştir. Analiz devamında madde 1, madde 19, madde 11, madde 48 analizden ayrıştırıldığında açıklanan varyans %40,34’e ulaşmıştır. Böylelikle faktör analizi 40 madde ile yinelenmiştir. Dördüncü faktörden itibaren faktörlerin varyansa olan katkıları ilk iki faktöre göre gözle görülür bir biçimde azalmakla birlikte birbirine yaklaşmaktadır. Böylelikle grafikte dört faktör sonrası oluşan plato açıkça gözlemlenmektedir. Buna istinaden, döndürülmüş faktör matrisi incelenmiş ve 40 maddeye ait olan en yüksek faktör yüklerinin bir, iki, üç ve dördüncü faktör

altında toplanmış olduğu belirlenmiştir. Özdeğerler, Yamaç-Birikinti grafiği ve döndürülmüş bileşen matrisinden elde edilmiş olan bulgular neticesinde ölçeğin dört faktörlü olmasına karar verilmiştir. Ölçeğin dört faktörlü olmasına karar verildikten sonra açımlayıcı faktör analizi, yetersiz faktör yükü veya binişiklik gerekçesiyle 40 madde tekrar kullanılarak dik döndürme yöntemlerinden Varimax aracılığı ile tekrarlanmıştır

Buna göre, yetersiz faktör yükü veya binişiklik gerekçesiyle çıkartılan maddeler de göz önünde alındığında dört faktör, ölçeğe ait varyansın toplam %40,344'ünü açıklamaktadırlar. Faktör yük değeri, maddenin faktörlerle olan ilişkisini açıklamak için kullanılan katsayıdır.. Bunun yanında, maddeler birden fazla faktörde 0.32'den yüksek faktör yük değerine sahipse ve bu değerler arasında 0.1'den daha az fark varsa, bu maddeler binişiklik özelliği gösterdiği için ölçekten çıkarılmalıdır. Maddelerin faktör yük değerleri incelendiğinde 10, 13, 8, 4, 14, 12, 5, 1, 19, 11, 48'inci maddelere ait faktör yükü değerlerinin 0.32'nin altında olduğu görülmüş ve bu maddeler en düşük faktör yüküne sahip olan maddeden bağlanarak çıkarılmıştır. Her çıkarma işleminden sonra analiz tekrarlanmıştır. Düşük faktör yüküne sahip maddelerin çıkartılmasının ardından, maddeler binişiklik açısından incelenmiştir. Ayrıca ölçek faktörlerinin sayısını belirlemek adına özdeğerler dışında Şekil 4'te verilen Yamaç-Birikinti grafiği incelenmiştir. Buna göre dört faktörün olduğu bulunmuştur. Binişik olmayan 40 maddeye ilişkin faktörlerin isimlendirilmesi için incelendiğinde ilk faktörün ağırlıklı olarak afet sonrasındaki kriz yönetim becerilerini içeren maddelerden olduğu, ikinci faktörün çoğunlukla afet sırasında alınan kriz yönetimi ile ilgili kararları içeren maddelerden olduğu gözlemlenmiştir. Üçüncü faktörün ise genel itibariyle afet anındaki davranış ve yapılan eylemlerden olduğu ve dördüncü faktörün ise tamamen afet öncesiyle ilgili kriz yönetim becerilerini kapsayan maddelerden olduğu gözlemlenmiştir. Dört faktöre ilişkin faktör yük değerlerine ait bulgular tablo 10'da verilmiştir.

Şekil 4: Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumlarındaki Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği Deneme Formuna İlişkin Yamaç-Birikinti Grafiği

Şekil incelendiğinde dört faktörün öz değer düzeyinin diğer faktörlere göre daha belirgin oldukları görülmektedir.

Tablo 11

Üniversite öğrencilerinin afet durumlarındaki kriz yönetim becerileri ölçeğinde yer alan faktör yükleri

Madde No	Döndürülmüş Faktör	Döndürülmüş Faktör	Döndürülmüş Faktör	Döndürülmüş Faktör
	Yük (Faktör 1)	Değerleri (Faktör 2)	Yük (Faktör 3)	Değerleri (Faktör 4)
40	0,736	0,141	0,089	-0,026
39	0,685	0,131	0,186	-0,062
43	0,672	0,066	-0,007	0,134
31	0,639	0,043	0,163	0,029
44	0,638	0,063	0,173	0,130
47	0,560	0,215	0,017	0,412
38	0,532	0,101	0,236	-0,178

41	0,471	0,225	-0,089	0,209
30	0,441	-0,074	0,230	-0,144
21	0,421	0,076	0,362	0,249
35	-0,116	0,673	0,252	-0,014
34	0,020	0,639	0,244	0,130
33	-0,009	0,639	0,271	0,061
36	0,091	0,595	0,223	-0,188
46	0,418	0,516	-0,074	0,218
32	0,049	0,512	0,151	0,100
42	0,324	0,507	0,029	0,186
45	0,321	0,495	-0,135	0,101
37	0,393	0,494	0,312	-0,006
51	0,380	0,474	0,026	0,152
49	0,356	0,450	-0,049	0,359
50	0,402	0,406	-0,040	0,403
24	0,274	0,181	0,580	0,244
29	0,088	0,177	0,558	0,029
18	0,069	0,177	0,552	0,028
16	-0,087	0,194	0,547	0,200
25	0,416	0,155	0,484	0,112
15	0,010	0,032	0,479	0,104
20	-0,051	0,053	0,451	0,404
28	0,240	0,215	0,436	0,263
9	0,241	0,122	0,421	0,162
23	0,188	0,016	0,416	0,136
27	0,366	0,187	0,415	0,207
22	-0,005	-0,085	0,414	-0,221
26	0,355	0,094	0,400	0,090
17	0,227	0,251	0,334	0,271
6	0,177	0,071	0,198	0,636
2	-0,007	-0,056	0,118	0,635
7	-0,064	0,200	0,207	0,612
3	0,080	0,124	0,303	0,487

Tablo 11 incelendiğinde birinci faktörün 40, 39, 43, 31, 44, 47, 38, 41, 30, 21. maddelerden oluştuğu gözlemlenmektedir. “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” adı verilen bu faktördeki maddelerin faktör yükleri 0,421 ile 0,736 arasında değişmektedir. “Afet Anında Strateji Becerileri” olarak adlandırılan ikinci faktör ise 35, 34, 33, 36, 46, 32, 42, 45, 37, 51, 49, 50. maddelerden oluşmaktadır. Bu faktördeki maddelerin faktör yükleri ise 0,406 ile 0,673 arasında değişmektedir. “Afet Anında Eylem Becerileri” olarak adlandırılan üçüncü faktör ise 24, 29, 18, 16, 25, 15, 20, 28, 9, 23, 27, 22, 26, 17. maddelerden oluşmaktadır. Bu faktördeki maddelerin faktör yükleri ise 0,334 ile 0,580 arasında değişmektedir. “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” olarak adlandırılan dördüncü faktör ise 6, 2, 7, 3. maddelerden oluşmaktadır. Bu faktördeki maddelerin faktör yükleri ise 0,487 ile 0,636 arasında değişmektedir.

Tablo 11 incelendiğinde öğrencilerin her bir maddeye ait puanları ile ölçekten aldıkları toplam puanlar arasındaki korelasyonu gösteren düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının -0,133 ile 0,747 arasında ve 0,01 düzeyinde manidar olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu bulguya istinaden ölçeğin bir bütün olarak ölçtüğü özellik ile ölçekteki her maddenin ölçtüğü özelliğin aynı olduğuna dair yorum yapılabilir. ADKYB Ölçeğinde bulunan her bir madde faktörlerinden alınan toplam puanlarla arasındaki korelasyon katsayısı 0,334 ile 0,736 arasında ve 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya istinaden, ölçekteki her maddenin ölçtüğü özellik ile maddenin içinde bulunduğu faktörün ölçtüğü özelliğin aynı olduğu ifade edilebilir.

Ayrıca, “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” faktörü ile “Afet Anında Strateji Becerileri” faktörü, “Afet Anında Eylem Becerileri” faktörü ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” faktörü arasındaki düşük seviyede anlamlı bir ilişki olması bu dört faktörün birbirinden yeterince ayrıldığını göstermektedir. ($r=0,18$; $p<,01$).

Tablo 12

Üniversite öğrencilerinin ADKYB ölçeğine ait özdeğerler ve faktörlerin açıkladıkları varyans oranları (40 madde)

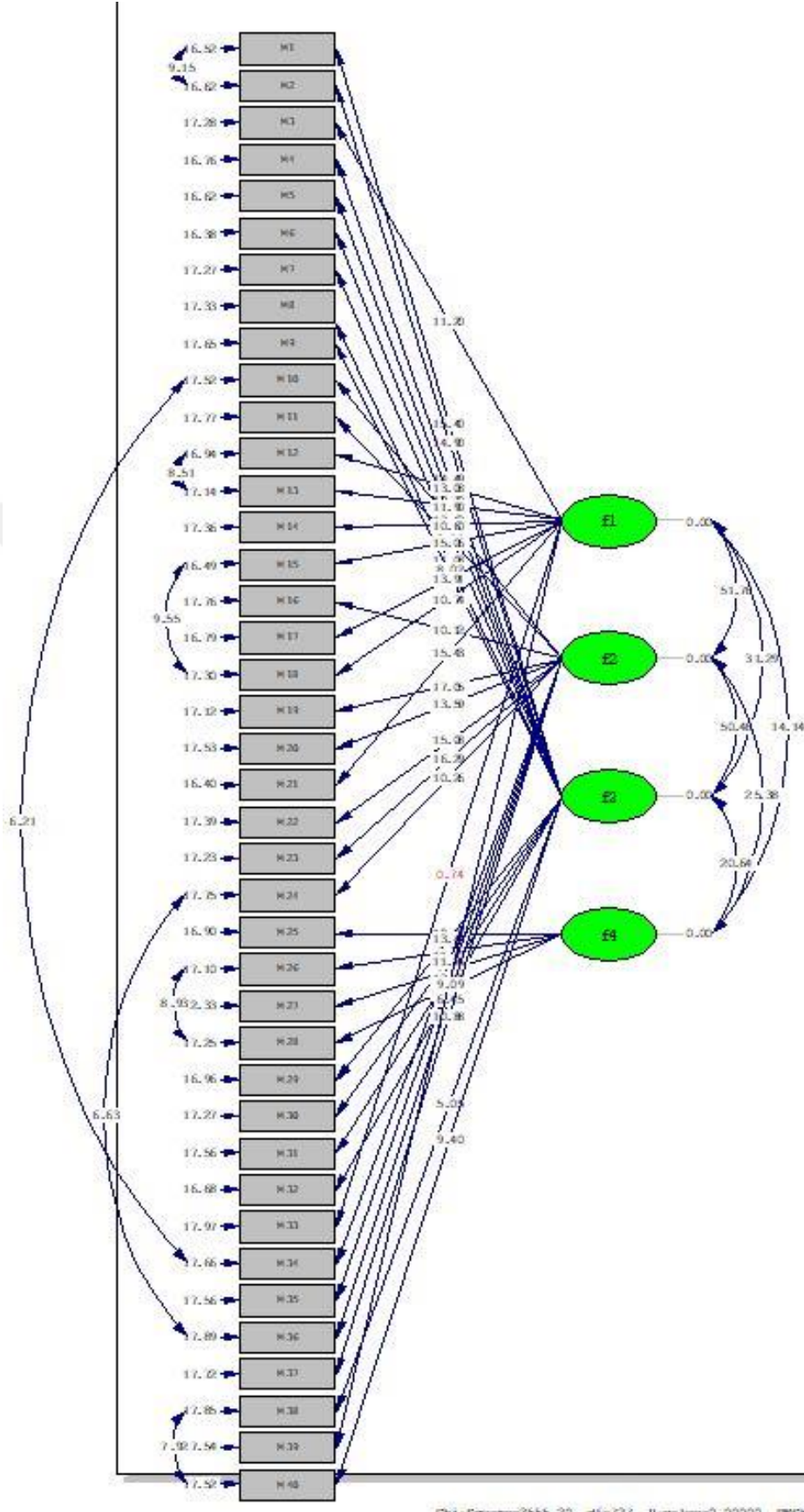
Faktör	Başlangıç Özdeğerleri			Döndürülmüş Kareler Toplamı		
	Açıklanan		Kümülatif	Açıklanan		Kümülatif
	Özdeğer	Varyans	Varyans	Özdeğer	Varyans	Varyans
	%	%	%	%	%	%
1	9,30	23,25	23,25	5,24	13,10	13,10
2	2,77	6,92	30,17	4,06	10,14	23,24
3	2,22	5,55	35,72	4,01	10,01	33,26
4	1,85	4,62	40,34	2,83	7,09	40,34

Tablo 12’de ADKYB ölçeğinin 40 maddelik son halinin yapısını oluşturan dört faktörün özdeğerleri ve açıkladıkları varyans oranlarına ilişkin değerler sunulmuştur. Buna göre “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” faktörünün 9,30 öz değeri ile ölçeğe ait varyansın %13,10’unu açıkladığı ve “Afet Anında Strateji Becerileri” faktörünün 2,77 öz değeri ile ölçeğe ait varyansın %23,24’ünü açıkladığı gözlemlenmektedir. “Afet Anında Eylem Becerileri” faktörünün 2,22 öz değeri ile ölçeğe ait varyansın %33,26’sını açıkladığı ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” faktörünün 1,85 öz değeri ile ölçeğe ait varyansın %40,34’ünü açıkladığı gözlemlenmektedir. Çokluk ve arkadaşlarına (2012) göre açıklanan varyans oranının seviyesi geliştirilen ölçeğin faktör yapısının güçlü olduğunu göstermektedir. Tek faktörlü desenlerde açıklanan varyansın %30 olması yeterli kabul edilebilmektedir. Çok faktörlü desenlerde ise bu oranın daha fazla olması gerekmektedir.

Bu çalışmada ise dört faktörlü yapının açıklamış olduğu %40,34’lük varyansın kabul edilebilir bir düzeyde olduğu ifade edilebilir.

4.1.1. Üniversite Öğrencilerin Afet Durumlarında Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi İle İlgili Bulgular

Açımlayıcı faktör analizi sonrasında elde edilen faktör yapısını doğrulamak için ADKYB ölçeğin 40 maddelik nihai formu, açımlayıcı faktör analizinde olduğu gibi Eğitim Fakültesi bünyesindeki 2. 3. ve 4. sınıf öğrencilerine uygulama yapılmıştır. Büyüköztürk'e (2018) göre, oluşturulan faktörlerin arasındaki ilişkiyi gözlemleyebilmek ve değişkenlerin mevcut faktörlerle ilişkili olduğu varsayımından yola çıkılarak altında tanımlanacağı faktörler açısından incelenmesi için yol diyagramı kullanılabilir. ADKYB ölçeğinin 40 maddeden oluşan dört faktörlü yapısını doğrulamak amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizine ilişkin yol diyagramı Şekil 5'te sunulmuştur. Şekle göre M1 ve M2 arasında, M12 ve M13 arasında, M15 ve M18 arasında, M24 ve M36 arasında M26 ve M28 arasında M38 ve M40 arasında yapılan modifikasyon işleminden sonra uyum indeksleri açısından bir iyileşmenin sağlandığı söylenebilir. Yapılan bu modifikasyon işlemleri sonucunda modelin uyum indekslerine önemli bir ölçüde katkı sağladığı söylenebilir. Geliştirilen ADKYB ölçeğinin 40 madde ve dört faktörlü yapısının test edildiği ve doğrulandığı söylenebilir.

Şekil 5: Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Yol Diyagramı (n=646)

Şekilde verilen ADKYB Ölçeği ile ilgili yol diyagramı incelendiğinde gözlemlenen değişkenler ile örtük değişkenler arasındaki yol katsayılarına ilişkin tüm t değerlerinin dan büyük olduğu görülmektedir. Buna göre tüm maddelerin kendi örtük değişkenlerinin temsil etme düzeyi anlamlı düzeydedir (0,01). Bir başka deyişle bu yol diyagramı, her bir maddenin ölçekte kalmasının iyi ve uygun olacağı anlamı taşımaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi ile ilgili uyum indeksleri Tablo 13'te verilmiş olup uyum indeksleri tabloda bahsedilen ölçüt değerlere (Schermelleh-Engel, Moosbrygger ve Müller, 2003) göre değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 13

ADKYB ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen uyum indeksleri

İndeksler	Modele İlişkin Değerler	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
X^2	3,55		
Sd	727		
P	0,00		
X^2/sd	4,89	$X^2/sd \leq 3$	$3 < X^2/sd \leq 8$
RMSEA	0,08	$0 \leq RMSEA \leq ,05$	$,05 < RMSEA \leq ,08$
RMSEA (.90 GA)	0,07-0,08		
SRMR	0,08	$0 \leq SRMR \leq ,05$	$,05 < SRMR \leq ,10$
GFI	0,95	$,95 \leq GFI \leq 1,00$	$,90 \leq GFI < ,95$
AGFI	0,91	$,90 \leq AGFI \leq 1,00$	$,85 \leq AGFI < ,90$
CFI	0,90	$,97 \leq CFI \leq 1,00$	$,95 \leq CFI < ,97$
NFI	0,95	$,95 \leq NFI \leq 1,00$	$,90 \leq NFI < ,95$
NNFI	0,91	$,97 \leq NNFI \leq 1,00$	$,95 \leq NNFI < ,97$
NNFI(TLI)	0,91	$,97 \leq NNFI(TLI) \leq 1,00$	$,90 \leq NNFI(TLI) < ,95$
RFI	0,88	$,95 \leq RFI \leq 1,00$	$,90 \leq RFI < ,95$
IFI	0,92	$,95 \leq IFI \leq 1,00$	$,90 \leq IFI < ,95$
PNFI	0,94	$,95 \leq PNFI \leq 1,00$	$,50 \leq PNFI < ,95$
PGFI	0,93	$,95 \leq PGFI \leq 1,00$	$,50 \leq PGFI < ,95$

Tablo 13'e göre elde edilen veriler ışığında ki-kare 3,55 ($p= 0,00$) bulunmuştur. Serbestlik derecesine bakıldığında ise 727 değeri gözlemlenmiştir. Dört faktörlü modelin işaret ettiği kovaryans matrisi ile veri tabanındaki örneklemden elde edilmiş olan kovaryans matrisini karşılaştırmak için kullanılan ki-kare değeri örneklemin küçük olmasına rağmen yetersiz kalabileceği düşünüldüğü için serbestlik derecesini incelemek uygun görülmüştür. Ki- kare değerinin serbestlik derecesiyle olan oranı incelendiğinde iki değer arasında 3 değeri altında olmadığı için kabul edilebilir bir uyum olduğu gözlemlenmiştir ($X^2/sd = 4,89$). RMSEA parametreleri incelendiğinde elde edilen değer 0,05-0,08 arasında olduğu için kabul edilebilir uyuma işaret etmektedir (0,08). SRMR parametreleri incelendiğinde 0,08 değeri ile kabul edilebilir bir uyum indeksine sahip olduğu söylenebilir. Elde edilen GFI parametresi incelendiğinde 0,95 değeri ile mükemmel uyum indeksine sahip olduğu görülmüştür. Buna istinaden dört faktörlü yapıya sahip bu modelin verilerinden sağlanan varyansın, kovaryans matrisini olması gereken düzeyde ölçtüğü söylenebilir. AGFI değeri incelendiğinde çalışmanın 0,91 parametre değeri ile mükemmel uyum indeksine sahip olduğu görülmektedir. NFI parametresi incelendiğinde 0,95'lik bir değer ile mükemmel uyum indeksine sahip olduğu gözlemlenmektedir. Örneklemin küçüklüğü göz önünde bulundurulduğunda bu sonucun iyiye işaret ettiği düşünülmüştür. Normlaştırılmamış parametre yani NNFI değerine bakıldığında uyum indeksleri kategorileri için yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir. Fakat NNFI (TLI) parametresi göz önünde bulundurulduğunda uyum indekslerinden kabul edilebilir seviyede olduğu gözlemlenmektedir (0,91). Çalışmanın IFI parametresi incelendiğinde 0,92 değeri ile kabul edilebilir uyum indeksine sahip olduğu gözlemlenmiştir. PNFI parametresi incelendiğinde 0,50-0,95 arasında bulunduğu için kabul edilebilir uyum indeksine sahip olduğu gözlemlenmiştir (0,94). Çalışmanın PGFI parametresi incelendiğinde 0,50-0,95 değerleri arasında bulunduğu için kabul edilebilir uyum indeksi seviyesinde olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma parametrelerinden RFI (0,88) ve CFI (0,90) parametrelerinden elde edilen değerlere bakıldığında gereken uyum indeksleri seviyesinin altında oldukları gözlemlenmiş ve yetersiz bulunmuştur.

Genel olarak dört faktörlü modelden elde edilen parametreler ışığında modelin GFI, AGFI ve NFI değerlerine göre mükemmel uyum indeksine sahip olduğu RMSEA, SRMR, NNFI (TLI), IFI, PNFI, PGFI değerlerine göre kabul edilebilir uyum indeksine sahip olduğu CFI, NNFI, RFI değerlerine göre yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Kısacası temel parametreler ve uyum indekslerine göre örneklemden elde edilen veriler ile dört faktörlü yapı modelinin

uyum içinde buldukları görülmektedir. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinden elde edilen analizlerin ışığında tüm bulguların bir bütün olan değerlendirildiğinde 40 maddelik ve dört faktörlü yapının geçerli olduğu söylenebilir.

4.1.2. Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular

Cronbach's alpha katsayı hesaplaması yapıldığında ölçeğin tamamının ya da faktör yapı sayısına göre bölünerek ayrı ayrı veya birlikte hedeflenen ölçme işleminin gerçekleşip gerçekleşmediğine dair bilginin elde edilmesi planlanmaktadır. ADKYB ölçeğinin güvenilirlik analizi için Cronbach's Alpha iç tutarlılığının katsayı değerinin hesaplanması yöntemiyle belirlenmiştir. Güvenirlik analizinden elde edilen bulguların sunumu aşağıda yapılmıştır.

Tablo 14

ADKYB ölçeğinin faktörlere göre Cronbach's Alpha katsayıları

	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha Katsayısı
Faktör 1	10	,789
Faktör 2	12	,853
Faktör 3	14	,870
Faktör 4	4	,743
Tüm Ölçek	40	,946

Faktör 1 içeriğindeki maddeler analiz edildiğinde Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı ,789 olarak gözlemlenmiştir. Faktör 2 içeriğindeki maddeler analiz edildiğinde Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı ,853 olarak gözlemlenmiştir. Faktör 3 içeriğindeki maddeler analiz edildiğinde Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı ,870 olarak gözlemlenmiştir. Faktör 4 içeriğindeki maddeler analiz edildiğinde Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı ,743 olarak gözlemlenmiştir. Tüm maddeler birlikte analize sokulduğunda elde edilen sonuçlara göre Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı ,946 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında hem faktörler ayrı bir biçimde ele alındığında

hem de tüm ölçek temel alındığında oluşturulan ölçme aracının iç tutarlılık hususunda güvenilirlik seviyesinin yeterli olduğu görülmektedir.

Ölçek Puanlarının Değerlendirilmesi ve Puanlanması

Toplanan veriler tanımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinin sonucunda anlamlılık gösterilebilmeleri için 40 soruya indirgenmiştir. Ortaya çıkan ölçeğin son halinde ise 4 boyut ve 40 maddeden oluştuğu belirtilmektedir. 5'li likert tipinde olan ölçek "1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum" biçiminde derecelendirilme yapılmıştır. Dört faktörlü yapının her alt boyutundan alınabilecek puanlar faktör 1'de en düşük 10 puan, en yüksek 50 puan olarak hesaplanmıştır. Faktör 2'de en düşük 12, en yüksek 60 puan olarak hesaplanmıştır. Faktör 3'te en düşük 14 puan, en yüksek 70 puan olarak hesaplanmıştır. Faktör 4'te en düşük 4 puan, en yüksek 20 puan değerinde, hesaplanmıştır. Tüm ölçekten alınabilecek puanlar en düşük 40, en yüksek 200 puan olarak hesaplanmıştır. Ölçme aracında elde edilen bulgularda gereken anlam bütünlüğünü sağlamak için soru 17, soru 27 ve soru 30 ters kodlanmıştır. Aynı maddeler, LISREL programında kullanımı sağlanırken isimleri sırasıyla M38, M40 ve M39 olarak değiştirilmiştir. Ölçek geliştirilmesi sürecinde son haliyle Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı ,946 bulunmuştur.

4.2.Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Bu kısımda ADKYB ölçeğinin 40 maddelik ve dört faktörlü yapısının cinsiyet, sınıf düzeyi, afete ilişkin kursa katılma, afete ilişkin tatbikata katılma, daha önce bir afet yaşama, ilk yardım kursu alma gibi değişkenler açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular tablo biçiminde verilerek yorumlanmıştır. Değişken analizlerinde frekans değerlerine, betimsel istatistiklere bakılarak Levene testi ve t-testi analizlerinden faydalanılmıştır. Faktörlere göre varyansların homojenlik testi hesaplanmıştır. Faktörlerin sınıf düzeylerine göre anova analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulguları detaylı incelemek

amacıyla çoklu karşılaştırmalar için kullanılan Fisher küçük önemli fark (LSD) testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler ışığında anlamlılık düzeyleri yorumlanmıştır. Sonrasında bazı değişkenler açısından faktörlere göre analizleri oluşturulmuştur.

Tablo 15

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	t	p	Anlamli fark	Etki B.
Faktör 1	Kadın	362	38,21	504	2,37	0,08	Fark yok	0,23
	Erkek	144	36,92					
Faktör 2	Kadın	362	40,44	504	0,93	0,13	Fark yok	0,09
	Erkek	144	39,76					
Faktör 3	Kadın	361	47,33	503	-0,22	0,05	Fark var	0,02
	Erkek	144	47,49					
Faktör 4	Kadın	362	13,02	504	0,18	0,05	Fark var	0,02
	Erkek	144	12,97					

Faktör alt boyutunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak birinci faktörde anlamlı fark bulunamamıştır ($t_{(sd)}= 2,37, p>,05$). Bu tabloya göre, faktör 1 boyutu kadınların ortalama puanı (38,21), erkeklerin ortalama puanından (36,92) daha yüksektir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilebilir (0,23).

Faktör alt boyutunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak ikinci faktörde anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)}= 0,93, p>,05$). Bu tabloya göre, kadınların faktör 2 boyutu kadınların ortalama puanı (40,44), erkeklerin ortalama puanından (39,76) daha yüksektir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre manidar bulunamamıştır (0,09). Buna göre ortalamaların eşit olduğu yorumu yapılabilir.

Faktör alt boyutunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark olup olmadığında ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak faktör 3'te anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)} = -0,22, p < ,05$). Bu tabloya göre, faktör 3 boyutu kadınların ortalama puanı (47,33), erkeklerin ortalama puanından (47,49) daha yüksektir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre manidar bulunamamıştır (0,02). Buna göre ortalamaların eşit olduğu yorumu yapılabilir.

Faktör alt boyutunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark olup olmadığında ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak faktör 4'te anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)} = 0,18, p < ,05$). Bu tabloya göre, kadınların faktör 4 boyutu kadınların ortalama puanı (13,03), erkeklerin ortalama puanından (12,97) daha yüksektir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre manidar bulunamamıştır (0,02). Buna göre ortalamaların eşit olduğu yorumu yapılabilir.

Tablo 16

Faktörlerin sınıf düzeylerine göre betimsel istatistikleri

	N	Ort.	Std. Sapma	Ort. Std. Hatası	Ortalama için		Min.	Maks.	
					%95 Aralığı Alt Sınır	Güven Üst Sınır			
	2	103	37,41	5,65	0,56	36,30	38,51	14,00	46,00
Faktör 1	3	278	38,45	5,57	0,33	37,79	39,10	12,00	49,00
Toplam	4	126	36,92	5,20	0,46	36,00	37,84	16,00	47,00
	Toplam	507	37,86	5,53	0,24	37,37	38,34	12,00	49,00
	2	103	38,96	7,52	0,74	37,49	40,43	14,00	58,00
Faktör 2	3	278	40,56	7,36	0,44	39,69	41,43	18,00	60,00
Toplam	4	126	40,56	7,44	0,66	39,24	41,87	22,00	60,00
	Toplam	507	40,23	7,42	0,33	39,59	40,88	14,00	60,00
	2	103	46,48	6,55	0,64	45,19	47,75	23,00	63,00
Faktör 3	3	277	47,89	6,99	0,42	47,07	48,72	19,00	67,00
Toplam	4	126	46,91	6,85	0,61	45,70	48,12	27,00	66,00

	Toplam	506	47,36	6,89	0,31	46,76	47,96	19,00	67,00	
	2	103	12,61	2,75	0,27	12,07	13,15	5,00	20,00	
Faktör 4	3	278	13,32	2,61	0,16	13,01	13,62	5,00	20,00	
	Toplam	4	126	12,69	2,80	0,25	12,19	13,18	4,00	18,00
	Toplam	507	13,02	2,70	0,12	12,78	13,25	4,00	20,00	

Tablo 16’da faktörlerin veri tablosunda yer alan sınıf düzeylerine göre verdikleri cevapların değerlerinin ortalama, standart sapma, ortalamanın standart hatası, %95 güven aralığındaki al ve üst sınırlar, verilerin minimum ve maksimum değerleri biçiminde betimsel istatistik bulguları verilmiştir. Bu tabloya göre Faktör 1’de yer alan 2. Sınıf düzeyinin ortalaması 37,41; 3. Sınıf düzeyinin ortalaması 38,45; 4. Sınıf düzeyinin ortalaması 36,92 olarak hesaplandığı görülmektedir. Bu tabloya göre Faktör 2’de yer alan 2. Sınıf düzeyinin ortalaması 38,96; 3. Sınıf düzeyinin 40,56; 4. Sınıf düzeyinin 40,56 olarak hesaplandığı görülmektedir. Bu tabloya göre Faktör 3’te yer alan 2. Sınıf düzeyinin ortalaması 46,48; 3. Sınıf düzeyinin ortalaması 47,89; 4. Sınıf düzeyinin ortalaması 46,91 olarak hesaplandığı görülmektedir. Bu tabloya göre Faktör 4’te yer alan 2. Sınıf düzeyinin ortalaması 12,61; 3. Sınıf düzeyinin 13,32; 4. Sınıf düzeyinin 12,69 olarak hesaplandığı görülmektedir.

Tablo 17

ADKYB ölçeği puanlarının sınıf düzeyleri değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	F	P	Anlamlı fark	η^2	ω^2
Faktör 1	2	103	37,41						
	3	278	38,45	506	3,77	0,024	3-4	0,15	0,01
	4	126	36,92						
Faktör 2	2	103	38,96						
	3	278	40,56	506	1,91	0,149	Fark yok	0,007	0,004
	4	123	40,56						
Faktör 3	2	103	46,48	505	1,96	0,142		0,007	0,004

	3	277	47,89						
	4	126	46,91						
Faktör 4	2	103	12,61						
	3	278	13,32	506	3,83	0,022	2-3,3-4	0,15	0,01
	4	126	13,02						

Bağımsız değişkenin bağımlı değişkene olan etkisini incelemek için doğrusallık varsayımına gerek duymayan eta-kare (η^2) katsayısı incelenir. Etki büyüklüğü adı ile bilinen eta-kare değeri bağımsız değişkenin bağımlı değişken kapsamındaki toplam varyansı açıklayabilmek için kullanılır. Buna göre Faktör 1 ve Faktör 4'teki bulgulara göre eta-kare değerine bakıldığında 0,14 değerinde “büyük” düzeyde etki büyüklüğüne sahip oldukları söylenebilir. Buna göre Faktör 1 ve Faktör 4'teki bulgulara göre eta-kare değerine bakıldığında 0,01 değerinde “küçük” düzeyde etki büyüklüğüne sahip oldukları söylenebilir.

$$\eta^2 = \text{KT}_{\text{GA}} / \text{KT}_{\text{TOP}}$$

$$\text{Faktör 1: } \eta^2 = 227,72 / 15462,49 = 0,15$$

$$\text{Faktör 2: } \eta^2 = 209,65 / 27891,07 = 0,007$$

$$\text{Faktör 3: } \eta^2 = 185,12 / 23942,82 = 0,007$$

$$\text{Faktör 4: } \eta^2 = 55,30 / 3692,84 = 0,15$$

Buna göre elde edilen bulgulardaki toplam varyansın %15'inin, sınıf düzeyleri değişkeninin değişmesinin bir sonucu olduğu söylenebilir. Ayrıca Büyüköztürk'e (2018) göre, n değerinin tüm faktör düzeylerinde eşit olup olmadığı farketmeksizin eta-kare kullanılabilir.

ADKYB ölçeği alt boyutlarından birinci faktör açısından sınıf düzeylerine göre anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi bulgularına göre en az iki grup arasında anlamlı farklılık bulunmuştur [$F_{(sd1-sd2)} = 3,77; p < ,05$]. Bu farkın hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacıyla çoklu

karşılaştırma yöntemlerinden LSD testi kullanılmıştır. Bu tabloya göre, faktör 1 alt boyutuna bakıldığında sınıf düzeylerine göre 2. Sınıf öğrencilerinin ortalamaları (37,41) 3. Sınıf öğrencilerinin ortalamalarından (38,45) daha düşüktür. 2. Sınıf öğrencilerinin ortalamaları (37,41) 4. Sınıf öğrencilerinin ortalamalarından (36,92) daha yüksektir. 3. Sınıf öğrencilerinin ortalama puanı (38,45) 4. Sınıf ortalama puanından (36,92) daha yüksektir.

ADKYB ölçeği alt boyutlarından ikinci faktör açısından sınıf düzeylerine göre anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi bulgularına göre anlamlı farklılık bulunamamıştır [$F_{(sd1-sd2)} = 1,91; p < ,05$]. Faktör 2 alt boyutuna bakıldığında sınıf düzeylerine göre 2. Sınıf öğrencilerinin ortalamaları (38,96) 3. Sınıf öğrencilerinin ortalamalarından (40,56) daha düşüktür. 2. Sınıf öğrencilerinin ortalamaları (38,96) 4. Sınıf öğrencilerinin ortalamalarından (40,56) daha yüksektir. 3. Sınıf öğrencilerinin ortalama puanı (40,56) 4. Sınıf ortalama puanı (40,56) ile aynıdır.

ADKYB ölçeği alt boyutlarından üçüncü faktör açısından sınıf düzeylerine göre anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi bulgularına göre anlamlı farklılık bulunamamıştır [$F_{(sd1-sd2)} = 1,96; p < ,05$]. Faktör 3 alt boyutunda sınıf düzeylerine göre 2. Sınıf öğrencilerinin ortalamaları (46,48) 3. Sınıf öğrencilerinin ortalamalarından (47,89) daha düşüktür. 2. Sınıf öğrencilerinin ortalamaları (46,48) 4. Sınıf öğrencilerinin ortalamalarından (46,91) daha düşüktür. 3. Sınıf öğrencilerinin ortalama puanı (47,89) 4. Sınıf ortalama puanından (46,91) daha düşüktür.

ADKYB ölçeği alt boyutlarından dördüncü faktör açısından sınıf düzeylerine göre anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi bulgularına göre en az iki grup arasında anlamlı farklılık bulunmuştur [$F_{(sd1-sd2)} = 3,83; p < ,05$]. Bu farkın hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma yöntemlerinden LSD testi kullanılmıştır. Buna göre, faktör 4 alt boyutunda 2. Sınıf öğrencilerinin ölçek alt boyut ortalamaları (12,61), 3. Sınıf ortalama puanından (13,32) daha düşüktür. 2. Sınıf öğrencilerinin ölçek alt boyut ortalamaları (12,61), 4. Sınıf ortalama puanından (13,02) daha düşüktür. 3. Sınıf öğrencilerinin ölçek alt boyut ortalamaları (13,32), 4. Sınıf ortalama puanından (13,02) daha yüksektir.

Tablo 18

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin afete ilişkin kurs alma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	t	p	Anlamlı fark	Etki B.
Faktör 1	Evet	79	38,18	505	0,56	0,178	Fark yok	0,25
	Hayır	428	37,80					
Faktör 2	Evet	79	40,16	505	-0,09	0,005	Fark var	0,01
	Hayır	428	40,25					
Faktör 3	Evet	79	49,76	504	3,41	0,143	Fark yok	0,42
	Hayır	427	46,92					
Faktör 4	Evet	79	13,96	505	3,42	0,273	Fark yok	0,42
	Hayır	428	12,84					

Faktör 1 alt boyutunda öğrencilerin afet ilişkin kurs alma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($t_{(sd)} = 0,56$; $p > ,05$). Buna göre, birinci faktör alt boyutunda afet ile ilgili kurs alanların ortalama puanı (38,18), afet ile ilgili kurs almayanların ortalama puanından (37,80) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli birinci faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile daha önce bir afet kursu alma değişkeni arasında bir anlamlılık olmadığı görülmüştür. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilebilir (0,25).

Faktör 2 alt boyutunda öğrencilerin afet ilişkin kurs alma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)} = -0,09$; $p < ,05$). Buna göre, ikinci faktör alt boyutu afet ile ilgili kurs alanların ortalama puanı (40,1646), afet ile ilgili kurs almayanların ortalama puanından (40,2477) daha düşüktür. Bu bulgulara göre “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli ikinci faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile daha önce bir afet kursu alma değişkeni arasında bir anlamlılık olduğu söylenebilir. Etki büyüklüğü incelendiğinde

hesaplamalara göre manidar bulunamamıştır (0,01). Buna göre ortalamaların eşit olduğu yorumu yapılabilir.

Faktör 3 alt boyutunda öğrencilerin afet ilişkin kurs alma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığında ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır ($t_{(sd)}= 3,41$; $p>,05$). Buna göre, birinci faktör alt boyutunda afet ile ilgili kurs alanların ortalama puanı (49,75), afet ile ilgili kurs almayanların ortalama puanından (46,91) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli üçüncü faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile daha önce bir afet kursu alma değişkeni arasında bir anlamlılık olmadığı görülmüştür. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilebilir (0,42).

Faktör 4 alt boyutunda öğrencilerin afet ilişkin kurs alma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığında ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır ($t_{(sd)}= 3,42$; $p>,05$). Buna göre, birinci faktör alt boyutunda afet ile ilgili kurs alanların ortalama puanı (13,96), afet ile ilgili kurs almayanların ortalama puanından (12,84) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli dördüncü faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile daha önce bir afet kursu alma değişkeni arasında bir anlamlılık olmadığı görülmüştür. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilebilir (0,42).

Tablo 19

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin afete ile ilgili tatbikatlara katılma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	t	p	Anlamlı fark	Etki B.
Faktör 1	Evet	418	38,18	505	2,46	0,007	Fark var	0,34
	Hayır	89	36,34					
Faktör 2	Evet	418	40,44	505	1,37	0,054	Fark yok	0,17
	Hayır	89	39,26					
	Evet	417	47,76	504	2,54	0,043	Fark var	0,33

Faktör 3	Hayır	89	45,51					
Faktör 4	Evet	418	13,19	505	3,02	0,003	Fark var	0,36
	Hayır	89	12,22					

Faktör 1 alt boyutunda öğrencilerin afet ile ilgili tatbikatlara katılma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)}=2,46$; $p<,05$). Buna göre, faktör 1 boyutu afet ile ilgili kursa katılanların ortalama puanı (38,18), afet ile ilgili kursa katılmayanların ortalama puanından (36,34) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli birinci faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılma değişkeni arasında bir anlamlılık olduğu söylenebilir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilebilir (0,34).

Faktör 2 alt boyutunda öğrencilerin daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($t_{(sd)}=1,37$; $p>,05$). Buna göre, birinci faktör alt boyutunda daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılanların ortalama puanı (40,44), daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılmayanların ortalama puanından (39,26) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli ikinci faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılma değişkeni arasında bir anlamlılık olmadığı görülmüştür. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre anlamlı bulunmamıştır (0,17).

Faktör 3 alt boyutunda öğrencilerin afet ile ilgili tatbikatlara katılma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)}=2,54$; $p<,05$). Buna göre, faktör 3 boyutu afet ile ilgili kursa katılanların ortalama puanı (47,76), afet ile ilgili kursa katılmayanların ortalama puanından (45,51) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli üçüncü faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılma değişkeni arasında bir anlamlılık olduğu söylenebilir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilebilir (0,33).

Faktör 4 alt boyutunda öğrencilerin daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığında ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)}= 3,02$; $p>,05$). Buna göre, birinci faktör alt boyutunda daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılanların ortalama puanı (13,19), daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılmayanların ortalama puanından (12,22) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli dördüncü faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile daha önce afete ilişkin bir tatbikata katılma değişkeni arasında bir anlamlılık olduğu görülmüştür. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilebilir (0,36).

Tablo 20

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin daha önce afet yaşama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	t	p	Anlamlı fark	Etki B.
1	Evet	387	38,00	505	1,05	0,293	Fark yok	6,7
	Hayır	120	37,39					
2	Evet	387	40,66	505	2,16	0,022	Fark var	0,24
	Hayır	120	38,87					
3	Evet	386	47,85	504	2,73	0,004	Fark var	6,4
	Hayır	120	45,80					
4	Evet	387	13,15	505	1,91	0,048	Fark var	0,21
	Hayır	120	12,59					

Şimdiye kadar bir afet yaşadınız mı sorusuna verilen cevapların faktörlere göre dağılımı ile ilgili elde edilen bulgular incelendiğinde anlamlı bir farklılık gözlemlemek için Tablo 24’e bakılmıştır. Tabloya göre ADKYB ölçeği alt boyutlarından birinci faktörde elde edilen verilere göre manidar bir farklılık bulunamamıştır ($t_{(sd)}= 1,05$; $p>,05$). Buna göre, faktör 1 boyutu kapsamında daha önce afet yaşamış olan katılımcıların ortalama puanı

(38,00), daha önce afet yaşamamış olan katılımcıların ortalama puanından (37,39) daha yüksektir. Bu bulgulara göre, “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli birinci faktör alt boyutunda daha önce afet yaşama değişkenine göre manidar bir farklılık tespit edilememiştir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “büyük” olarak nitelendirilebilir (6,7).

ADKYB ölçeği alt boyutlarından ikinci faktör alt boyutunda öğrencilerin daha önce afet yaşama değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)} = 2,16$; $p > ,05$). Buna göre, faktör 2 boyutu daha önce afet yaşamış olan katılımcıların ortalama puanı (40,66), daha önce afet yaşamamış olan katılımcıların ortalama puanından (38,87) daha yüksektir. Tabloya göre anlamlılık düzeyleri dikkate alındığında “Şimdiye kadar bir afet yaşadınız mı?” sorusuna verilen cevaplara göre Faktör 2 “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli alt boyutu kapsamında bulunan sorulara verilen cevaplar arasında manidar bir anlamlılık olduğu söylenebilir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilebilir (0,24).

ADKYB ölçeği alt boyutlarından üçüncü faktör alt boyutunda öğrencilerin daha önce afet yaşama değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)} = 2,73$; $p > ,05$). Buna göre faktör 3 alt boyutu daha önce afet yaşamış olan katılımcıların ortalama puanı (47,85), daha önce afet yaşamamış olan katılımcıların ortalama puanından (45,80) daha yüksektir. Anlamlılık düzeyleri dikkate alındığında “Şimdiye kadar bir afet yaşadınız mı?” sorusuna verilen cevaplara göre Faktör 3 “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli alt boyutu kapsamında bulunan sorulara verilen cevaplar arasında manidar bir anlamlılık olduğu söylenebilir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “büyük” olarak nitelendirilebilir (6,4).

ADKYB ölçeği alt boyutlarından dördüncü faktör alt boyutunda öğrencilerin daha önce afet yaşama değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)} = 1,91$; $p > ,05$). Faktör 4 boyutu daha önce afet yaşamış olan katılımcıların ortalama puanı (13,15), daha önce afet yaşamamış olan katılımcıların ortalama puanından (12,59) daha yüksektir. Anlamlılık düzeyleri dikkate alındığında “Şimdiye kadar bir afet yaşadınız mı?” sorusuna verilen cevaplara göre Faktör 4 “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” kapsamında bulunan

sorulara verilen cevaplar arasında manidar bir anlamlılık olduğu söylenebilir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilebilir (0,21).

Tablo 21

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin ilk yardım kursu alma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Faktör	Grup	n	\bar{X}	sd	t	p	Anlamlı fark	Etki B.
Faktör 1	Evet	173	37,83	505	-0,09	0,931	Fark yok	0,01
	Hayır	334	37,87					
Faktör 2	Evet	173	40,75	505	1,13	0,260	Fark yok	0,1
	Hayır	334	39,97					
Faktör 3	Evet	172	49,35	504	4,77	0,000	Fark var	0,45
	Hayır	334	46,34					
Faktör 4	Evet	173	13,50	505	2,96	0,004	Fark var	4,26
	Hayır	334	12,77					

ADKYB ölçeği alt boyutlarından birinci faktörde öğrencilerin ilk yardım kursu alma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığında ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır ($t_{(sd)} = -0,09$; $p > ,05$). Buna göre, faktör 1 alt boyutu ilk yardım kursu alan öğrencilerin ortalama puanı (37,83), ilk yardım kursu almayan öğrencilerin ortalama puanından (37,87) daha düşüktür. Bu bulgulara göre “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli birinci faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile ilk yardım kursu alma değişkeni arasında bir anlamlılık tespit edilememiştir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre manidar bulunamamıştır (0,01). Buna göre ortalamaların eşit olduğu yorumu yapılabilir.

ADKYB ölçeği alt boyutlarından ikinci faktörde öğrencilerin ilk yardım kursu alma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığında ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır ($t_{(sd)} = 1,13$; $p > ,05$). Buna göre, faktör 2 alt

boyutu ilk yardım kursu alan öğrencilerin ortalama puanı (40,75), ilk yardım kursu almayan öğrencilerin ortalama puanından (39,97) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli ikinci faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile ilk yardım kursu alma değişkeni arasında manidar bir fark tespit edilememiştir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre manidar bulunamamıştır (0,1). Buna göre ortalamaların eşit olduğu yorumu yapılabilir.

ADKYB ölçeği alt boyutlarından üçüncü faktörde öğrencilerin ilk yardım kursu alma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)} = 4,77$; $p >,05$). Buna göre, faktör 3 alt boyutu ilk yardım kursu alan öğrencilerin ortalama puanı (49,35), ilk yardım kursu almayan öğrencilerin ortalama puanından (46,34) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli üçüncü faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile ilk yardım kursu alma değişkeni arasında manidar bir fark tespit edilmiştir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “küçük” olarak nitelendirilmektedir (0,45).

ADKYB ölçeği alt boyutlarından dördüncü faktörde öğrencilerin ilk yardım kursu alma değişkenine göre anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan t testi analizine göre, istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t_{(sd)} = 2,96$; $p <,05$). Buna göre, faktör 4 alt boyutu ilk yardım kursu alan öğrencilerin ortalama puanı (13,50), ilk yardım kursu almayan öğrencilerin ortalama puanından (12,77) daha yüksektir. Bu bulgulara göre “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli dördüncü faktör alt boyutu kapsamındaki sorulara verilen cevaplar ile ilk yardım kursu alma değişkeni arasında anlamlılık düzeylerine bakıldığında manidar bir farklılık gözlemlenmiştir. Buna göre ilk yardım kursu alan öğrencilerin afet öncesi boyutu kapsamındaki sorulara verdikleri cevapların anlamlı bir fark oluşturduğu söylenebilir. Etki büyüklüğü incelendiğinde hesaplamalara göre “büyük” olarak nitelendirilebilir (4,26).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Yapılan tez çalışmasında, üniversite öğrencilerinin yaşadığı krizlerin neler olduğunun, öğrencilerin kriz yaşanmasına karşı tepki düzeylerinin, krizin sebebi olarak algıladıkları etmenlerin, krizin yönetilmesi ile ilgili beceri seviyelerinin, krizi engelleme ya da çözümlenme stratejilerinin başarısını ve kriz durumlarında yaşadıkları güçlükleri belirleyerek kriz yönetim becerilerini ortaya koyan bir ölçek geliştirilmiştir. Geliştirilen bu ölçek yapısal olarak incelenmek üzere geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinden geçirilmiştir. Ayrıca geliştirilen bu ölçek neticesinde öğrencilerin ölçekten aldıkları puanlar ile çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Buna istinaden ölçek alt boyutlarında öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyleri, afete ilişkin kurs alma, afete ile ilgili tatbikatlara katılma, daha önce afet yaşama ve ilk yardım kursu alma değişkenleri açısından farklılık düzeylerinin varlığı ele alınmıştır. Çalışmanın alt boyutları (afet sonrası kriz yönetim becerileri, afet anında strateji becerileri, afet anında eylem becerileri ve afet öncesi kriz yönetim becerileri) bağımlı değişkenler olarak ele alınmıştır. Çalışma bünyesinde bulunan öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyleri, afete ilişkin kurs alma, afete ile ilgili tatbikatlara katılma, daha önce afet yaşama ve ilk yardım kursu alma değişkenleri bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Buna göre geçerlik ve güvenilirlik analizlerine ilişkin tartışmalar incelendiğinde:

Geliştirilen ölçeğin uzman görüşleri neticesinde oluşturulan maddeler üzerinden yapılan uygulamalardan elde edilen bulgulara göre elendikten sonra yapılan AFA neticesinde son hali oluşturulmuştur. Bu maddeler üzerinden yapılan DFA sonucunda elde edilen bulgular LISREL üzerinde uygulanan gerekli analizler ışığında kapsam ve geçerliliğin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sayın (2008) tarafından yapılan çalışmaya göre ölçeğin DFA sonucunda elde edilen bulgulara göre geçerli bir yapıda olduğu ifade edilmiştir.

Aksu (2009) tarafından yapılan çalışmaya göre ölçeğin uzman görüşleri alınarak yapılması ve elde edilen faktör yükleri temel alındığında yapısal olarak geçerlilik sağladığı

ifade edilmiştir. Yapılan uzman görüşleri, SPSS analizleri, LISREL analizleri temel alındığında elde edilen sonucun tatmin edici düzeyde olduğu söylenebilir.

Geliştirilen ölçeğin güvenirlik katsayısı .946 olarak hesaplanmıştır. Sayın (2008) tarafından geliştirilen kriz yönetim becerileri ölçeğinin güvenirlik katsayısı tüm ölçek kapsamında .85 düzeyinde hesaplanmıştır. Aksu (2009) tarafından geliştirilen kriz yönetim becerileri ölçeğinin güvenirlik katsayısı tüm ölçek kapsamında .98 düzeyinde hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde güvenirlik katsayısının tatmin edici düzeyde olduğu söylenebilir.

Çalışma bünyesinde öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli alt boyutu ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli alt boyutu açısından manidar bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Ayrıca “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli alt boyutu ve “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli alt boyutu açısından öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre manidar bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Özdemir (2002) tarafından ilkökul düzeyinde görev alan yönetici pozisyonundaki bireylerin kriz yönetimi yeterliliklerine ilişkin çalışmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi neticesinde elde edilen bulgulara göre cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca aynı çalışmada öğretmenlik alanında temelden eğitim görmüş bireylerin kriz yönetimi hususunda daha başarılı oldukları ifade edilmiştir.

Adıgüzel (2007) tarafından yapılan ilkökul düzeyinde yönetici pozisyonunda görev alan bireylerin deprem alanında kriz yönetimine ilişkin yeterlilik çalışmasında elde edilen veriler neticesinde cinsiyet değişkeni ile ölçekten alınan puanlar analiz edildiğinde elde edilen bulgular ışığında kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre kriz yönetim yeterliliği hususunda daha başarılı oldukları ifade edilmiştir. Bu durumda söz konusu iki değişken arasında istatistiksel olarak manidar bir fark olduğu açıklanmıştır.

Savcı (2008) tarafından yapılan ortaokul düzeyinde görevli olan öğretmen kadrosundaki bireylerin kriz yönetimine ilişkin tutumlarının incelendiği çalışmaya göre katılımcıların cinsiyet değişkenine göre tutumları incelendiğinde elde edilen bulgular ışığında manidar fark olduğu ifade edilmiştir. Bu bulgulara göre kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek ortalama ile kriz yönetimi ile ilgili eğitimlerin alınması hususunda baskın oldukları ifade edilmiştir.

Sayın (2008) tarafından gerçekleştirilen okullardaki yönetici pozisyonunda görev alan bireylerin kriz yönetim becerilerini ölçmek için geliştirilen ölçek çalışmasına göre kriz yönetimi hususunda yönetici pozisyonundaki katılımcılardan kadınların erkeklerden daha etkin oldukları tespiti yapılmıştır.

Ulutaş (2010) tarafından ilköğretim düzeyinde görev yapan yöneticilerin kriz yönetim yeterliliklerine ilişkin yapılan çalışmaya göre cinsiyet değişkenine ilişkin kriz yönetim yeterlilikleri incelendiğinde manidar fark bulunamadığı ifade edilmiştir.

Ayyürek (2014) tarafından yapılan Van depremi ile ilgili kriz yönetim yeterlilikleri ile ilgili öğretmenleri konu alan çalışmaya göre cinsiyet değişkenine göre manidar bir farklılık görüldüğü ifade edilmiştir.

Maya (2014) tarafından ilkokul düzeyinde görev alan yönetici pozisyonundaki bireylerin kriz yönetim yeterlilikleri üzerine yaptığı çalışma neticesinde elde edilen bulgular ışığında cinsiyet değişkenine göre katılımcıların ölçekten aldıkları puanlar analiz edildiğinde manidar fark oluşmadığı ifade edilmiştir.

Özsezer (2014) tarafından lise düzeyinde görevli yönetici ve öğretmen görüşleri temel alınarak yapılan çalışmaya göre katılımcıların kriz yönetim becerilerine ilişkin analizlerde cinsiyet değişkenine göre manidar fark olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada kullanılan ölçeğin üç alt boyut olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Buna göre ilk alt boyut olan “kriz öncesi” faktörüne göre cinsiyet değişkenine göre manidar fark bulunamadığı ifade edilmiştir. Ancak ikinci alt boyut olan “kriz anı” ve üçüncü alt boyut olan “kriz sonrası” faktörlerine göre cinsiyet değişkeni incelendiğinde manidar fark olduğu ifade edilmiştir. Çalışmaya göre erkek katılımcıların aldığı puanların kadın katılımcıların aldığı puanlardan daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Karakuş (2018) tarafından okullardaki yönetici pozisyonundaki bireylerin krizlere karşı tutum, davranış ve yeterliliklerini ölçmek ve değerlendirmek için yapılan çalışmaya göre öğretmenlerin cinsiyet değişkenine göre araştırma alt boyutları olan “kriz öncesi”, “kriz anı”, “kriz sonrası” açısından manidar bir farklılık gözlemlenmediği belirtilmiştir. Aynı çalışmaya göre yönetici pozisyonundaki bireylerin cinsiyet değişkeni açısından farklılıkları incelendiğinde “kriz anı” ve “kriz sonrası” boyutlarında farklılık gözlemlenmemiş iken “kriz öncesi” boyutta erkeklerin kadınlardan daha yüksek puan aldıkları gözlemlendiği belirtilmiştir.

Özarıan (2019) tarafından kamu kurumlarındaki bireylerin kriz yönetim yeterliliklerini incelemek amacıyla yapılan çalışmaya göre katılımcıların cinsiyetine göre kriz yönetim becerilerine ilişkin analizlerde anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre erkek katılımcıların kadın katılımcılardan kriz yönetimi becerileri düzeylerinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Bıykoğlu (2020) tarafından ilköğretim düzeyindeki okulda yönetici pozisyonunda görevli olan bireylerin kriz yönetim yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği çalışmada cinsiyet değişkenine göre ölçekten alınan puanlar analiz edildiğinde manidar bir fark bulunamadığı ifade edilmiştir.

Gezer (2020) tarafından okullardaki yönetici pozisyonundaki bireylerin kriz yönetim yeterliliklerine ilişkin yapılan çalışmada elde edilen veriler neticesinde ölçekten alınan puanlar ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen bulgulara göre manidar fark ortaya koyduğu ifade edilmiştir.

Yılmaz (2020) tarafından yapılan kriz yönetim becerilerini ölçerek bireylerin duygusal zeka değişkenine göre incelemeyi hedeflediği çalışmaya göre kriz anlarında kadın yöneticilerin puanları erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Ercan (2021) tarafından yapılan ortaokul düzeyindeki yönetici pozisyonundaki bireylerin cinsiyet değişkenlerine göre kriz yönetim yeterlilikleri incelendiğinde anlamlı bir fark bulunamadığı ifade edilmiştir.

Özalp (2021) tarafından okullardaki yönetici pozisyonundaki bireylerin kriz yönetim yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği çalışmada elde edilen veriler dahilinde cinsiyet değişkeninin ölçekten alınan puanlarla yapıldığı analiz bulgularına göre anlamlı bir farklılık görülmediği ifade edilmiştir.

Çalışma bünyesinde öğrencilerin sınıf düzeyleri değişkenine göre “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli alt boyuta göre 3. Sınıf ile 4. Sınıf düzeyleri değişkenlerine göre manidar bir farklılık görölmektedir. “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli alt boyuta bakıldığında 3. Sınıf ve 2. Sınıf düzeyleri değişkenlerine göre ve 3. Sınıf ve 4. Sınıf düzeyleri değişkenine göre manidar bir farklılık olduğu görölmüştür. Kriz yönetim becerileri ile ilgili araştırmalara bakıldığında öğrenciler temel alınarak yapılan herhangi bir araştırma bulunmadığı için bu hususta diğer araştırmalara ilişkin karşılaştırma yapılamamıştır.

Sayın (2008) tarafından yapılan okullardaki yönetici pozisyonunda görev alan bireylerin kriz yönetim becerilerini ölçek için geliştirilen ölçek çalışmasına göre farklı sınıf ve okul düzeylerinde eğitim veren öğretmenlerin krize karşı tutum ve yeterliliklerin farklılaştığı ifade edilmiştir.

Ayyürek (2014) tarafından yapılan Van depremi ile ilgili kriz yönetim yeterlilikleri ile ilgili öğretmenleri konu alan çalışmaya göre anaokulu, ilköğretim ve lise düzeylerinde 3 ayrı grupta eğitim veren öğretmenler düzeyinde inceleme yapılmıştır. Buna göre okul kademesi adı altında değişken belirlenmiş ve buna göre ilköğretim ve lise öğretmenlerinin anaokulu öğretmenlerine göre kriz yönetimi hususundaki görüşlerinin daha olumsuz olduğu ifade edilmiştir.

Çalışma bünyesinde afet ile ilgili kurs alma değişkenine göre “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli alt boyutta manidar bir farklılık görülmüştür. Afete ilişkin tatbikatlara katılma değişkenine göre “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli alt boyutta ve “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli alt boyutta manidar farklılıklar görülmüştür. Daha önce afet yaşama değişkenine göre anlamlılık düzeylerine bakıldığında “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli alt boyutta ve “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli alt boyutta manidar farklılıklar görülmüştür. İlk yardım kursu alma değişkeni ile anlamlılık düzeylerine bakıldığında “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli alt boyutta ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli alt boyutta manidar farklılıklar görülmüştür.

Sayın (2008) tarafından yapılan okullardaki yönetici pozisyonunda görev alan bireylerin kriz yönetim becerilerini ölçek için geliştirilen ölçek çalışmasına göre krize ilişkin eğitim alan bireylerin ölçek sorularında daha başarılı oldukları ifade edilmiştir.

Aksu (2009) tarafından geliştirilen ölçek çalışması bulgularına göre ölçek maddelerinden alınan puanlar ile bireylerin eğitim, kurs alma değişkenlerine göre manidar farklılıklar gözlemlendiği ifade edilmiştir.

Ulutaş (2010) tarafından ilköğretim düzeyinde görev yapan yöneticilerin kriz yönetim yeterliliklerine ilişkin yapılan çalışmaya göre kıdem değişkenine ilişkin kriz yönetim becerileri incelendiğinde elde edilen bulgular neticesinde manidar farklılık oluştuğu ifade edilmiştir. Ayrıca aynı çalışmada yöneticilerin mezuniyet derecesi değişkenine ilişkin kriz yönetim becerileri incelendiğinde manidar fark bulunamadığı ifade edilmiştir.

Maya (2014) tarafından ilkokul düzeyinde görev alan yönetici pozisyonundaki bireylerin kriz yönetim yeterlilikleri üzerine yaptığı çalışma neticesinde elde edilen bulgular ışığında kıdem değişkenine göre katılımcıların ölçekten aldıkları puanlar analiz edildiğinde manidar fark olduğu ifade edilmiştir.

Özsezer (2014) tarafından lise düzeyinde görevli yönetici ve öğretmen görüşleri temel alınarak yapılan çalışmaya göre katılımcıların kriz yönetim becerilerine ilişkin analizlerde elde edilen bulgular ışığında krizlere ilişkin eğitim alma değişkenine göre manidar fark ortaya koyulduğu ifade edilmiştir.

Yıldız (2014) tarafından yapılan okullarda yönetici pozisyonunda görev alan bireylerin kriz yönetimi hususundaki yeterliliklerine ilişkin çalışma neticesinde ölçekten alınan puanlar açısından kıdem, eğitim gibi değişkenlere göre değerlendirme yapıldığında anlamlı farklar elde edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca aynı çalışmada yönetici pozisyonundaki bireylerin dışarıdan tayini neticesinde yeni atanan yöneticinin oluşabilecek kriz durumlarına ilişkin yeterliliğinin düşük olacağı hususuna değinilmiştir.

Bayram (2015) tarafından yapılan İstanbul büyükşehir belediyesi kapsamında yapılan kriz yönetim yeterliliğine ilişkin çalışmada elde edilen veriler neticesinde alınan eğitimler değişkeniyle kriz yönetim becerileri arasında manidar bir fark olduğu ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında cinsiyet değişkenine göre belediyenin yaptığı eğitim çalışmaları değişkeni arasında manidar fark olduğu ifade edilmiştir. Buna göre erkek katılımcıların kadın katılımcılardan daha yüksek puan aldıkları gözlemlenmiş olup nedeni bazı kişisel düşünceler, siyasi görüş ve verilen eğitimlerin başarılı olduğu yönünde görüldüğü ifade edilmiştir.

Ayyürek (2018) tarafından yapılan Van depremi ile ilgili kriz yönetim yeterlilikleri ile ilgili öğretmenleri konu alan çalışmaya göre erkek katılımcıların kadınlara göre daha fazla kurs, eğitim aldıkları bulgularına ulaştığı ifade edilmiştir. Ancak kurs, eğitim değişkenlerine göre kriz süreci ile karşılaştırma yapılmadığı gözlemlenmiştir.

Karakuş (2018) tarafından okullardaki yönetici pozisyonundaki bireylerin krizlere karşı tutum, davranış ve yeterliliklerini ölçmek ve değerlendirmek için yapılan çalışmaya göre daha önce krizlerin yönetimine ilişkin eğitim alan bireylerin krizlerle ilgili eğitim almamış bireylere göre kriz yönetimi kapsamında daha yeterli ve duyarlı olduklarına ilişkin bulgular elde edildiği ifade edilmiştir.

Atabay (2019) tarafından yapılan devlet hastanesi bünyesinde çalışan bireylerin kriz yönetimine ilişkin eğitimlere katılma değişkenine göre Sayın (2008) tarafından geliştirilen ölçeğin kullanılması neticesinde alınan puanlar ile karşılaştırıldığında analizler sonucunda eğitim alan çalışanların kriz yönetim yeterliliklerinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Caner (2019) tarafından yapılan hizmet alt sektörlerinden konaklamanın konu edildiği yönetici pozisyonundaki bireylerin kriz yönetim yeterliliklerinin incelenip çeşitli değişkenler açısından değerlendirildiği çalışmada elde edilen bulgular ışığında sektörde çalışma süresine, tecrübe, kriz yaşama gibi değişkenler açısından incelendiğinde bulgular arasında manidar bir farklılık gözlemlendiği ifade edilmiştir.

Bıyıköğlü (2020) tarafından ilköğretim düzeyindeki okulda yönetici pozisyonunda görevli olan bireylerin kriz yönetim yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği çalışmada krize ilişkin alınan eğitimler değişkenine göre ölçekten alınan puanlar analiz edildiğinde elde edilen bulgular ışığında anlamlı bir farklılık olduğu ifade edilmiştir.

Bandrova, Konecny ve Rusnakova (2010) tarafından yapılan çalışmada geliştirilen Avrupa Afet Eğitim Ağı'ndan (COM 2008) bahsedilmiştir. Yapılan çalışmaya göre üç gruba ayrılan öğrencilerin kriz yönetimine ilişkin bilgi, birikim, beceri ve hazırlık seviyelerini ölçmek adına ortaokul, lise ve üniversite düzeyinde okumakta olan öğrenciler arasında Avusturya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak dört ülkede anket çalışması yapılmıştır. Yapılan analizler neticesinde öğrencilerin kriz yönetimi hususundaki yeterlilikleri tartışılmıştır. Buna istinaden haritalama ve kartografi çalışmalarının öğrencilere büyük ölçüde kriz yönetimi becerilerinin gelişmesi konusunda destek olacağı öne sürülmüştür. Oluşturulan kartograflar ve harita çalışmalarında öğrencilerin fikirlerini alma önerisinde bulunulmuştur.

Baxter ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan çalışmada son sınıf hemşirelik bölümü öğrencilerinin acil servisteki vakalara yanıt verme becerilerinin geliştirilmesine ilişkin videolu eğitim değişkeni ve uygulamalı öğretim değişkeni açısından inceleme ve değerlendirme yapılmıştır. 27 öğrenci örnekleme dahil edilerek videolu eğitim, uygulamalı öğretim ve talimat almayan üç gruba rasgele atanarak inceleme yapılmıştır. Yapılan çalışma neticesinde elde edilen bulgular ışığında öğrencilerin videolu eğitim ve uygulamalı öğretim değişkenleri arasında manidar farklılıklar gözlemlenmiştir. Buna istinaden videolu ya da

uygulamalı talimatlar ile öğrencilerin kriz yönetim becerileri performanslarında iyileşmeler olabileceği sonucuna varıldığı öne sürülmüştür.

Hořková-Mayerová (2019) tarafından yapılan çalışmaya göre Çek Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminde kriz yönetimine ilişkin alanlardaki gerekli yöneticilerin yetiştirme sürecine ilişkin önemli vurgular söz konusudur. Buna göre güvenlik açısından bakıldığında söz konusu bölümlerdeki eğitimlerde kriz yönetimi eğitimleri açısından eksikler belirtilmiş ve üniversite düzeyinde öğrencilerin eğitimi verilirken gerekli kriz yönetim yeterliliklerinin sağlanması açısından eğitim verilmesi hususundan bahsedilmiştir. Yapılan çalışma neticesinde elde edilen analizler ışığında söz konusu durumun çözümüne ciddi bir biçimde yardımcı olacağı düşünülen önerilerin temelini sağlanacağından bahsedilmiştir.

Rayburn ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan çalışmada üniversitelerin olası krizlere karşı sürekliliğin korunması ve krizlere ilişkin stratejilerin geliştirilmesi hususunda işletme bölümü öğrencilerinin kriz öncesi ve kriz sonrası değerlendirilmeleri ve ayrıca kriz anında kişisel öğrenme başarısını etkileyen faktörlerin yorumlanması sonucunda elde edilen bulgulara göre değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmaya göre Covid-19 salgınından dolayı yaşanan krizlerin karşısında öğrenme sürekliliğinin korunması açısından izlenilecek hususlar analiz edilmiştir.

Sirivanasandha ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan araştırmada beşinci sınıf tıp öğrencilerinde kriz yönetiminde durum farkındalığı ve karar verme değişkenleri açısından değerlendirme yapılması amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmaya göre öğrencilerin durum farkındalığı değişkeninin üç seviyesinden de başarılı puanlar alırken karar verme değişkeninde birinci ve ikinci düzeyde yeterlilik gösterirken üçüncü düzeyde düşük puanlar aldıkları gözlemlenmiştir.

5.2. Sonuçlar

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda üniversite 1. Sınıf, 2. Sınıf, 3. Sınıf ve 4. Sınıf öğrencilerinin afet durumunda kriz yönetim becerilerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmesi ve üniversite öğrencilerinin ölçekten aldıkları puanlar neticesinde kişilere özgü ve eğitimsel bazı değişkenler açısından incelenmesi konu edilmiştir. Bu amaç

doğrultusunda oluşturulan 51 madde ile oluşturulan Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin deneme formu Sağlık Bilimleri Fakültesi bünyesinde bulunan Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü 2., 3. ve 4. Sınıf düzeylerindeki öğrencilerine uygulanmıştır. Eğitim Fakültesi bünyesinde okuyan 2., 3. ve 4. Sınıf düzeylerinde İngilizce Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Coğrafya Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümlerinde 507 öğrenciye uygulaması yapılarak elde edilen sonuçlar ve analizler ışığında ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve 40 maddelik dört faktörlü yapıda karar alınmıştır. Aynı biçimde 507 öğrenci üzerinden elde edilen veriler temel alınarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmış olup değerlendirmeye alınmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi uygulaması için Eğitim Fakültesi bünyesinde okuyan 1., 2., 3. ve 4. Sınıf düzeylerinde Acil Yardım ve Afet Yönetimi, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Coğrafya Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümlerinde 710 öğrenciye ölçeğin son hali kullanılarak ikinci bir uygulama yapılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında sonuçların yetersizliği kararı alınarak 507 öğrenci üzerinden analiz bulguları değerlendirmesinde kalınmıştır. Son olarak Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin, katılımcıların ölçekten aldıkları puanlar neticesinde kişilere özgü ve eğitimsel bazı değişkenler açısından incelenmesi için toplamda 1289 öğrenciye uygulanmış olup 507 öğrenci temel alınarak ortaya çıkan analiz sonuçları üzerinden bulgular incelenmiştir.

Yapılmış olan analizler neticesinde elde edilen bulgular ışığında çıkarımda bulunulması mümkün olan bazı sonuçlar madde biçiminde aşağıda verilmiştir.

- Uzman görüşlerine dayalı olarak yapılan Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin son halinde yer alan maddeler ölçeğin kapsamının ve geçerliliğinin sağlandığını göstermektedir.
- Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin faktör yapısı belirlenmesi amacıyla yapılmış olan açımlayıcı faktör analizi neticesinde “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri”, “Afet Anında Strateji Becerileri”, “Afet

Anında Eylem Becerileri” ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” olarak dört faktörlü bir yapıda olduğunu göstermektedir.

- Doğrulayıcı faktör analizi bulgularına göre değerlendirmeye alınan t değerleri ve uyum indeksleri ölçeğin dört faktörlü yapısını geçerli kılmaktadır.
- Tüm ölçek kapsamında ve faktörler açısından hesaplanmış olan Cronbach’s Alpha katsayıları sonuçları neticesinde ölçek kapsamındaki maddelerin tüm ölçek ile bir tutarlılık içinde bulunduğunu ve her dört faktörün, faktörlerin bünyesinde yer maddeler ile tutarlılığının olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların, Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinden aldıkları puanlar ile çeşitli değişkenler açısından incelenmesine ilişkin analiz sonuçları aşağıda madde biçiminde verilmiştir.

- Elde edilen bulgular ışığında kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Katılımcıların cinsiyetleri değişkenine göre “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli Faktör 3 ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 4 açısından manidar bir farklılık olduğu bulunmuştur. Ayrıca “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 1 ve “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli Faktör 2 açısından cinsiyet değişkeni incelendiğinde manidar bir fark bulunamamıştır.
- “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 1’e bakıldığında 3. Sınıf ile 4. Sınıf düzeyleri değişkenlerine göre manidar bir farklılık görülmektedir. Buna göre 3. ve 4. sınıflar karşılaştırıldığında afet sonrasında kriz yönetim becerileri yeterliliklerinin diğer sınıflara göre manidar olduğunu göstermektedir.
- “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 4’e bakıldığında 3. Sınıf ve 2. Sınıf düzeyleri değişkenlerine göre ve 3. Sınıf ve 4. Sınıf düzeyleri değişkenine göre manidar bir farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre elde edilen bulgular 4. sınıfların, 3. sınıflara göre kriz öncesinde daha becerikli, 3. Sınıfların ise 2. sınıflara göre kriz öncesinde daha becerikli olduklarını göstermektedir.
- “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli Faktör 3 ve “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli Faktör 2 açısından sınıf düzeyleri değişkenine göre elde edilen bulgular incelendiğinde manidar bir fark bulunamamıştır.
- Afet ile ilgili kurs alma değişkenine göre “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli Faktör 2’de manidar bir farklılık görülmektedir. Buna göre afete ilişkin kurs alan

katılımcıların afet anında strateji becerileri kapsamında daha becerikli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli Faktör 3, “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 1 ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 4 açısından afet ile ilgili kurs alma değişkeni incelendiğinde elde edilen bulgulara göre manidar bir fark görülememiştir.

- Afete ilişkin tatbikatlara katılma değişkenine göre “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 1’de, “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli Faktör 3 ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 4’te manidar farklılıklar görülmektedir. Bu bulgulara göre afete ilişkin tatbikatlara katılan katılımcıların afet sonrasında, afet anındaki eylem becerileri ve afet öncesi kriz yönetim becerilerinde daha nitelikli olduklarını göstermektedir.
- Daha önce afet yaşama değişkenine göre anlamlılık düzeylerine bakıldığında “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli Faktör 2’de, “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli Faktör 3’te ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 4’te manidar farklılıklar görülmektedir. Buna göre daha önce bir afet yaşayan katılımcıların genel olarak afet anında ve öncesinde kriz yönetim becerileri hususlarından daha yüksek puan aldıklarını göstermektedir. Daha önce afet yaşayan katılımcıların afet öncesi ve anında kriz yönetim hususunda daha becerikli oldukları söylenebilir.
- İlk yardım kursu alma değişkeni ile anlamlılık düzeylerine bakıldığında “Afet Anında Eylem Becerileri” isimli Faktör 3’te ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 4’te manidar farklılıklar görülmektedir. Buna göre ilk yardım kursu alan katılımcıların afet öncesi ve afet anındaki eylemler hususunda daha yeterli oldukları söylenebilir. Ayrıca “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri” isimli Faktör 1 ve “Afet Anında Strateji Becerileri” isimli Faktör 2 incelendiğinde elde edilen bulgular ışığında manidar fark görülememiştir. Buna göre ilk yardım kursu alan katılımcıların afet anında strateji kurma ve afet sonrasındaki tutumları değerlendirildiğinde değişkenin herhangi bir katkı sağlamadığı gözlemlenmiştir.

5.3. Öneriler

Çalışma doğrultusunda Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin geçerlilik ve güvenirlik analizleri yapılmış ve katılımcıların ölçekten aldıkları puanlar temel alınarak elde edilen puanlar bazı çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Bu araştırma neticesinde elde edilen bulgular ışığında yapılmış olan öneriler madde biçiminde aşağıda verilmiştir.

- Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği kullanılıp ölçekten düşük alan öğrencilere afet ve kriz yönetimi eğitimleri verilmesi sağlanabilir.
- Kriz yönetim becerilerini geliştirici hususlar belirlenip öğrencilerin bu yönetime daha yeterli hale gelmesi sağlanabilir.
- Öğrencilerin Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinden aldıkları puanların değişikliklerinin daha detaylı incelenmesi amacıyla daha farklı değişkenler kullanılarak tekrar araştırması yapılabilir.
- Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği öğrencilerin kriz yönetme yeterlilikleri ile ilgili bilgi vermektedir. Ölçek daha kapsamlı araştırmalar için diğer üniversitelerde öğrenim görmekte olan öğrencilere, farklı bölümlere, farklı fakültelere tekrar uygulanabilir.
- Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği diğer üniversiteler üzerinden yapılacak araştırmalar ile iki veya daha çok üniversite arasında karşılaştırma yapılması amacıyla tekrar uygulanabilir.
- Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği bünyesinde “Afet Sonrası Kriz Yönetim Becerileri”, “Afet Anında Strateji Becerileri”, “Afet Anında Eylem Becerileri” ve “Afet Öncesi Kriz Yönetim Becerileri” isimli dört faktörlü yapı ile 40 maddelik bir ölçek biçiminde geliştirilmiş ve çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Bu ölçekten elde edilen sonuç araştırmaya katılan öğrencilerin kriz yönetim becerilerine ilişkin bilgi sağlasa da ağırlıklı olarak bu becerilerin tam kaynağını açıklayamamaktadır. Buna istinaden her faktör kendi kapsamında ayrı ayrı farklı değişkenler açısından değerlendirilerek kriz yönetim becerilerinin kaynağını daha kapsamlı bir biçimde açıklayacak bir ölçek geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, S. (2007). *İlköğretim okul müdürlerinin deprem ile ilgili kriz yönetimine ilişkin yeterlikleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- AFAD. (2013). *Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)*. Ankara: AFAD Yayınları.
- AFAD. (2014). *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü*. Ankara: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı Yayınları.
- AFAD.(2014). *2014-2023 teknolojik afetler*. Ankara: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı Yayınları.
- Afetlerde Psikolojik İlk Yardım (2009). İSMEP Rehber Kitaplar, s.8.
- Afet Zararlarını Azaltmaya Yönelik Şehir Planlama ve Yapılaşma (2009). İSMEP Rehber Kitaplar, s.10.
- Akgemici, T. (2007). *Stratejik yönetim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aksu, A. ve Deveci, S. (2009). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kriz Yönetimi Becerileri. *e-Journal of New World Sciences Academy*,4(2) 448-464.
- Akpınar, B. ve Köksalan, B. (2003). Olağanüstü Haller ve Okul. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 151-158.
- Alpar, R. (1997). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler Giriş-I*. Ankara: Kültür Ofset.
- Ataman, G. (2002). *İşletme yönetimi temel kavramlar ve yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Aydemir, M. ve Demirci, M. K. (2005). Son Dönemlerde Yaşanan Krizlerin İşletmeler Üzerindeki Olumlu Etkilerinin Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 65-81.
- Ayyürek, O. (2014). Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Anaokullarında Farklılıkların Yönetimi. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, 4(1), 175-188.

- Bandrova T., Konecny M., Rusnakova M. (2010). Research of students' cartographical knowledge in early warning and crisis management. In: Konecny M., Zlatanova S. & Bandrova T. (Eds) *Geographic Information and Cartography for Risk and Crisis Management. Lecture Notes in Geoinformation and Cartography*. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-03442-8_25
- Bardakçı, M. (2001, 21 Şubat). *Sezer'in firçası, padişah firçasının yanında iltifattı*. Erişim www.hurriyet.com.tr
- Baxter, P., Akhtar-Danesh, N., Landeen, J. & Norman, G. (2012). Teaching critical management skills to senior nursing students: Videotaped or interactive hands-on instruction?, *Nursing Education Perspective* 33(2), 106-110.
- Bayram, A. (2015). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin doğal afetlere dayalı kriz yönetimi ve İstanbul halkının bakış açısı* (Yayınlanmamış doktora tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Bıyıkoğlu, C. (2020). *İlköğretim okul yöneticilerinin kriz yönetimi becerilerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Bozgeyik, A. (2004). *Krizleri fırsata dönüştürmek*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Bozkurt, Ö., Turgay, E. ve Sezen, S. (1998). *Kamu yönetimi sözlüğü*. Ankara: TODAİE Yayını.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için istatistik* (20. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, H. (1997). *Organizasyon ve yönetim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Caner, E. (2019). Konaklama işletmeleri yöneticilerinin kriz yönetim becerileri ve stratejileri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(4), 3202-3224.
- Çelik, K. (2004). *Eğitimde acil durum yönetimi modeli önerisi ve uygulanabilirliği araştırması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelikten, M. (2001). Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 27 (27), 297-309.

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2014, 1 Aralık). Akkuyu NGS hakkında basın açıklaması.
Erişim www.csb.gov.tr
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve Lisrel Uygulamaları* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirbaş, E. (2002). Türkiye’de Sel. *Afet ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü Eğitim-Haber-Bilim Dergisi*, 2 (3).
- Demirtaş, H. (2000). Kriz Yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6(23), 353-373.
- DeVellis, R. F. (2014). *Ölçek geliştirme kuram ve uygulamalar*. (Çev. T. Totan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dinçer, Ö. (1992). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*. İstanbul: Timaş Basım Ticaret Sanayi A.Ş.
- Dinçer, Ö. (2013). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Drucker, P.F. (1998). *Fırtınalı dönemlerde yönetim* (Çev. B. Toksöz). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Drucker, P.F. (1994). *Yönetim görevleri, sorumlulukları, uygulamaları* (Çev. F. Dilber). Ankara: ODTÜ Basım İşliğı.
- Drucker, P.F. (2009). *Yönetim* (Çev. İ. Gülfidan). İstanbul: Optimist Yayım Dağıtım.
- Durusu, N. T. (2006). *Kriz dönemi yönetim stratejileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Ekici, E. (2012). Öğretmenlere Yönelik Bilişim Teknolojileri Öz-yeterlik Algısı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 53-65.
- Ercan, F. (2021). *Ortaokul müdürlerinin stratejik liderlikleri ve kriz yönetimi becerileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.
- Erten, Ş. (2011). *Türk kamu yönetiminde kriz yönetimi anlayışı* (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Fidan, S. (2019). *Türkiye'deki ölüme sebep olan heyelanların coğrafi bilgi sistemleri (cbs) ile değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Filiz, E. (2007). *Türk kamu yönetiminde kriz yönetimi*. İstanbul: Alfa Akademi Basım Yayım.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference 25.0 update* (15. Baskı). Londra: Routledge.
- Gezer, Y. (2020). Kriz yönetim becerilerine (kriz öncesi, dönemi ve sonrası) ilişkin olarak okul müdürlerinin sergilemiş oldukları davranışlar, *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(8).
- Gül, A. (2010). *İstanbul ilinde üç farklı statüdeki hastanede çalışan hemşirelerin kriz ile karşılaşma durumları, kriz yönetimine bakışı ve kişilik özellikleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, H. H. 2008. Zarar Azaltmanın Temel İlkeleri. M. Kadioğlu ve E. Özdamar (Ed.), *Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri* (s. 35-51). Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayınları.
- Güler, T. (2006), *Nükleer enerji üretimi sürecinde kazalar nükleer atıklar ve çevre sorunları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Haşit, G. (Ed.) (2013). *Kriz iletişimi ve yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hořková-Mayerová, Š. (2019). Education and Training in Crisis Management. In Z. Bekirogullari, M. Y. Minas, & R. X. Thambusamy (Eds.), *Education and Educational Psychology - ICEEPSY 2016*, vol 16. European Proceedings of Social and

Behavioural Sciences (pp. 849-856). Future Academy.
<https://doi.org/10.15405/epsbs.2016.11.87>

- İslamoğlu, H. A. (2003), *Bilimsel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kadioğlu, M. (2011). *Afet yönetimi - Beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.
- Kadioğlu, M. (2012). *Türkiye’de iklim değişikliği risk yönetimi*. Ankara: Türkiye’nin İklim Değişikliği II. Ulusal Bildiriminin Hazırlanması Projesi Yayını.
- Kalaycı, Ş. (2009), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kapucu, N. (2012). *The Network Governance in Response to Acts of Terrorism*. Newyork: Routledge.
- Karacığan, N. (2016). Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Kriz ve Afet Yönetim Çalışmalarının Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 12, 195-219.
- Karaköse, T. (2007). Örgütler ve Kriz Yönetimi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 13(1).
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868312.pdf>
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, M. (2013). *Afet yönetiminde sivil toplum kuruluşları ve gönüllülük işlevi*. Adaleti Savunanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASSAM) Derneği, Ankara.
Erişim www.assam.org.tr
- Koçel, T. (1993). *İşletmelerde kriz durumlarında yönetim uygulamaları*. Zaman Yönetimi ve Kriz Yönetimi Semineri, 26-28 Mayıs, TÜSSİDE, İstanbul.
- Maya, İ. (2014). Kamu ilkokullarında yöneticilerin sergiledikleri kriz yönetimi beceri düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23), 209-235.
- Millî Eğitim Bakanlığı (1999). *Kriz merkezi yönergesi*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

- Ocak, Y. (2006). *Ortaöğretim okullarında kriz yönetimi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Olgun, H. (2006). *Afet kaynaklı krizlerin yönetimi: 1999 sonrası İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Örnek, A. Ş. (2006). *Bilgi toplumunda kriz yönetimi stratejileri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özalp, U. ve Levent, A. F. (2021). Okul müdürlerinin kriz yönetme becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Millî Eğitim*, 50(230), 461-482.
- Özarslan, C. (2019). *Kamu kurumlarının kriz yönetimi becerileri: Samsun büyükşehir belediyesi çalışanlarına yönelik bir araştırma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Özbaşı, D. (2018). Çevrimiçi öğrenme motivasyon ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması; geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 352-368.
- Özbaşı, D. ve Özberk, E. H. (2018). Ölçme aracı geliştirme ve uygulama süreci. E.H. Özberk & N.Ö. Gübeş (Ed.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (ss. 103-120). İstanbul: Lisans.
- Özbaşı, D. (2019). Örneklem belirleme. K. Yılmaz & R.S. Arık (Ed.), *Eğitimde Araştırma Yöntemleri* (ss. 102-126). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, A. (2018). Suda TPH (Toplam Petrol Hidrokarbonları) Analizinin Petrol ve Doğalgaz Arama Amaçlı Kullanımı: Türkiye'den İlk Önemli Sonuçlar, *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 6(4), 615-636. doi: 10.21923/jesd.434060
- Özdemir, T. A. (2002). *İlköğretim okul müdürlerinin kriz yönetimi konusundaki koordinasyon yeterliliklerinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Düzce.
- Özdikmen, T. (2015). *İş sağlığı güvenliği ve acil durum yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özdikmen, T. (2015). *Afet ve acil durum yönetimi*. Ankara: Seçkin Teknik Yayınevi.

- Özsezer, S. (2014). *Liselerde kriz yönetimine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Pearson, C. ve Clair, J. (1998). Reframing Crisis Management. *The Academy of Management Journal*, 23(1), 59-76. doi: 10.2307/259099
- Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz Vergiliel M. (2008). *Örgütsel psikoloji*. Bursa: Alfa Yayınları.
- Savcı, S. (2008). *Ortaöğretim okullarında çalışan öğretmenlerin kriz yönetimine ilişkin algıları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Sayın, N. (2008). *Ortaöğretim kurumlarında kriz yönetimi stratejisinin incelenmesi (İstanbul ili örneği)* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., and Müller, H. (2003). Yapısal Eşitlik Modellerinin Uyumunun Değerlendirilmesi: Önem Testleri ve Tanımlayıcı Uyum İyiliği Ölçüleri. *Çevrimiçi Psikolojik Araştırma Yöntemleri Dergisi*, 8(2), 23-74.
- Sirivanasandha, B. (2022). Situation awareness and decision-making assessment of medical students in crisis management using key features questions. *The Journal Of Anesthesiology*, 48(1), 9-14.
- Rayburn, S.W., Anderson, S. & Sierra, J.J. (2021). Future thinking continuity of learning in marketing: A student perspective on crisis management in higher education, *Marketing Education Review*, 31(3), 241-255. doi: 10.1080/10528008.2020.1837633
- Tack, P. B. (1994). *Kriz zamanı yönetim* (Çev. Y. Güneri). İstanbul: İlgi Yayıncılık.
- Taşkın, Ç. ve Akat, Ö. (2010). *Araştırma yöntemlerinde yapısal eşitlik modelleme*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Tavşancıl E. (2002). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Tekin, M. ve Zerenler, M. (2005). *Krizi yönetebilmenin sırları*. Konya: Çizgi Kitapevi.

- Tezer, A. ve Türkoglu, H. (2008). *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*. Ankara: JICA Türkiye Ofisi.
- Tezbaşaran, A.A. (1997). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Tezgider, G. (2005). *Afet yönetiminde sivil toplum kuruluşlarının rolü ve görevleri*. Ankara: Japonya Uluslararası İş birliği Ajansı (JICA) Türkiye Ofisi.
- Tutar, H. (2000). *Kriz ve stres ortamında yönetim*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Tutar, H. (2007). *Kriz ve stres yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tüz Vergiliel, M. (2001). *Kriz ve işletme yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Birleşmiş Milletler (1992). *Internationally agreed glossary of basic terms related to disaster management*. DNA/93/36 Department of Humanitarian Affairs, Geneva.
- Ulusay, R. (2000). *Uygulamalı jeoteknik bilgiler*. Ankara: TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları.
- Ural, D. (1996). *Afet politikaları ve afetlerin ekonomik boyutu: Türkiye uygulaması*. ODTÜ Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.
- Ural, E. G. (2006). *Stratejik halkla ilişkiler uygulamaları*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz Yıldız, S. B. (2015). *Okul yöneticilerinin esnek liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Edirne ili örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Yılmaz, I. (2003). *Siyasal kültür-kriz etkileşimi çerçevesinde Türk siyasal kültürünün kriz alanları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, İ. ve Yıldırım, B. (2020). Okul Yöneticilerinin Kriz Yönetimi Tutumları İle Duygusal Zekâları Arasındaki İlişki. *İstanbul Zaim Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 2(3), 42-62.

EKLER

Ek 1: Katılımcı Bilgi Formu (Kompozisyon)

Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Katılımcı Bilgi Formu

Değerli katılımcı,

Bu form, üniversite öğrencilerinin kriz yönetimi hakkındaki görüş ve düşüncelerini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Bu formdan elde edilecek sonuçlar yalnızca “Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışmasında kullanılacak olup bunun dışında gizli tutulacaktır. Soruların doğru bir şekilde cevaplanmasını rica eder, verdiğiniz bilimsel katkıdan dolayı teşekkür ederim.

Sevban ACAR

Afet durumundaki kriz aşamalarında bireylerden sahip olmaları beklenen davranışlar neler olmalıdır?

1. Kriz öncesi,
2. Kriz anı,
3. Kriz sonrası şeklinde üç ana başlık altında açıklayınız.

Ek 2: Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeği

KRİZ YÖNETİM BECERİLERİ ÖLÇEĞİ

Değerli katılımcı;

Bu ölçekte üniversite öğrencilerinin deprem, sel, heyelan, yangın gibi afet durumlarında öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere üç aşamalı kriz yönetim becerilerine ilişkin ifadeler yer almaktadır. Bu ölçekten elde edilecek sonuçlar yalnızca “Üniversite Öğrencilerinin Afet Durumunda Kriz Yönetim Becerileri Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışmasında kullanılacak olup bunun dışında gizli tutulacaktır. İfadelerin doğru bir şekilde yanıtlanmasını rica eder, verdiğiniz bilimsel katkıdan dolayı teşekkür ederim.

Yüksek lisans Öğrencisi Sevban ACAR

Danışman Doç. Dr. Durmuş ÖZBAŞI

- 1) Yaş:
- 2) Cinsiyet: Kadın () Erkek ()
- 3) Bölümünüzü yazınız:
- 4) Sınıfınızı yazınız:
- 5) Yaşamın Büyük Bölümünün Geçtiği Yer: İl () İlçe () Kasaba () Köy ()
- 6) Gelir Durumu: 0-2020 TL () 2021-4000 TL () 4001-6000 TL () 6000 TL ve üzeri ()
- 7) Daha önce Afet ile ilgili bir kurs aldınız mı? Evet () Hayır ()
- 8) Daha önce herhangi bir afete ilişkin tatbikata katıldınız mı? Evet () Hayır ()
- 9) Şimdiye kadar bir afet yaşadınız mı? Evet () Hayır ()

- 10) İlk yardım kursu aldınız mı? Evet () Hayır ()
- 11) Evinizde afet planınız var mı? Evet () Hayır ()
- 12) Evinizde afet hazırlık (deprem vb. için) çantanız var mı? Evet () Hayır ()

Kriz Yönetim Becerileri Ölçek Maddeleri	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Farklı kaynaklardan gelebilecek krizlerin (deprem, sel, heyelan, yangın vb.) sinyallerini algılayabilirim.					
2. Afetlerde kriz yaşanmadan; olası bir kriz süreci (müdahale, iyileştirme, tahliye gibi) ile ilgili muhtemel kriz senaryoları kurgularım.					
3. Tehlike yaratabilecek sorunları önceden saptarım.					
4. Afetlerde krizin önüne geçebilmek için elden bir şey gelmeyeceğini düşünürüm.					
5. Bulduğum çevrede yaşanan krizleri takip ederim.					
6. Afetlerde krizin olumsuz etkilerinden korunmaya karşı stratejiler geliştiririm.					
7. Afetlerde yaşanabilecek bir kriz için daima hazır planlarım vardır.					
8. Afet durumlarında toplanma alanlarının nereler olduğu biliyorum.					

9. Bulduğum binadaki acil çıkışların nerede olduğu biliyorum.					
10. Afetlerden çıkabilecek krizleri büyütmek için, görmezden gelirim.					
11. Afetlerdeki olası kriz durumları için kendimi psikolojik olarak hazırlarım.					
12. Olası afet durumları için yapılan tatbikatlara katılırım.					
13. Afet durumları ile ilgili sigortalarımı yaptırırım.					
14. Afetlerde çıkabilecek olası kriz durumlarında kimlerle iletişime geçmem gerektiğini biliyorum.					
15. Gerekli durumlarda ilk yardım yapabilecek bilgiye sahibim.					
16. Gerekli durumlarda arama kurtarma çalışmalarında görev alabilecek beceriye sahibim.					
17. Afet anında birinin bizi krizden kurtarmasını beklerim.					
18. Afet anında yaşanan krize hızlı bir şekilde adapte olurum.					
19. Afetlerden sonra insanları kriz bölgesine toplayarak çalışmaların hızlanmasını sağlarım					
20. Yapılacak işleri önceliğine göre sıralarım.					
21. Kendim ve çevremdekilerin can güvenliği için önlem alırım.					
22. Yetkililere hızlıca ulaşırım.					

23. Afet anında krizden etkilenen diğer bireylerle etkili iletişim kurarım.					
24. Afet anında insanları ne yapmaları/ yapmamaları konusunda yönlendiririm.					
25. Doğru bilgiye ulaşip çevremdekileri bilgilendiririm.					
26. Önceden hazırlanmış planlar dahilinde harekete geçerim.					
27. Afet anında kriz bölgesinden uzaklaşırım.					
28. Afet anında insanları kriz bölgesinden tahliye ederim.					
29. Paniklemeden krizin üstesinden gelirim.					
30. Yardım ekiplerinin imkanlarını yalnızca bireysel ihtiyaçlarım için kullanırım.					
31. Afet anında yetkililerin vermiş olduğu emir ve görevleri uygularım.					
32. Afet anında krizin kaynağını araştırırım.					
33. Afet anında kriz yönetim planı doğrultusunda kriz iletişim planı hazırlarım.					
34. Acil eylem planı hazırlarım.					
35. Afet anında kriz kontrol ekibi kurarım.					
36. Kesinleşmiş veriler kullanarak açıklama yaparım.					
37. Afet anında kriz yönetiminde ekip/ ekipler arasında işbirliği sağlarım.					

38. Yardıma gelen ekibi psikolojik olarak etkilemekten kaçınırım.					
39. Yardıma gelen ekibi kendi menfaatimi düşünmeksizin doğru yönlendiririm.					
40. Yardıma gelen ekibi işlerine engel olacak şekilde alıkoymaktan kaçınırım.					
41. Afet anında kriz yönetimi ile ilgili tüm faaliyetleri doğal çevre zarar görmeden yürütülmesini sağlarım.					
42. Afet anında oluşan krize ilişkin eksiklerin tespitini yaparım.					
43. Afet anında oluşan kriz sona erdikten sonra ihtiyaç olan temel gereksinimleri karşılayabilmek için yetkililerden yardım talep ederim.					
44. Çevremdekileri güvenli bölgeye yönlendiririm.					
45. Afete ilişkin kriz bittikten sonra ekibin güçlü ve zayıf yanlarını saptarım.					
46. Afetlerden sonra yaşanan krizle ilgili durum analizi yaparım.					
47. Bir afet sonrası yaşanan krizin ardından ikincil krizlere karşı tedbirler alırım.					
48. Afetlerde kriz sonrası yardım çalışmalarında, yakınlarımin ihtiyaçlarına öncelik tanırım.					
49. Afetlerden sonra kriz süreciyle ilgili çok yönlü değerlendirme yaparım.					

50. Olası krizlerle başa çıkabilmek için yeni stratejiler geliştiririm.					
51. Gerektiğinde afet kriziyle ilgili mücadeledeki faaliyetlerimin sonuçlarına ilişkin hesap veririm.					

Ek 3: Ölçek Maddelerinin LISREL İçin Yeniden Kodlanmış Hali (Faktörlere Göre Kategorize Edildi)

Ölçek maddelerinin LISREL için yeniden kodlanmış hali			
SPSS	LISREL	SPSS	LISREL
SORU16	M1	SORU47	M21
SORU20	M2	SORU49	M22
SORU21	M3	SORU50	M23
SORU22	M4	SORU51	M24
SORU23	M5	SORU2	M25
SORU24	M6	SORU3	M26
SORU25	M7	SORU6	M27
SORU26	M8	SORU7	M28
SORU28	M9	SORU9	M29
SORU35	M10	SORU15	M30
SORU36	M11	SORU18	M31
SORU38	M12	SORU29	M32
SORU39	M13	SORU31	M33
SORU40	M14	SORU32	M34
SORU41	M15	SORU33	M35
SORU42	M16	SORU34	M36
SORU43	M17	SORU37	M37
SORU44	M18	SORUYENİ17	M38
SORU45	M19	SORUYENİ30	M39
SORU46	M20	SORUYENİ27	M40

Ek 4: Tablolar

Ek Tablo 1: Doğal afetlere müdahalede yer alması gereken hizmet grupları

OLAY TÜRÜ	YER ALMASI GEREKEN HİZMET GRUPLARI
Su Baskını	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Teknik Destek, Zarar Tespit
Baraj Patlaması	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Teknik Destek, Zarar Tespit
Orman Yangunu	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Teknik Destek, Zarar Tespit
Sanayi Yangunları	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Teknik Destek, Zarar Tespit, KBRN
Toplu Nüfus Hareketleri	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Beslenme, Yangın, Zarar Tespit
Siber Saldırı	Teknik Destek, Güvenlik ve Trafik, Haberleşme, Enerji, Zarar Tespit
Kimyasal	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, KBRN, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Yangın, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Zarar Tespit
Biyolojik Afetler ve Salgın Hastalıklar	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, KBRN, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Alt Yapı, Enerji, Barınma, Hasar Tespit, Yangın, Enkaz Kaldırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Zarar Tespit
Radyolojik ve Nükleer Kazalar	Haberleşme, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, KBRN, Nakliye, Sağlık, Tahliye Yerleştirme ve Planlama, Enerji, Barınma, Beslenme, Yangın, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Zarar Tespit
Kuraklık	Gıda Tarım ve Hayvancılık, Sağlık, Altyapı, Zarar Tespit
Deprem	Tüm Hizmet Grupları
Ulaşım Kazaları	Haberleşme, Ulaşım Alt Yapı, Güvenlik ve Trafik, Arama ve Kurtarma, Nakliye, Sağlık, Enerji, Enkaz Kaldırma, Teknik Destek, Zarar Tespit

Ek Tablo 2: Tüm örneklemin buldukları bölümlere göre dağılımı

Tüm örneklemin buldukları bölümlere göre dağılımı

Bölüm	N	%
İngilizce Öğretmenliği	98	7,60
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	62	4,81
Türkçe Öğretmenliği	76	5,90
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	296	22,96
Okul Öncesi Öğretmenliği	219	16,99
Sınıf Öğretmenliği	162	12,57
Coğrafya Öğretmenliği	37	2,87
Acil Yardım ve Afet Yönetimi	259	20,09
Matematik Öğretmenliği	61	4,73
Fen Bilgisi Öğretmenliği	19	1,48
Toplam	1289	100

Ek Tablo 3: Tüm örneklemin cinsiyete göre dağılımı

Tüm örneklemin cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	934	72,46
Erkek	355	27,54
Toplam	1289	100

Ek Tablo 4: Tüm örneklemin yaşamın büyük bölümünün geçtiği yerlere göre dağılımı

Tüm örneklemin yaşamın büyük bölümünün geçtiği yerlere göre dağılımı

Yaşamın Büyük Bölümünün Geçtiği Yer	N	%
İl	682	52,90
İlçe	410	31,80
Kasaba	46	3,58
Köy	151	11,72
Toplam	1289	100

Ek Tablo 5: Tüm örneklemin sınıf düzeylerine göre dağılımı

Tüm örneklemin sınıf düzeylerine göre dağılımı

Sınıf Düzeyi	N	%
1. Sınıf	112	8,69
2. Sınıf	243	18,85
3. Sınıf	604	46,86
4. Sınıf	330	25,60
Toplam	1289	100

Ek Tablo 6: Deneme grubundaki katılımcıların bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı

Deneme grubundaki katılımcıların bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı

Bölüm	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi							
		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Kadın	15	88,23	22	61,11	11	57,89	48	66,67
	Erkek	2	11,77	14	38,89	8	42,11	24	33,33
Toplam		17	23,61	36	50	19	26,39	72	100

Ek Tablo 7: Açıklayıcı faktör analizi uygulamasındaki katılımcıların bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı

Açıklayıcı faktör analizi uygulamasındaki katılımcıların bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı

Bölüm	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi							
		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%
İngilizce	Kadın	1	0,97	60	21,58	1	0,80	62	12,23
Öğretmenliği	Erkek	0	0	36	12,98	0	0	36	7,10
Sosyal	Kadın	0	0	22	7,91	0	0	22	4,34
Bilgiler	Erkek	1	0,97	13	4,67	0	0	14	2,76
Öğretmenliği									
Türkçe	Kadın	0	0	32	11,51	20	15,87	52	10,25
Öğretmenliği	Erkek	0	0	8	2,88	16	12,70	24	4,73
Rehberlik ve	Kadın	78	75,73	0	0	1	0,80	79	15,59
Psikolojik	Erkek	23	22,33	0	0	0	0	23	4,54
Danışmanlık									
Okul Öncesi	Kadın	0	0	63	22,66	35	27,78	98	19,33
Öğretmenliği	Erkek	0	0	17	6,11	6	4,76	23	4,54
Sınıf	Kadın	0	0	21	7,55	22	17,46	43	8,48
Öğretmenliği	Erkek	0	0	6	2,15	6	4,76	12	2,37
Coğrafya	Kadın	0	0	0	0	6	4,76	6	1,18
Öğretmenliği	Erkek	0	0	0	0	13	10,31	13	2,56
Toplam		103	20,32	278	54,83	126	24,85	507	100

Ek Tablo 8: Doğrulayıcı faktör analizi uygulamasındaki katılımcıların bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı

Doğrulayıcı faktör analizi uygulamasındaki katılımcıların bölüm, sınıf düzeyi ve cinsiyete göre dağılımı

Bölüm	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi								Toplam	
		1. Sınıf		2. Sınıf		3. Sınıf		4. Sınıf			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Acil Yardım ve Afet	Kadın	8	7,20	2	1,64	82	28,33	28	15,13	120	16,90
Yönetimi	Erkek	2	1,80	2	1,64	42	14,46	21	11,36	67	9,44
Sosyal Bilgiler	Kadın	2	1,80	2	1,64	14	4,82	1	0,54	19	2,68
Öğretmenliği	Erkek	0	0	1	0,82	5	1,72	1	0,54	7	0,99
Matematik Öğretmenliği	Kadın	0	0	0	0	26	8,97	17	9,19	43	6,06
	Erkek	0	0	0	0	6	2,06	12	6,49	18	2,53
Rehberlik ve Psikolojik	Kadın	43	37,90	88	71,30	17	5,87	5	2,71	153	21,55
Danışmanlık	Erkek	16	14,40	20	16,40	3	1,03	2	1,08	41	5,77
Okul Öncesi	Kadın	0	0	0	0	52	17,93	32	17,29	84	11,83
Öğretmenliği	Erkek	0	0	0	0	12	4,12	2	1,08	14	1,97
Sınıf Öğretmenliği	Kadın	30	27	5	4,10	18	6,21	28	15,13	81	11,41
	Erkek	10	9	2	1,64	8	2,76	6	3,24	26	3,66
Coğrafya Öğretmenliği	Kadın	0	0	0	0	0		6	3,24	6	0,84
	Erkek	0	0	0	0	0		12	6,49	12	1,69
Fen Bilgisi Öğretmenliği	Kadın	1	0,90	1	0,82	5	1,72	11	5,95	18	2,54
	Erkek	0	0	0	0	0		1	0,54	1	0,14
Toplam		112	15,77	123	17,32	290	40,86	185	26,05	710	100

Ek Tablo 9: KMO ve Bartlett'in Küresellik Testi

KMO ve Bartlett'in Küresellik Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin		
Örnekleme Yeterliliğinin Ölçüsü		0,887
Bartlett'in Küresellik Testi	Yaklaşık ki-kare değeri	4402,151
	df	780
	Sig.	0,000

Ek Tablo 10: Üniversite öğrencilerinin afet durumlarındaki kriz yönetim becerileri ölçeğine ait özdeğerler ve faktörlerin açıkladıkları varyans oranları (51 madde)

Üniversite öğrencilerinin afet durumlarındaki kriz yönetim becerileri ölçeğine ait özdeğerler ve faktörlerin açıkladıkları varyans oranları (51 madde)

Faktör	Başlangıç Özdeğerleri			Döndürülmüş Kareler Toplamı		
	Özdeğer	Açıklanan Varyans %	Kümülatif Varyans %	Özdeğer	Açıklanan Varyans %	Kümülatif Varyans %
1	10,04	19,68	19,68	5,76	11,29	11,29
2	2,99	5,86	25,54	4,59	9,02	20,31
3	2,34	4,59	30,14	3,96	7,77	28,07
4	1,96	3,84	33,98	3,01	5,91	33,98

Ek Tablo 11: Üniversite öğrencilerinin afet durumlarındaki kriz yönetim becerileri ölçeğinde yer alan faktör yükleri

Üniversite öğrencilerinin afet durumlarındaki kriz yönetim becerileri ölçeğinde yer alan faktör yükleri

Madde No	Döndürülmüş Faktör		Döndürülmüş Faktör		Döndürülmüş Faktör		Döndürülmüş Faktör	
	Yük	Değerleri	Yük	Değerleri	Yük	Değerleri	Yük	Değerleri
	(Faktör 1)		(Faktör 2)		(Faktör 3)		(Faktör 4)	
40	0,736		0,141		0,089		-0,026	
39	0,685		0,131		0,186		-0,062	
43	0,672		0,066		-0,007		0,134	
31	0,639		0,043		0,163		0,029	
44	0,638		0,063		0,173		0,130	
47	0,560		0,215		0,017		0,412	
38	0,532		0,101		0,236		-0,178	
41	0,471		0,225		-0,089		0,209	
30	0,441		-0,074		0,230		-0,144	
21	0,421		0,076		0,362		0,249	
35	-0,116		0,673		0,252		-0,014	
34	0,020		0,639		0,244		0,130	
33	-0,009		0,639		0,271		0,061	
36	0,091		0,595		0,223		-0,188	
46	0,418		0,516		-0,074		0,218	
32	0,049		0,512		0,151		0,100	
42	0,324		0,507		0,029		0,186	
45	0,321		0,495		-0,135		0,101	
37	0,393		0,494		0,312		-0,006	
51	0,380		0,474		0,026		0,152	
49	0,356		0,450		-0,049		0,359	
50	0,402		0,406		-0,040		0,403	
24	0,274		0,181		0,580		0,244	
29	0,088		0,177		0,558		0,029	
18	0,069		0,177		0,552		0,028	

16	-0,087	0,194	0,547	0,200
25	0,416	0,155	0,484	0,112
15	0,010	0,032	0,479	0,104
20	-0,051	0,053	0,451	0,404
28	0,240	0,215	0,436	0,263
9	0,241	0,122	0,421	0,162
23	0,188	0,016	0,416	0,136
27	0,366	0,187	0,415	0,207
22	-0,005	-0,085	0,414	-0,221
26	0,355	0,094	0,400	0,090
17	0,227	0,251	0,334	0,271
6	0,177	0,071	0,198	0,636
2	-0,007	-0,056	0,118	0,635
7	-0,064	0,200	0,207	0,612
3	0,080	0,124	0,303	0,487

Ek Tablo 12: Üniversite öğrencilerinin afet durumlarındaki kriz yönetim becerileri ölçeğine ait özdeğerler ve faktörlerin açıkladıkları varyans oranları (40 madde)

Üniversite öğrencilerinin ADKYB ölçeğine ait özdeğerler ve faktörlerin açıkladıkları varyans oranları (40 madde)

Faktör	Başlangıç Özdeğerleri			Döndürülmüş Kareler Toplamı		
	Özdeğer	Açıklanan	Kümülatif	Özdeğer	Açıklanan	Kümülatif
		Varyans	Varyans		Varyans	Varyans
	%	%	%	%	%	
1	9,30	23,25	23,25	5,24	13,10	13,10
2	2,77	6,92	30,17	4,06	10,14	23,24
3	2,22	5,55	35,72	4,01	10,01	33,26
4	1,85	4,62	40,34	2,83	7,09	40,34

Ek Tablo 13: ADKYB ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen uyum indeksleri

ADKYB ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen uyum indeksleri

İndeksler	Modele İlişkin Değerler	Mükemmel Uyum	Kabul Uyum	Edilebilir
X^2	3,55			
Sd	727			
P	0,00			
X^2/sd	4,89	$X^2/sd \leq 3$	$3 < X^2/sd \leq 8$	
RMSEA	0,08	$0 \leq RMSEA \leq ,05$	$,05 < RMSEA \leq ,08$	
RMSEA (.90 GA)	0,07-0,08			
SRMR	0,08	$0 \leq SRMR \leq ,05$	$,05 < SRMR \leq ,10$	
GFI	0,95	$,95 \leq GFI \leq 1,00$	$,90 \leq GFI < ,95$	
AGFI	0,91	$,90 \leq AGFI \leq 1,00$	$,85 \leq AGFI < ,90$	
CFI	0,90	$,97 \leq CFI \leq 1,00$	$,95 \leq CFI < ,97$	
NFI	0,95	$,95 \leq NFI \leq 1,00$	$,90 \leq NFI < ,95$	
NNFI	0,91	$,97 \leq NNFI \leq 1,00$	$,95 \leq NNFI < ,97$	
NNFI(TLI)	0,91	$,97 \leq NNFI(TLI) \leq 1,00$	$,90 \leq NNFI(TLI) < ,95$	
RFI	0,88	$,95 \leq RFI \leq 1,00$	$,90 \leq RFI < ,95$	
IFI	0,92	$,95 \leq IFI \leq 1,00$	$,90 \leq IFI < ,95$	
PNFI	0,94	$,95 \leq PNFI \leq 1,00$	$,50 \leq PNFI < ,95$	
PGFI	0,93	$,95 \leq PGFI \leq 1,00$	$,50 \leq PGFI < ,95$	

Ek Tablo 14: ADKYB ölçeğinin faktörlere göre Cronbach's Alpha katsayıları

ADKYB ölçeğinin faktörlere göre Cronbach's Alpha katsayıları

	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha Katsayısı
Faktör 1	10	,789
Faktör 2	12	,853
Faktör 3	14	,870
Faktör 4	4	,743
Tüm Ölçek	40	,946

Ek Tablo 15: ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	t	p	Anlamlı fark	Etki B.
Faktör 1	Kadın	362	38,21	504	2,37	0,08	Fark yok	0,23
	Erkek	144	36,92					
Faktör 2	Kadın	362	40,44	504	0,93	0,13	Fark yok	0,09
	Erkek	144	39,76					
Faktör 3	Kadın	361	47,33	503	-0,22	0,05	Fark var	0,02
	Erkek	144	47,49					
Faktör 4	Kadın	362	13,02	504	0,18	0,05	Fark var	0,02
	Erkek	144	12,97					

Ek Tablo 16: Faktörlerin sınıf düzeylerine göre betimsel istatistikleri

Faktörlerin sınıf düzeylerine göre betimsel istatistikleri

		N	Ort.	Std. Sapma	Ort. Std. Hatası	Ortalama için		Min.	Maks.
						%95 Aralığı	Güven		
						Alt Sınır	Üst Sınır		
	2	103	37,41	5,65	0,56	36,30	38,51	14,00	46,00
Faktör 1	3	278	38,45	5,57	0,33	37,79	39,10	12,00	49,00
Toplam	4	126	36,92	5,20	0,46	36,00	37,84	16,00	47,00
	Toplam	507	37,86	5,53	0,24	37,37	38,34	12,00	49,00
	2	103	38,96	7,52	0,74	37,49	40,43	14,00	58,00
Faktör 2	3	278	40,56	7,36	0,44	39,69	41,43	18,00	60,00
Toplam	4	126	40,56	7,44	0,66	39,24	41,87	22,00	60,00
	Toplam	507	40,23	7,42	0,33	39,59	40,88	14,00	60,00
	2	103	46,48	6,55	0,64	45,19	47,75	23,00	63,00
Faktör 3	3	277	47,89	6,99	0,42	47,07	48,72	19,00	67,00
Toplam	4	126	46,91	6,85	0,61	45,70	48,12	27,00	66,00
	Toplam	506	47,36	6,89	0,31	46,76	47,96	19,00	67,00
	2	103	12,61	2,75	0,27	12,07	13,15	5,00	20,00
Faktör 4	3	278	13,32	2,61	0,16	13,01	13,62	5,00	20,00
Toplam	4	126	12,69	2,80	0,25	12,19	13,18	4,00	18,00
	Toplam	507	13,02	2,70	0,12	12,78	13,25	4,00	20,00

Ek Tablo 17: ADKYB ölçeği puanlarının sınıf düzeyleri değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

ADKYB ölçeği puanlarının sınıf düzeyleri değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	F	P	Anlamlı fark		
Faktör 1	2	103	37,41						
	3	278	38,45	506	3,77	0,024	3-4	0,15	0,01
	4	126	36,92						
Faktör 2	2	103	38,96						
	3	278	40,56	506	1,91	0,149	Fark yok	0,007	0,004
	4	123	40,56						
Faktör 3	2	103	46,48						
	3	277	47,89	505	1,96	0,142	Fark yok	0,007	0,004
	4	126	46,91						
Faktör 4	2	103	12,61						
	3	278	13,32	506	3,83	0,022	2-3,3-4	0,15	0,01
	4	126	13,02						

Ek Tablo 18: ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin afete ilişkin kurs alma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin afete ilişkin kurs alma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	t	p	Anlamlı fark	Etki B.
Faktör 1	Evet	79	38,18	505	0,56	0,178	Fark yok	0,25
	Hayır	428	37,80					
Faktör 2	Evet	79	40,16	505	-0,09	0,005	Fark var	0,01
	Hayır	428	40,25					
Faktör 3	Evet	79	49,76	504	3,41	0,143	Fark yok	0,42
	Hayır	427	46,92					
Faktör 4	Evet	79	13,96	505	3,42	0,273	Fark yok	0,42
	Hayır	428	12,84					

Ek Tablo 19: ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin afete ile ilgili tatbikatlara katılma değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin afete ile ilgili tatbikatlara katılma değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	t	p	Anlamli fark	Etki B.
Faktör 1	Evet	418	38,18	505	2,46	0,007	Fark var	0,34
	Hayır	89	36,34					
Faktör 2	Evet	418	40,44	505	1,37	0,054	Fark yok	0,17
	Hayır	89	39,26					
Faktör 3	Evet	417	47,76	504	2,54	0,043	Fark var	0,33
	Hayır	89	45,51					
Faktör 4	Evet	418	13,19	505	3,02	0,003	Fark var	0,36
	Hayır	89	12,22					

Ek Tablo 20: ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin daha önce afet yaşama değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin daha önce afet yaşama değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

Faktör	Grup	N	\bar{X}	sd	t	p	Anlamlı fark	Etki B.
Faktör 1	Evet	387	38,00	505	1,05	0,293	Fark yok	6,7
	Hayır	120	37,39					
Faktör 2	Evet	387	40,66	505	2,16	0,022	Fark var	0,24
	Hayır	120	38,87					
Faktör 3	Evet	386	47,85	504	2,73	0,004	Fark var	6,4
	Hayır	120	45,80					
Faktör 4	Evet	387	13,15	505	1,91	0,048	Fark var	0,21
	Hayır	120	12,59					

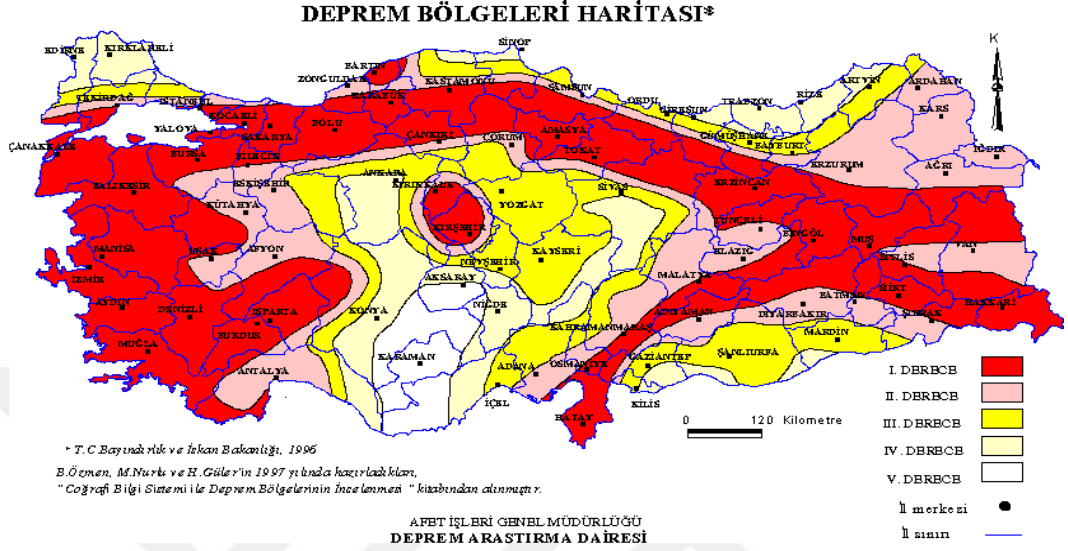
Ek Tablo 21: ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin ilk yardım kursu alma değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

ADKYB ölçeği faktör alt boyutu puanlarının öğrencinin ilk yardım kursu alma değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t testi sonuçları

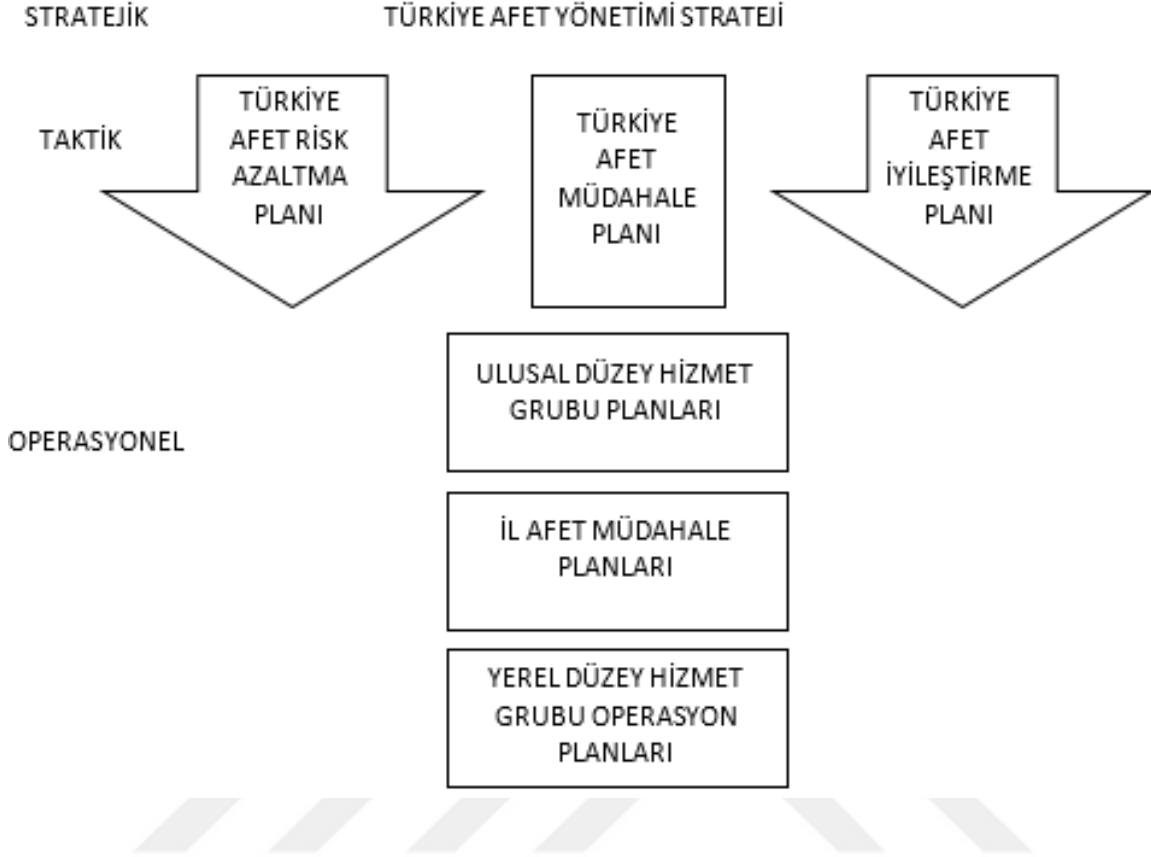
Faktör	Grup	n	\bar{X}	sd	t	p	Anlamlı fark	Etki B.
Faktör 1	Evet	173	37,83	505	-0,09	0,931	Fark yok	0,01
	Hayır	334	37,87					
Faktör 2	Evet	173	40,75	505	1,13	0,260	Fark yok	0,1
	Hayır	334	39,97					
Faktör 3	Evet	172	49,35	504	4,77	0,000	Fark var	0,45
	Hayır	334	46,34					
Faktör 4	Evet	173	13,50	505	2,96	0,004	Fark var	4,26
	Hayır	334	12,77					

Ek 5: Şekiller

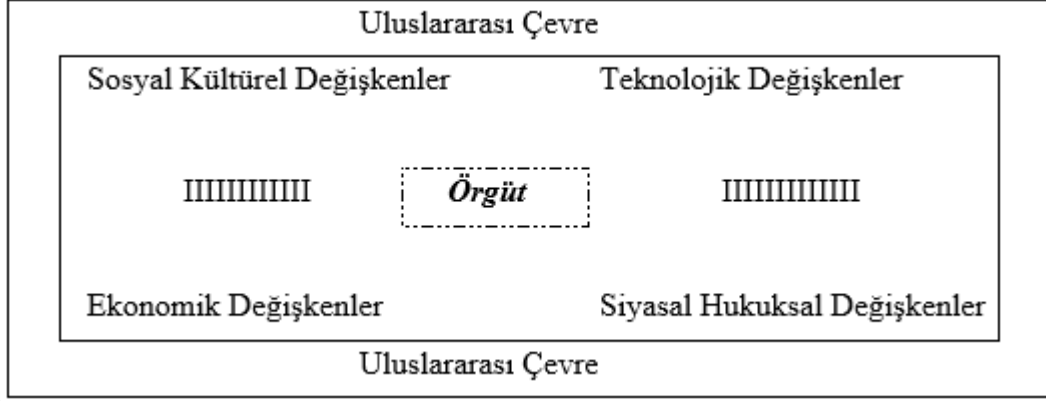
Ek Şekil 1: Türkiye'deki depremlerin oluşturduğu bölgelerin haritası

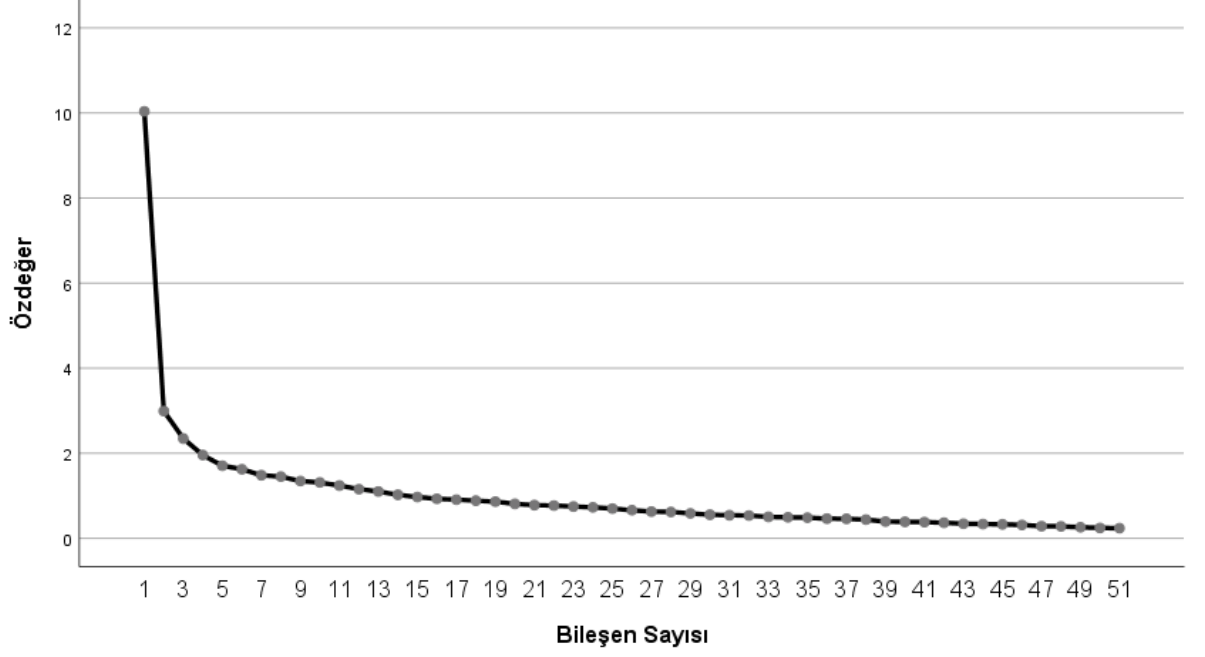
Ek Şekil 2: Türkiye afet yönetimi strateji belgesi

Ek Şekil 3: Örgütsel çevre ve kriz etmenleri

Ek Şekil 4: Üniversite öğrencilerinin afet durumlarındaki kriz yönetim becerileri ölçęđi deneme formuna ilişkin yamaç-birikinti grafięđi

Ek Şekil 5: Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Yol Diyagramı

